

21–22 (61–62)
2014

Екологія Право Людина

**Льодовиковий період
у заповідній справі**

(огляд ситуації у заповідній справі в Україні у 2013 р.)

Льодовиковий період у заповідній справі

(огляд ситуації у заповідній справі в Україні у 2013 р.)

У номері:

Розділ I

Наслідки прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні». 6

1. Механізми відчуження земель ПЗФ для нецільового використання 8
2. Нехтування ПЗФ при будівництві стратегічних споруд 11
3. Врахування об'єктів ПЗФ у містобудівній документації 11

Розділ II

Нетрадиційні вуглеводні та заповідна справа 14

Розділ III

Збільшення штрафів за порушення на землях ПЗФ 15

Розділ IV

Регіональні плани розвитку мережі ПЗФ 21

Розділ V

З'ясування дійсної площі ПЗФ України та частки заповідності держави 26

Додатки

Додаток 1. Аналіз матеріалів Публічної кадастрової карти 35

Додаток 2. Аналіз стану виконання законодавчих та нормативних актів щодо резервування цінних природних територій для подальшого заповідання 38

Додаток 3. Аналіз стану виконання рішень органів місцевого самоврядування щодо резервування цінних природних територій для подальшого заповідання 51

Додаток 4. Накладання площ території ПЗФ одна на іншу 87

Додаток 5. Проблеми у галузі заповідної справи очима посадовців 90

Додаток 6. Рекомендації Комітетських слухань на тему «Природно-заповідний фонд: проблеми та шляхи їхнього вирішення» схвалені Рішенням Комітету № 22/1 від 10.04.2014 р. 94

Автори:

Балобін С. (Р. III)
Бригинець О. (Додаток 5)
Василюк О. (Вступ, Р. I-V, Додатки 1-4)
Норенко К. (Р. I), Плига А. (Р. I)
Рудик А. (Додатки 2-3)
Тестов П. (Р. I)

Контактна інформація:

МБО «Екологія-Право-Людина»
а/с 316, м. Львів, 79000
Тел.: (032) 243-38-88; (032) 298-58-88
Тел./факс: (032) 225-76-82
Електронна скринька: office@epi.org.ua
Інтернет-сторінка: www.epi.org.ua

Сергій Балобін

Випускник Харківського національного університету радіоелектроніки, член Екологічної групи «Печеніги». З 2010 року веде кампанію з моніторингу стану та охорони малих об'єктів ПЗФ Харківської області, контролю діяльності екоінспекції за ними. Коло інтересів: охорона природи, зоопсихологія.

Олександр Бригинець

Український політик, колишній депутат Київської міської ради та народний депутат України, прозаїк та журналіст. Голова постійної комісії Київської міської ради з питань культури та туризму. Член Головної ради Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Багаторічний популяризатор та захисник українського природного та культурного середовища, активіст НЕЦУ. Президент Мистецької агенції «Територія А». Коло інтересів: флора і фауна степової України, створення нових та популяризація існуючих об'єктів ПЗФ, збереження природного середовища, підтримка активістів у регіонах.

Олексій Василюк

Співробітник Відділу моніторингу та охорони тваринного світу Інституту зоології НАН України. З 2001 року — член Національного екологічного центру України, з 2004 — очолює молодіжне відділення НЕЦУ. З березня 2008 — заступник голови НЕЦУ, з 2011 року — член ради НЕЦУ. Співзасновник Дружини охорони природи «Зелене Майбутнє» та благодійного фонду «Київська ландшафтна ініціатива». Співавтор проекту «www.environment.org.ua», екологічних відеоновин та української екологічної відеотеки в Інтернеті. Автор низки наукових обґрунтувань на створення об'єктів природно-заповідного фонду. Коло інтересів: природно-заповідний фонд, зелені зони в населених пунктах, заплави великих річок, медіа-активізм.

Катерина Нуренко

Співробітник МБО «Екологія – Право – Людина», аспірант кафедри екології Національного університету «Києво-Могилянська академія». До природоохоронного руху долучилася у 2010 році у якості активіста молодіжного відділення НЕЦУ. Автор низки наукових обґрунтувань на створення об'єктів природно-заповідного фонду. Коло інтересів: заповідна справа, туризм.

Андрій Плига

Аспірант кафедри зоології Київського Національного Університету ім. Т. Г. Шевченка. У минулому командир Дружини охорони природи «Зелене Майбутнє». Автор низки наукових обґрунтувань на створення об'єктів природно-заповідного фонду, автор лісового блогу. Коло інтересів: охорона лісів, туризм, бьордвочінг, історія.

Олександр Рудик

Старший викладач кафедри геоecології Таврійського національного університету В. І. Вернадського. У громадському русі з 1993 року. Засновник Товариства геоecологів, активіст Кримського загону охорони природи та громадський інспектор Рескомприроди АРК (1995–2001), виконавчий директор Асоціації підтримки біологічного та ландшафтного різноманіття Криму — «Гурзуф-97» (з 2004), науковий співробітник Кримського філіалу «Наукового центру з досліджень проблем заповідної справи» Мінприроди України, розробник регіональної схеми екомережі Криму. Коло інтересів: заповідна справа, екологічна мережа, екологічна політика, регіональний та місцевий збалансований розвиток територій, екосистемні послуги.

Петро Тестов

Еколог МБО «Екологія-Право-Людина». До природоохоронного руху приєднався у 2011 році як активіст Дружини охорони природи «Зелене майбутнє». Автор низки статей, присвяченим збереженню карпатських річок. Засновник та керівник туристичного клубу «Грядя». Коло інтересів: природно-заповідний фонд, захист річок від будівництва гідротехнічних споруд, екологічна просвіта, зелений туризм, збереження лісів, боротьба із корупцією у природоохороні.

До уваги авторів

Журнал «Екологія. Право. Людина» спрямований на відображення всіх аспектів громадського екологічного руху та стану довкілля в Україні. Його метою є сприяння розвитку природно-заповідного фонду та природоохоронної справи, сприяння розвитку науки та освіти, підвищення рівня поінформованості населення в еколого-правовій сфері. Відповідно, редакція публікує статті, що присвячені еколого-

правовій та екологічній проблематиці, актуальним проблемам навколишнього середовища, інформуванню населення з актуальних питань законодавства України. Видання засноване з благодійною метою та для безкоштовного розповсюдження. Редколегія не завжди поділяє думку авторів. При передруку матеріалів поширення на журнал «Екологія. Право. Людина» обов'язкове.

Журнал
«Екологія. Право. Людина»,
№ 21–22 (61–62), 2014 р.

Засновник:
Міжнародна благодійна організація
«Екологія – Право – Людина»

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №14787–3758 Р
від 14.11.2008 р.

Головний редактор:
О. Кравченко

Відповідальний секретар:
Н. Городецька

Редколегія:

Д. Бонайн професор Орегонського
університету;

І. Войтюк к.ю.н., ректор Академії суддів
України;

П. Стецюк к.ю.н., доктор права,
Заслужений юрист України;

Є. Алексеєва, Н. Городецька,
Т. Жиравецький,
О. Мелень–Забрамна, А. Самура,
М. Панькевич, Г. Хомечко

Дизайн: О. Жінчина

Друк: ТЗОВ «Компанія “Манускрипт”»

Підписано до друку 04.12.2014 р.
Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Minion Pro. Офсетний друк.
Умовн. друк. арк. 11,2. Обл.-вид. арк. 11,64.
Друк: ТЗОВ «Компанія “Манускрипт”»

© Журнал «Екологія. Право. Людина»
№ 21–22 (61–62), Львів, 2014

Вступ

Формування «Льодовиковий період у заповідній справі» бере початок у 2011 році. 27-го січня 2011 р. відбулася прес-конференція громадських екологічних організацій, на якій природоохоронці оприлюднили звернення до Президента України з приводу неприпустимості скасування Державної служби заповідної справи. Ситуацію в природно-заповідній галузі назвали «льодовиковим періодом». З 2010 і до початку 2013 року не було жодного випадку реакції керівництва держави на звернення громадськості про ситуацію у заповідній справі. Також за ці роки немає відомостей і про випадки, коли б влада демонструвала політичну волю, направлену на становлення заповідної справи або, принаймні, збереження існуючих територій природно-заповідного фонду (надалі — ПЗФ) та створення нових. Відчуваючи тривожні тенденції, ще у 2010 році екологічна громадськість об'єдналась у Всеукраїнську громадську кампанію «Національним паркам бути!». Веб-сайт кампанії¹ акумулює різноманітні новини стосовно проблем у галузі заповідної справи.

Дане дослідження є продовженням «Льодовикового періоду у заповідній справі — 2012». Продовження дослідження у 2013 році містить огляд тенденцій у галузі заповідної справи, що проявлялись у подіях та рішеннях органів державної влади у 2013 році. Слід зазначити, що даний випуск журналу, присвячений стану ПЗФ, містить і результати досліджень окремих проблемних аспектів заповідної справи, на яких було наголошено в огляді проблем галузі у попередньому випуску, присвяченому даній проблемі. Так, автори цього дослідження виявили дійсну площу ПЗФ України та частку заповідності держави, а також підготували переліки всіх цінних природних територій, у різні роки зарезервованих під заповідання рішеннями державного

або місцевого рівня, проте так і не отримали природоохоронний статус.

У 2013 році була здійснена певна верифікація огляду проблем у заповідній справі. Так, народний депутат О. Бригинець звернувся до керівництва всіх установ ПЗФ та всіх територіальних підрозділів контролюючих природоохоронних органів, щоб дізнатись їхню думку про існуючі проблеми у галузі заповідної справи. Результати цього дослідження публікуємо у Додатку 5.

Однією з центральних рекомендацій Льодовикового періоду — 2012 була необхідність проведення на базі Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи спеціальних комітетських слухань, присвячених питанням заповідної справи. Задачами таких слухань мали стати аналіз виконання рішень попередніх комітетських слухань, що відбулись у травні 2008 року, а також пошук шляхів подолання проблем, виявлених авторами Льодовикового періоду. Такі комітетські слухання дійсно були організовані після зустрічі голови Комітету І. Сех з громадськістю², та відбулися 16.11.2013 року³.

Прикінцеві розділи містять рекомендації, розроблені авторами для державних органів та інших секторів. Серед них містяться і рекомендації для громадських організацій, в тому числі рекомендація видавати звіти про ситуацію в заповідній справі та проводити щорічні підсумкові прес-конференції щодо ситуацій у заповідній галузі в поточному році.

¹ <http://pryroda.in.ua/zapzf>

² <http://pryroda.in.ua/lystopad/pratsyuvaty-a-ne-balabonyty/comment-page-2/>

³ http://komekolog.rada.gov.ua/komekolog/control/uk/publish/article?art_id=52060&cat_id=48830

Наслідки прийняття Закону України «Про оптимізацію повноважень органів виконавчої влади»¹ для заповідної справи

Центральною подією 2013 року у галузі заповідної справи стали наслідки прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні» (надалі — ЗУ «Про оптимізацію повноважень органів виконавчої влади»), що потягнули за собою більшість інших досліджених нами негативних тенденцій. Закон прийнятий ще у 2012 році та офіційно опублікований у 2013², завдяки чому прогнозовані негативні наслідки його прийняття стали справою саме 2013 року. Реформа державного управління в Україні почалася з прийняття Указу Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади»³. Цей Указ був розроблений і прийнятий нібито з метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, усунення дублювання їхніх повноважень, забезпечення скорочення чисельності управлінського апарату і витрат на його утримання, підвищення ефективності державного управління. Значна кількість міністерств і держінституцій різного рівня і підпорядкування були укрупнені або реорганізовані. Указом передбачено, що міністерства та інші ЦОВВ, які створюються шляхом реорганізації інших ЦОВВ, є правонаступниками органів, які реорганізуються. Одним з найбільш негативних моментів у заходах адміністративної

реформи стала ліквідація Державної служби заповідної справи. Функції цього урядового органу сьогодні лише частково передані значно меншому за чисельністю працівників департаменту Міністерства екології та природних ресурсів України. Саме цей Указ створив передумови для появи ЗУ «Про оптимізацію повноважень органів виконавчої влади».

Згідно з Указом Президента України від 23.05.2005 р. № 838/2005 «Про заходи щодо подальшого розвитку заповідної справи в Україні»⁴, ЗУ «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року»⁵ й інших нормативних документів, розвиток мережі ПЗФ України є одним із основних пріоритетів екополітики держави. Заповідна справа сьогодні є єдиним реально працюючим механізмом охорони природних екосистем, ландшафтів та рідкісних видів з тих, охорона яких передбачена національним законодавством України. Питання охорони територій ПЗФ треба розглядати не лише як державний пріоритет національного рівня, а й як один із пріоритетів європейської інтеграції України. Сьогодні частка ПЗФ складає орієнтовно 7% від площі України, і це далеко від європейських показників (10–15%) та наукових рекомендацій щодо оптимальної кількості природно-заповідних територій.

Таким чином, відмічаємо, що Указ запровадив низку змін у структурі органів влади, що призводять до неспроможності виконання ними державних пріоритетів у галузі охорони навколишнього природного середовища і, зокрема, — фактично

унемоżliвлюють подальше функціонування заповідної справи. Втрата Держслужби заповідної справи вже зараз негативно позначилася на реальному стані заповідної справи в Україні. Цей стан викликає велике занепокоєння, оскільки діяльність у цій сфері суттєво ослабла і перестала бути ефективною. Це призвело до недоліків у системі управління територіями та об'єктами ПЗФ, відвертих зловживань, пов'язаних із земле-відведенням й нехтуванням чинним природоохоронним законодавством. Впродовж 1994–2005 рр. в Україні діяла Програма перспективного розвитку заповідної справи («Заповідники»)⁶, яка визначила стратегію розвитку галузі у напрямку вдосконалення управління, розширення мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі щодо їхнього інституційного забезпечення, а також підвищення їхньої ролі у соціально-економічному розвитку регіонів та держави в цілому. В результаті виконання цієї Програми було створено низку нових і розширено території існуючих об'єктів природно-заповідного фонду, що призвело до збільшення площі ПЗФ більш, ніж у 2 рази. Втім аналогічної програми на наступний період досі не прийнято.

Як наслідок — знищено центральний орган виконавчої влади, що здійснює роботу в галузі заповідної справи. Натомість, в кожній з областей, у територіальних органах Мінприроди, в складі відділів екомережі, біорізноманіття та заповідної справи, залишалось по два штатні працівники, які, згідно з посадовими інструкціями, здійснюють роботу щодо створення нових територій природно-заповідного фонду та менеджмент функціонування існуючої мережі ПЗФ. Натомість Верховною Радою України було ухвалено ЗУ «Про оптимізацію повноважень органів виконавчої влади». Відповідно до цього закону, з багатьох (проте не всіх) чинних законів України, що стосуються функцій територіальних підрозділів Міністерства екології та природних ресурсів України, всі формування, дотичні до органів Мінприроди у областях замінені на нові, дотичні до неіснуючих на той час профільних департаментів обласних державних адміністрацій. У результаті прийняття цього закону створено умови, коли територіальні органи Мінприроди більше не виконують жодних функцій згідно із законодавством і не мають жодних повноважень.

Керуючись таким міркуванням, Кабінет Міністрів України скасував територіальні підрозділи Мінприроди в областях постановою від 13.03.2013 р. № 159 «Про ліквідацію територіальних органів Міністерства охорони навколишнього природного середовища»⁷, чим створив умови для появи нових, близьких за функціями органів при облдержадміністраціях. Такі органи були створені

шляхом збільшення працівників ОДА згідно з постановою КМУ від 15 травня 2013 р. № 338 «Про збільшення граничної чисельності працівників обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій»⁸. Фізично нічого суттєво не змінилось, працівники лишилися ті ж, приміщення ті ж. Проте функційна складова новостворених департаментів принципово відмінна від ліквідованих держуправлінь.

МБО «Екологія–Право–Людина» (надалі — ЕПЛ) проаналізовано положення про новостворені департаменти екології та природних ресурсів (надалі — департаменти). Дослідження (в частині тематики природно-заповідного фонду) дозволяє зробити такі висновки:

1. Департаменти майже в усіх випадках називаються однаково «Департамент екології та природних ресурсів», окрім двох винятків: у Сумській обл.: Департамент екології, паливно-енергетичного комплексу та природних ресурсів; у Чернівецькій області: «Департамент екології та туризму».
2. В усіх положеннях, окрім Донецької⁹ та Житомирської¹⁰ областях прямо згадується ПЗФ. І лише у положеннях вказаних областей — жодного слова.
3. В Одеській¹¹, Луганській¹², Сумській¹³, Чернігівській¹⁴, Київській¹⁵, Черкаській¹⁶, Вінницькій¹⁷, Львівській¹⁸ областях прямо вказується, що департамент здійснює погодження відстрілу тварин на територіях ПЗФ. При цьому відомо, що Закон України «Про природно-заповідний фонд України»¹⁹ (надалі — ЗУ «Про ПЗФ») забороняє будь-яке полювання на землях природно-заповідного фонду.
4. У положеннях усіх департаментів присутні стандартні формулювання щодо розвитку екомережі та заповідної справи.
5. У частині положень про департаменти зазначається в переліку їхніх функцій — внесення до органів місцевого самоврядування пропозицій (Луганська, Харківська, Полтавська²⁰, Київська, Черкаська, Вінницька, Івано-Франківська²¹ області).
6. У положеннях про Департаменти у Волинській²², Кіровоградській²³, Рівенській²⁴, Хмельницькій²⁵ та Тернопільській²⁶ областях є пункти щодо погодження рубок на території ПЗФ, що суперечить діючим нині санітарним правилам.

Втім, уважно досліджуючи ЗУ «Про ПЗФ», ми виявили, що законом № 5456-VI станом на 1.04.2014 р. в нього не внесені зміни. Жодна із статей ЗУ «Про ПЗФ», що передбачає функції територіальних органів Мінприроди, не змінена. У тому числі, це стосується статей щодо процедури створення, зміни меж та ліквідації

територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Таким чином, ЗУ «Про оптимізацію повноважень органів виконавчої влади» досі залишає повноваження роботи щодо територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення в Україні як виняткову функцію територіальних органів Мінприроди України, яких сьогодні більше не існує. Внаслідок адміністративної реформи, а саме ліквідації Державної служби заповідної справи та територіальних органів Мінприроди, кількість держслужбовців, що офіційно займаються в Україні створенням нових територій ПЗФ знизилась з 56 штатних одиниць до одної. Такий стан справ повністю зупиняє та унеможливорює процеси розвитку мережі природно-заповідного фонду в Україні.

Наслідки зміни вивіски з «Держуправління ОНПС» на «Департамент екології та природних ресурсів» при облдержадміністраціях стали очевидними вже за місяць після скасування управління. Так, міністр екології та природних ресурсів України О. Проскураков повідомив²⁷ народного депутата О. Бригинця, що у зв'язку з ліквідацією Держуправління ОНПС у Київській області, будь-яку інформацію про порушення на території заповідних об'єктів Київщини більше отримати неможливо.

Вже зараз маємо і інші приклади, які ілюструють наслідки змальованих нами проблем. Так, на звернення Дружини охорони природи м. Києва ДП «Білокоровицьке лісове господарство» (Житомирська обл.)²⁸ погодило створення на своїй території пам'яток природи «Білокоровицький дуб» і «Дуб Бульби-Боровця» та заказника «Поясківський». Проте, Житомирська ОДА повідомила²⁹, що потенційно підтримує ініціативу, але *«втїлити цей задум у життя можна буде лише після внесення змін до ЗУ «Про ПЗФ»...»*. Мінприроди України звернулось до Житомирської ОДА з проханням попри законодавчу колізію, винести проект рішення про сторення зазначених заповідних об'єктів на розгляд обласної ради³⁰. Наявні 7600 територій ПЗФ складають лише 6% площі України при тому, що законодавство визначає необхідність створення 10,4% ПЗФ до 2015 року. Органи, що мають повноваження здійснювати ці функції сьогодні, не існують.

Аналогічно, нікому приймати й оперативні рішення щодо існуючих територій та об'єктів ПЗФ. Так, 4.06.2013 у Києві, по вул. Терешенківська, працівниками КП «Київзеленбуд» було знесене дерево каштану кінського, що має статус об'єкту ПЗФ. Від ботанічної пам'ятки природи «Каштан Воїтвенського» залишився лише пеньок і ох-

ронний знак. У такий спосіб «Київзеленбуд» прореагував на тріщину що з'явилась на стовбурі каштану³¹. Після цього, логічним наслідком мало б стати рішення Київської міської ради, яким статус об'єкту ПЗФ з пенька буде знятим. Проте, орган, який має повноваження підготувати проект такого рішення Київради, відсутній.

Не менше хвилювань викликає і доля архівів щодо існуючих територій ПЗФ, що накопичені в Держуправліннях протягом всієї історії їхнього існування. Мінприроди України повідомило³², що матеріали щодо територій та об'єктів ПЗФ, які знаходяться в державних управліннях охорони навколишнього природного середовища, відповідно до ЗУ «Про оптимізацію повноважень органів виконавчої влади» передаються до відповідних обласних державних адміністрацій та Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій. При цьому, сам текст вищезазначеного Закону таких вказівок не містить. Доля архівів лишається невідомою. Народний депутат О. Бригинець висловив пропозицію створити на базі Мінприроди України єдиний архів матеріалів щодо ПЗФ України. Із цією метою він попросив Мінприроди отримати у новостворених підрозділів обласних державних адміністрацій копії всіх наявних матеріалів щодо існуючих та перспективних територій природно-заповідного фонду у кожній з областей, містах Києві і Севастополі. Ініціативи створити такий архів у більш ранній час нам не відомі.

Механізми відчуження земель ПЗФ для нецільового використання.

Першим, серед далекоглядних наслідків ЗУ «Про оптимізацію повноважень органів виконавчої влади» себе проявив факт масового відчуження земель природно-заповідного фонду для нецільових потреб. Окреме дослідження з цього питання проведене О. Василюком, А. Литвиненком, О. Єфіменком (Додаток 1). В останні дні 2012 року в інтернеті було офіційно оприлюднено карту Державного земельного кадастру³³, що відкрило нові можливості для аналізу ситуації у заповідній справі. Матеріали кадастрової карти активісти ДООП м. Києва і НЕЦУ порівняли з інформацією про ПЗФ Київщини, попередньо зібраною активістами на спеціальному інтернет-ресурсі³⁴, і виявили що існує значна кількість земельних ділянок на територіях ПЗФ, наданих під забудову³⁵.

Розслідування, проведене громадськими активістами за кожним з виявлених фактів відчуження земельних ділянок ПЗФ, дозволило

виявити механізми відчуження земель ПЗФ для нецільового використання. Так, встановлено, що існує низка механізмів, що використовуються для відчуження земель ПЗФ для нецільового використання:

- а) надання земельних ділянок з ігноруванням заповідного статусу території;
- б) винесення меж території ПЗФ в обхід наданих для забудови ділянок;
- в) вилучення ділянок з території ПЗФ, завуальоване під уточнення площі.

Крім того існує і законний механізм вилучення ділянок з території ПЗФ для суспільних потреб. Прикладом такого вилучення є ділянка Національного ботанічного саду в Києві для потреб добудови Дарницького залізнично-автомобільного мостового переходу через Дніпро В. Янукович скоротив територію Національного ботанічного саду ім. Миколи Гришка в Києві на 0,5 га спеціальним Указом Президента № 773 від 25.07. 2011 року³⁶.

а) надання земельних ділянок з ігноруванням заповідного статусу території

Для Київщини хрестоматійним прикладом є заказник «Обухівський». На даний час Обухівським районним судом розглядається справа за позовом прокурора Обухівського району в інтересах ДП «Київське лісове господарство» до 12 громадян про визнання недійсними державних актів про повернення до державної власності земельних ділянок площею 16 га, переданих у приватну власність за рахунок земель ландшафтного заказника місцевого значення «Обухівський»³⁷.

б) винесення меж території ПЗФ в обхід наданих для забудови ділянок

Прикладом такого варіанту відчуження земель на Київщині є заказники «Пірнівський», «Гора Козинська», «Кірикове». Спочатку були надані ділянки приватним особам, і тільки після цього було замовлено винесення в натуру меж об'єктів ПЗФ. Відповідно сьогодні заказники мають оформлену земельпорядну документацію але при цьому тепер мають зовсім не ту форму, в якій їх створювали.

Особливого розголосу набув випадок із заказником «Пірнівський» у с. Пірнове Вишгородського району Київської області, територія якого була приватизована відповідно до рішень Пірнівської сільської ради, а ліс з унікальною колонією чапель — головний об'єкт охорони заказника — був вирубаний, що відповідало новому цільовому призначенню земельних ділянок — приватній забудові. В натуру були винесені інші ділянки за межами села, які не тільки не містили головного об'єкту охорони, зазначеного у затвердженому науковому обґрунтуванні, вони навіть знаходилися в межах іншої адміністративної одиниці.

в) вилучення ділянок з території ПЗФ, завуальоване під уточнення площі

Нами виявлено випадки зменшення площі існуючих територій ПЗФ, що було здійснено Київською обласною радою у 2012 році. Рішенням Київської обласної ради від 21.06.2012 № 365–19–VI «Про оголошення нововиявлених територій та об'єктів ПЗФ місцевого значення Київської обл. та про деякі питання об'єктів ПЗФ місцевого значення»³⁸, здійснюються такі дії. Так, у Пункті 2 Рішення зазначено: «Внести зміни у Додаток до рішення Київської обласної ради від 20.11.2003 № 133–10–XXIV «Про нововиявлені території та об'єкти ПЗФ місцевого значення у Київській обл.», шляхом зміни у колонці 3 пункту 5 цифри 85,0 на 84,0918». Даним пунктом відбувається скорочення площі лісового заказника «Ворзельський» на 0,9082 га. Зважаючи на те, що заказник створений на землях лісового фонду, такої суттєвої похибки в обрахунку його площі та визначення меж у 2003 році не могло бути. Таким чином, йдеться про вилучення ділянки зі складу об'єкту ПЗФ.

Відповідно до ст. 54 ЗУ «Про ПЗФ» зміна меж, категорії та скасування статусу територій та об'єктів ПЗФ проводиться відповідно до статей 51–53 цього Закону за погодженням з центральним органом виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища на підставі відповідного експертного висновку. Наскільки нам відомо, жодні експертні висновки щодо вказаного заказника в Міністерстві екології та природних ресурсів України не погоджувались.

У Пункті 3 Рішення зазначено: «Внести зміни у Додаток до рішення Київської обласної ради від 27.10.2005 № 310–26–IV «Про нововиявлені території та об'єкти ПЗФ місцевого значення у Київській обл.», шляхом зміни у колонці 3 пункту 1 цифри 13,0 на 9,0373. Цим рішенням вилучається 3,9627 га земельної ділянки заказника «Урочище Кірикове», який створено у відповідності до чинного законодавства, щодо якого розроблено проект землеустрою відповідно до якого площа об'єкту була також відомою ще з часу його створення. Аналогічно до порушення в п. 2, тут також прийняте рішення про вилучення майже 4 га території зі складу ПЗФ. Наукове обґрунтування і погодження його в Міністерстві екології та природних ресурсів України відсутні.

У Пункті 4 Рішення зазначено: «Привести у відповідність до фактичного стану пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Ставищанський» та «Сулимівський», що були утворені згідно з рішенням виконавчого комітету Київської обласної ради депутатів трудящих від 28.02.1972 № 118, в частині встановлення площі

відповідних об'єктів ПЗФ 11,0547 га та 15,3 га відповідно». Відповідно до згаданого Рішення 28.02.1972 № 118 площа парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Ставищанський» складає 14 га, а «Сулимівського» — 17,4 га. Отже, вказаним Рішенням Київської обласної ради від 21.06.2012 № 365–19–VI зі складу Ставищанського парку вилучено 2,9453 га, а з Сулимівського — 2,1 га. Наукове обґрунтування і погодження зменшення меж цих об'єктів в Міністерстві екології та природних ресурсів України відсутні.

Щодо всіх об'єктів ПЗФ, площі яких обмежувалися цим рішенням Київської обласної ради, протягом останніх років були розроблені та затверджені Положення про них. Проте у п. 5.1 Рішення Державному управлінню охорони навколишнього природного середовища у Київській обл. у тримісячний термін рекомендується «внести відповідні зміни до положень про ландшафтний заказник місцевого значення «Урочище Кірикове» та лісовий заказник місцевого значення «Ворзельський». Також п. 5.1 Рішення рекомендує Держуправлінню «вжити заходів щодо установлення у природі (на місцевості) меж територій та об'єктів ПЗФ, визначених пунктами 2, 3, 4 цього рішення».

Наслідком реалізації цих пунктів вказаного Рішення стане вилучення, тобто втрата зі складу ПЗФ 9,9162 га територій.

Виявлені нами факти невідповідності оприлюдненої картографічної інформації ДЗК та інші випадки земельних маніпуляцій на територіях та об'єктах ПЗФ в межах Київської області вказують на суттєві вади механізмів реалізації природоохоронних зобов'язань держави, що ставлять під сумнів дієвість заповідної справи в Україні та виявляють неспроможність відповідальних державних органів здійснювати функції, покладені на них законодавством та іншими правовими актами. Зокрема, діяльність органів Державного агентства земельних ресурсів, відповідальних за формування ДЗК виявляється спрямованою не на охорону особливо цінних земель (у т. ч. земель ПЗФ), а на легітимізацію надання ділянок громадянам за рахунок таких земель.

Важливим моментом є роль Державного управління охорони навколишнього природного середовища у Київській області (тепер — Департамент екології та природних ресурсів ОДА). Даний орган є єдиним державним органом, що володіє інформацією про території ПЗФ Київщини та здійснює управління процесами в галузі заповідної справи в області. Крім іншого, дане управління здійснює погодження відведення земельних ділянок. Однією з причин обов'язковості такого погодження є необхідність недопущення

надання ділянок за рахунок земель ПЗФ. Зі сказаного випливає, що Держуправління свідомо або несвідомо надало погодження на відведення кількох сотень ділянок у об'єктах ПЗФ в Київській області.

Генеральна прокуратура України вважає причиною такої ситуації повільні темпи винесення меж територій ПЗФ у природу а також те, що органи Держземагенства України тривалий час не погоджують документацію із землеустрою об'єктів ПЗФ, натомість і природоохоронні органи і органи Держземагенства погоджують незаконну передачу цих земель у власність та користування для інших цілей. За даними Генпрокуратури, правовстановлюючі документи на земельні ділянки ПЗФ оформлені лише у 14 % випадків³⁹. За фактами незаконного відведення земель ПЗФ органами прокуратури у 2013 році скасовано 10 незаконних актів органів виконавчої влади та місцевого самоврядування (480 га). Також у судах перебуває 97 справ (208 га). Проте Генпрокуратура зазначає, що непоодинокими є в іпадки самовільного зайняття земельних ділянок ПЗФ. У 2012 році таких випадків виявлено 17, у 2013–22.

Невизначеність меж територій ПЗФ призводить до негативних наслідків для охорони таких об'єктів у різних частинах України. Так, у червні 2013 року на території Міловського р-ну Луганської області активістами громадської кампанії «Збережемо українські степи!» виявлена територія біля 150 га з числа земель, які входять до складу загальнозоологічного заказника «Балка Березова», повністю розорана місцевими фермерами.

Державна екологічна інспекція повідомляє⁴⁰, що перевіркою підтверджено виявленій активістами факт розорання близько 150 гектарів заказника «Балка Березова» у Міловському районі Луганської області. За даними Держземагенства у Міловському районі, ця ділянка землі належить філії «Стрілецький кінний завод № 60» ДП «Конярство України» згідно з державним актом на право користування землею серія П-ЛГ № 003585 від 04.03.1996 р⁴¹. Земельну ділянку надано у постійне користування відповідно до рішення Міловської районної ради від 29.02.1996 р. № 89. Держекоінспекція направила лист до Департаменту екології та природних ресурсів Луганської ОДА з пропозицією скласти охоронне зобов'язання взяття під охорону заказника на ДП «Конярство України». При цьому ДП «Конярство України» не визнає факту розміщення заказника на наданій йому ділянці⁴². Окрім того, іронія ситуації полягає в тому, що заказник створений рішенням Луганської обласної ради № 4/19 від 15.12.1998 року, тобто значно пізніше, ніж було надано ділянку ДП «Конярство України».

Нехтування ПЗФ при будівництві стратегічних споруд є ще одним проявом негативних наслідків ЗУ «Про оптимізацію повноважень органів виконавчої влади»⁴³. 27 грудня 2005 р. Президентом України видано Указ № 1863/2005 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 грудня 2005 року «Про стан енергетичної безпеки України та основні засади державної політики у сфері її забезпечення»⁴⁴. У Плані заходів щодо забезпечення енергетичної безпеки України в Указі міститься пункт 3.10 — «будівництво підстанції «Київська» і повітряної лінії електропередачі Рівненська атомна електрична станція-підстанція «Київська» напругою 750 кВ». Двома роками пізніше, в травні 2007 року, підготовлено об'ємний документ: «Проект „Будівництво ПЛ 750 кВ Рівненська АЕС — Київська з розширенням підстанції 750 кВ „Київська“ та заходами ПЛ 750 кВ від Хмельницької АЕС». Оцінка соціальних та екологічних впливів (ОСЕВ)». На той час на полях на околиці села Наливайківка Макарівського району Київщини вже будувалась Київська підстанція.

Необхідність будівництва ЛЕП, на думку енергетиків, полягає в потребі зрівноваження енергетичної системи країни, в якій Рівненська і Хмельницька АЕС через брак ліній постачання працюють не на повну потужність, а в Київській області відчувається дефіцит енергії, особливо після закриття ЧАЕС 2000 року. Проте при плануванні ЛЕП було враховано суто економічний ефект побудови, але знехтувано екологічний аспект. Як результат — 122 км з 353 км довжини лінії (35 %) проходить через ліс. В ОСЕВ, як і прийнято в Європі (інвестором будівництва виступає Європейський інвестиційний банк і Європейський банк реконструкції та розвитку), значна частка документа присвячена впливу ЛЕП на екологічну ситуацію, але аналіз написаного викликає великі сумніви в доцільності будови лінії прийнятим маршрутом — через лісисті Сарненський, Рокитнівський райони Рівненської області, Олевський, Ємільчинський, Радомишльський райони Житомирської та Макарівський район Київської області. Хоч в ОСЕВ усіляко намагалися пом'якшити наслідки вирубування лісу, зазначаючи, що лінію тягнути-муть переважно вже існуючими просіками, наслідки такого проведення просто катастрофічні.

Ширина рубки під ЛЕП абсолютно нівелює намагання прокласти її існуючими просіками. Так, вона коливається від 80 м (у випадку проходження однієї ЛЕП) до 160 м (у разі проходження паралельно двох ЛЕП — після перетину ЛЕП РАЕС — Київ з ЛЕП ХАЕС — ЧАЕС, від якої продовжується відгалуження до Київської підстанції), що значно більше за ширину лісогосподарських просіків. Цікаво, що розробники

проекту загрози для лісу бачать не у його вирубці, ... а у видимості ЛЕП! Читаємо: «Відповідно до Лісового кодексу України траса максимально уникає проходження через ліси. На ділянках, де траса проходить повз ліс, темний фон зменшить видимість металевих структур».

Конче необхідно було проводити ЛЕП південніше поліського лісового поясу, що дало б змогу уникнути великих лісів на шляху ЛЕП. Це мав би бути той альтернативний варіант, зазначений в Розпорядженні КМУ від 10 квітня 2008 року про можливість відведення лісових земель при відсутності альтернативи розміщення стратегічних споруд. При будівництві ЛЕП кілька разів було грубо порушено ст. 7 ЗУ «Про ПЗФ», яка говорить: «... на землях природно-заповідного фонду ... забороняється будь-яка діяльність, яка негативно впливає або може негативно впливати на стан природних комплексів та об'єктів». Порушення цієї статті тягне на 252 статтю Кримінального кодексу України — «Умисне знищення або пошкодження ... об'єктів природно-заповідного фонду». Тут варто навести цілий уривок цитованого нами документа: «Діброва»: ЛЕП перетне частину території заповідника (насправді тут і далі — заказника). Згідно із заявами лісничих держлісгоспу, який відповідає за заповідник, це не призведе до значного впливу, оскільки всередині заповідника по суті ведеться господарча діяльність і здійснюються лісозаготівля». Окрім того зазначимо, що працівники Держкомлісгоспу самі визнали порушення ними вищезазначеного Закону України ще до проведення ЛЕП, використовуючи заповідний об'єкт з господарською метою⁴⁵.

Аналогічна ситуація з ігноруванням ПЗФ виявлена нами і під час дослідження **врахування об'єктів ПЗФ у містобудівній документації**. Це питання у 2013 році досліджувала К. Норенко. Однією з галузей, в межах якої повинна враховуватись наявність на території України об'єктів ПЗФ, є містобудування. Зокрема, у ДБН Б.2.4-1-94 «Планування і забудова сільських поселень», Додатком 3 Таблицею 2 передбачається, що при плануванні і забудові сільських поселень навколо заповідників і національних парків необхідним є проектування охоронної зони таких розмірів:

- 1–30 км до меж промислових підприємств різних класів санітарної шкідливості;
- 1 км до транспортних магістралей;
- 0,3 км до меж забудови.

Норми ДБН Б.2.4-2-94 сьогодні вже не є чинними. Сьогодні чинними є державні будівельні норми ДБН Б.1.1-15:2012 «Склад та зміст генерального плану населеного пункту»⁴⁶, які є чинними, і якими встановлюються відповідні вимоги щодо розробки містобудівної документації для населених пунктів, в тому числі для сільських. Окрім

того, розроблення містобудівної документації на регіональному рівні — схем планування територій районів та генеральних планів міст — регулюються іншими державними будівельними нормами ДБН Б.1.1-13:2012 «Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях»⁴⁷. Та ДБН Б.1.1-14:2012 «Склад та зміст детального плану території»⁴⁸. Проте інші Державні будівельні норми не мають більш чітких норм щодо врахування об'єктів ПЗФ. Так, ДБН Б.1.1-13:2012 «Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях» п.5 «Склад та зміст схеми планування території АР Крим, області групи районів» зазначає, що графічні матеріали (п.5.6) містять межі територій ПЗФ, згідно з затвердженою проектною документацією. Вірогідно, це означає, що невинесені в натуру межі об'єктів ПЗФ не включаються до генеральних планів. Аналогічно зазначено у п.6 «Склад і зміст схеми планування району», а також у п.4.6. розділу 4 «Склад і зміст Генеральної схеми планування території України, схеми планування окремої частини території України»⁴⁹. ДБН Б.1.1-15:2012 «Склад та зміст генерального плану населеного пункту»⁵⁰ у п. 5.5.2. Б.13 вказує потребу відображення об'єктів ПЗФ на «Плані існуючого використання території», а п.5.5.3 — необхідність їх відображення на «Схемі існуючих планувальних обмежень». Жоден з ДБН не регламентує потребу відображати в генеральних планах проєктовані об'єкти ПЗФ.

Таким чином, єдиним можливим дослідженням в галузі містобудування є врахування норм ДБН Б.2.4-1-94 «Планування і забудова сільських поселень» у генеральних планах та схемах планування територій, розроблених до 2009 року, коли даний том ДБН втратив чинність. Ми звернулися із запитом щодо стану врахування цієї норми до всіх адміністративно-територіальних одиниць України, які в свою чергу розписали запит на рівень районів. Серед отриманого масиву інформації лише в 7 випадках підтвердилось виконання вказаної норми:

7. Славутинська районна державна адміністрація Хмельницької області передбачає вказану норму частково. Розроблено та затверджено на сесії Славутської районної ради «Комплексну програму забезпечення містобудівною документацією населених пунктів Славутського району на 2012–2016 роки», якою передбачено оновлення та виготовлення генеральних планів та схеми планування Славутського району, де будуть передбачені всі вимоги ДБН Б.2.4.-1-94 «Планування та забудова сільських поселень»⁵¹.
8. Дунаєвицька районна державна адміністрація Хмельницької області повідомляє, що норми

ДБН Б.2.4.-1-94 враховано при розробці та затвердженні Схеми планування території Миньковецької сільської ради (замовник — Миньковецька сільська рада, розробник — ДП «Український державний науково-дослідний і проєктний інститут цивільного сільського будівництва» — ліцензія серія АВ № 459688); враховано також у 2013 році при розробці та затвердженні детального плану території розміщення пункту приймання, зберігання та первинної обробки зерна в с. Петрівське (замовник — Дунаєвецька райдержадміністрація, розробник — ТзОВ «Німецько-український навчальний інститут та консультаційний центр» — ліцензія серія АВ № 555640)⁵².

9. Старокостянтинівська районна державна адміністрація Хмельницької області повідомляє, що вказані норми враховані при виготовленні Схеми планування території району (ДП УДНДІПМ «Дніпромисто» імені Ю. М. Білокося). Наразі виконано 50 % проєктних робіт. Також проводяться інженерно-геодезичні роботи по складанню топографо-геодезичної зйомки у масштабі 1:2000 населених пунктів восьми сільських рад району, де також враховуються дані норми⁵³.
10. Старосинявська районна державна адміністрація Хмельницької області повідомляє, що норми ДБН Б.2.4.-1-94 враховано в наявних генеральних планах населених пунктів Старосинявського району⁵⁴.
11. Волинська обласна державна адміністрація, Управління містобудування та архітектури повідомляє, що норми ДБН Б.2.4.-1-94 враховано при затвердженні 11 генеральних планів сільських населених пунктів, що створювались після набрання чинності норм, зазначених в цьому ДБН⁵⁵.
12. Харківська обласна державна адміністрація повідомляє, що зазначені норми враховано при розробці генеральних планів таких населених пунктів:
 - 2010 р. — с. Яковлівка
 - 2011 р. — с. Веселе, с. Радгоспне, с. Нескучне, с. Зелене Харківського району
 - 2012 р. — с. Революційне Вовчанського району⁵⁶.
13. Рівненська обласна державна адміністрація повідомляє, що вказана норма врахована при розробці та затвердженні Схеми планування території Рівненської області (2012 року, між іншим, коли вже сама норма чинною не була)⁵⁷.

Крім того, варто зазначити, що при затвердженні Генерального плану розвитку м. Києва до 2020 року, в ньому було враховано як всі чинні об'єкти ПЗФ, так і наявні проєктовані території ПЗФ⁵⁸.

- ¹ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні» від 16.10.2012 № 5456-VI.
- ² Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 46, ст. 640
- ³ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>
- ⁴ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/838/2005>
- ⁵ <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>
- ⁶ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/177/94-%D0%B2%D1%80>
- ⁷ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/159-2013-%D0%BF>
- ⁸ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/338-2013-%D0%BF>
- ⁹ <http://donoda.gov.ua/?lang=ua&sec=02.08&iface=Public&cmd=showdoc&args=id:2796>
- ¹⁰ Лист Житомирської ОДА № 344/С-1/4-1-208 від 18.09.2013 р.
- ¹¹ http://ecology.odessa.gov.ua/files/ecology_portal/doc/pro_zatverdzhennya_polozhennya_pro_departament_ekolog_ta_prirodnih_resurs_v.pdf
- ¹² http://www.loga.gov.ua/oda/documents/official/official_16036.html?template=33
- ¹³ <http://www.pek.sm.gov.ua/index.php/uk/2013-04-18-21-27-14>
- ¹⁴ <http://eco23.gov.ua/ru/23>
- ¹⁵ Розпорядженням голови Київської ОДА від 20.05.2013 № 193
- ¹⁶ http://www.eco.ck.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=90&Itemid=87
- ¹⁷ http://www.vineco.ucoz.org/load/polozhennja_pro_upravlinnja_polozhennja_pro_departament_ekologiji_ta_prirodnikh_resursiv_obladerzhadministraciji/28-1-0-393
- ¹⁸ Розпорядження голови Львівської ОДА № 271/0/5-13 від 21.05. 2013 р.
- ¹⁹ Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-XII. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
- ²⁰ <http://www.eco-poltava.gov.ua/>
- ²¹ <http://www.if.gov.ua/files/rozpor/2013/377.pdf>
- ²² <http://www.voladm.gov.ua/npa/index.php?content=all>
- ²³ <http://www.kr-admin.gov.ua/Rozpor/Ua/2013/330.pdf>
- ²⁴ <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/catalog/item/3910.htm>
- ²⁵ <http://www.adm-km.gov.ua/index1.php?link=461>
- ²⁶ http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/catalog/main/ua/26085/_218.doc
- ²⁷ Лист Мінприроди України № 9488/09/10-13 від 17.06.2013
- ²⁸ Лист ДП «Білокорочицьке лісове господарство» № 1174 від 12.09.2013
- ²⁹ Лист Житомирської ОДА № 5440/29/2-13 від 02.09.2013 р.
- ³⁰ Листо Мінприроди України № 14030\09010-13 від 26.09.2013 р
- ³¹ <http://pryroda.in.ua/zapzf/u-kyuevi-znyschyly-zarovidnyu-kashtan-voistvenskoho/>
- ³² Лист Мінприроди України № 9025/06/10-13 від 06.06.2013 р.
- ³³ <http://map.dazru.gov.ua/kadastrova-karta>
- ³⁴ <http://pryroda.in.ua/kyiv-region/>
- ³⁵ <http://pryroda.in.ua/zapzf/kozhen-7-y-zakaznyk-kyuyivschny-rozdaly-pid-zabudovu/>
- ³⁶ <http://www.president.gov.ua/documents/13820.html>
- ³⁷ http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publication&_c=view&_t=rec&id=115907
- ³⁸ Рішення Київської обласної ради від 21.06.2012 № 365-19-VI «Про оголошення нововиявлених територій та об'єктів ПЗФ місцевого значення Київської обл. та про деякі питання об'єктів ПЗФ місцевого значення»
- ³⁹ Лист Генеральної прокуратури України № 05/3-668 вих-13 від 08.11.2013
- ⁴⁰ Лист Державної екологічної інспекції у Луганській області № 07-226-В/1 від 27.08.2013
- ⁴¹ Лист Відділу Держземагенства у Міловському районі Луганської області № 01-07/0261 від 27.08.2013
- ⁴² Лист філії «Стрільцівський кінний завод № 60» ДП «Конярство України № 53 від 20.08.2013
- ⁴³ Дослідження з цього питання проведено А. Плигою
- ⁴⁴ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1863/2005>
- ⁴⁵ http://life.pravda.com.ua/columns/2013/07/19/134104/view_print/
- ⁴⁶ Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства «Про затвердження ДБН Б.1.1-15 «Склад та зміст генерального плану населеного пункту» № 358 від 13.07.2012.
- ⁴⁷ Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства «Про затвердження ДБН Б.1.1-13 «Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях» № 105 від 12.03.2012.
- ⁴⁸ Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства «Про затвердження ДБН Б.1.1-14 «Склад та зміст детального плану території» № 107 від 12.03.2012.
- ⁴⁹ <http://dbn.at.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-1025>
- ⁵⁰ <http://dbn.at.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-1040>
- ⁵¹ Лист Славутської РДА Хмельницької області № 02-31-12/2013 від 14.08.2013
- ⁵² Лист Дунаєвецької РДА Хмельницької області № 1373-11/2013 від 13.08.2013
- ⁵³ Лист Старокостянтинівської РДА Хмельницької області № 49/1439-42/2013 від 13.08.2013
- ⁵⁴ Лист Старосинявської РДА Хмельницької області № 38/25-19-2821/2013 від 12.08.2013
- ⁵⁵ Лист Волинської ОДА, Управління містобудування та архітектури № 313/01.11/2-13 від 02.08.2013
- ⁵⁶ Лист Харківської ОДА № 01-10/4590 від 31.07.2013
- ⁵⁷ Лист Рівненської ОДА № 3п-133/04-10/-13 від 05.08.2013
- ⁵⁸ <http://genplan.kiev.ua/gp.htm>

Нетрадиційні вуглеводні та заповідна справа

Окремим аспектом льодовикового періоду у 2013 році стало надання державною пріоритету видобутку газу нетрадиційних покладів перед заповідною справою. Зокрема, йдеться про «Угоду про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Олеська між державою Україна, «Шелл Експлорейшн енд Продакшн Юкрейн Інвестментс (ІV) Б.В.» і товариством з обмеженою відповідальністю «Надра Юзівська».

Дослідження НЕЦУ показало, що на території Юзівської платформи зосереджена найбільша кількість територій дикої природи Донеччини та півдня Харківщини. 16,8% території платформи займають ліси, 12,5% — степи і ще біля 4% — заболочені ділянки та водойми¹.

На території Юзівської платформи відомі сотні знахідок рідкісних видів рослин і тварин. Лише база даних Степового кадастру² дає інформацію майже про тисячу знахідок рідкісних рослин на півночі Донеччини і півдні Харківщини. Також за даними Державного кадастру тваринного світу саме тут зосереджена значна частина місць оселення рідкісних тварин Донеччини та Харківщини. Дуже важливими є ліси вздовж річки Сіверський Донець та степи Барвенківського району, в яких гніздує велика кількість зникаючих хижих птахів³.

Особливе занепокоєння викликає те, що на території Юзівської платформи вже є низка територій, зарезервованих під заповідання, яке тепер ставиться під вагомий сумнів. Йдеться, в тому числі, і про проєктований національний природний парк «Барвенківські степи»⁴.

¹ <http://pryroda.in.ua/step/shell-znyschyt-naytsinnishikutochky-pryrody-na-donechchyni>

² <http://pryroda.in.ua/step/kadastr-stepovoho-bioriznomanittya-stepovyyu-kadastr/>

³ <http://pryroda.in.ua/step/dani-poperednoho-ekolohichnoho-obstzhennya-stepovyh-biotopiv-v-okolytayah-s-nova-dmytrivka-barvenkivskoho-rayonu/>

⁴ Витер С. Краткая характеристика проектируемого НПП «Барвенковские степи» // Стеной бюллетень, № 36 осень 2012

Збільшення штрафів за порушення на землях ПЗФ¹

Протягом останніх років з боку громадськості неодноразово висловлювались зауваження з приводу того, що штрафи за порушення законодавства на території земель ПЗФ лишаються незмінними з 1990-х років і сьогодні є практично невідчутними для порушників. У таких умовах штрафні санкції перестають бути фактором, що стримує порушників.

24.07.2013 р. видана постанова КМУ № 541 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд»², якою затверджені такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду внаслідок:

- незаконної рубки або пошкодження дерев та рослин, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня припинення росту;
- пошкодження дерев та рослин, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня неприпинення росту;
- знищення або пошкодження лісових культур, природного підросту та самосіву, сіянців і саджанців;
- знищення або пошкодження газонів та квітників, самовільної заготівлі сіна або випасання худоби;
- незаконного збору або знищення дикорослих трав'янистих рослин, лісової підстилки, лікарських рослин, дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, другорядних лісових матеріалів;

- незаконного добування чи знищення об'єктів тваринного світу;
- пошкодження або знищення їх жител та споруд, місць перебування і розмноження;
- пошкодження карстово-спелеологічних, геологічних та гідрологічних об'єктів;
- проїзду транспорту, прольоту та посадки літальних апаратів;
- самовільного використання земель, зняття ґрунтового покриття, забруднення та засмічення їхніх територій, знищення або пошкодження інформаційно-охоронних та інших знаків, знищення або пошкодження осушувальних каналів, дренажних і протиерозійних систем, доріг та інших об'єктів. Постанова визнає такою, що втратила чинність, Постанову Кабінету Міністрів України від 21 квітня 1998 р. № 521 «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України».³

В середньому, розмір штрафів збільшено в 5–20 разів відносно попередньої постанови. Згідно з документом, зокрема, нова такса за зрубане дерево діаметром до 10 см складе 93 грн., 50 см — 6622 грн., тоді як до останнього часу вони були в 5,5 рази нижче — відповідно 17 грн. та 1204 грн. Такси за самовільний сінокіс і випас худоби збільшені в 6,05 рази, тоді як за збір грибів, заготівлю ягід і трав — в 5,5 рази. Серйозніше підвищені такси за знищення окремих тварин і риб — до 20 разів. Зокрема, лося — з 2 тис. до 40 тис., дикої свині — з 0,86 тис. грн до 11 тис. грн.,

вовка — з 50 грн. до 1 тис. грн. Такса за судака піднята з 55 грн. до 903 грн., акул, ската, морського вугра — з 94 грн. до 1470 грн., гібрида осетрових — з 550 грн. до 4,513 тис. грн., ляща — з 28 грн. до 301 грн. У той же час такса за вбитого зайця зросла в 5,2 рази — до 938 грн., їжака або крота — у 5,4 рази, до 260 грн., а виловленого товстолобика або білого амура — у 6 разів, до 451 грн., карася — в 5 разів, до 30 грн. Такси за знищених птахів, плазунів і земноводних збільшені в 5–5,5 рази. Наприклад, за білого лебедя — до 2,97 тис. грн., фазана — до 939 грн., болотяної черепахи — до 350 грн., жаби — до 5 грн.⁴

Серед негативних наслідків мусимо зазначити, що згідно з Постановою КМУ № 541 від 24.07.2013 розмір шкоди, заподіяної порушенням законодавства про ПЗФ внаслідок самовільного використання земель, зняття ґрунтового покриву, нараховується за «Методикою визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу», затвердженою Постановою КМУ № від 25.07.2007 № 963. На практиці нарахування за вищевказаною методикою за аналогічні порушення є в десятки разів менші, ніж в Постанові № 521 від 21.04.1998, яка втратила чинність⁵ та здійснюється інспекторами Державної інспекції з контролю за охороною та використанням земель, яка припинила існування внаслідок тієї ж адміністративної реформи. Таким чином, гучна новина про збільшення штрафів за порушення на землях ПЗФ насправді обернулася неможливістю стягування штрафів за порушення земельного законодавства на землях ПЗФ, які є найбільш поширеними і масштабними з усіх порушень на заповідних територіях.

Окремим аспектом у з'ясуванні ефективності новоприйнятої постанови є те, хто має контролювати порушників. Про вирішення цього питання урядовці не попіклувались. В Україні нараховується біля 8200 територій і об'єктів природно-заповідного фонду, що загалом займають 6,05 % площі України. Лише 80 з них — національні парки і заповідники, в яких є спеціальна адміністрація і служба охорони. Спеціального державного органу, що здійснює нагляд за дотриманням законодавства на решті більш ніж 8100 заповідних об'єктах не існує. У той же час, Державна екологічна інспекція України, що могла б здійснювати такий нагляд, цю функцію не виконує. Дослідження бездіяльності Держекоінспекції щодо заповідних територій проводили фахівці Екологічної групи «Печеніги».

Якщо Держекоінспекція знаходить в якомусь заказнику порушення, вона надає припис щодо їхнього усунення, але за існуючою практикою у більшості областей України перевірка певного заказника проводиться не частіше ніж раз на 4–5 років, а в деяких областях навіть раз на 8 років. Тобто і виконання наданого припису перевірятиметься лише через декілька років. Тому більшість землекористувачів їх і не виконують: все одно виконання приписів фактично ніхто не перевіряє. Діяльність Держекоінспекції в припиненні серйозніших порушень охоронного режиму — розорювання, видобутку корисних копалин, забудови — можна охарактеризувати як формальну, а в багатьох випадках — навіть як корупційну. Так, під час перевірки деяких заказників інспектори «не помічають» значні порушення, за які зараз були підвищені штрафи. Так, маємо приклад у Харківській області, коли при розоранні частини заказника адмінпротокол був складений за спалювання сухої рослинності. У багатьох випадках розорювання території просто ігнорується, або замість протоколу виноситься припис про необхідність винести заказник в природу. Так, близько 30 % території заказників «Пересіл» та «Куплеватське» (Харківська обл.) були розорані, але у екоінспекторів кваліфікації чи бажання для того, щоб визначити ці факти, не вистачило. Підхід інспекторів до незаконних забудов та незаконного видобутку піску, який широко розповсюджений на територіях природно-заповідного фонду, зазвичай такий же формальний, як і до розорювання. Після перевірки, як правило, матеріали передаються до органів МВС, яка нікого не знаходить порушників. Така ж ситуація і з підпалами — більшість малих природних резерватів горить щороку, але заходи, які вживає для їхнього припинення Держекоінспекція, на проблему не впливають взагалі. Після таких перевірок Держекоінспекція може вихвалитися гарною статистикою — порушення знайдені, матеріали до міліції направлені, приписи надані, адмінпротоколи складені. Можливо навіть виплачено збитки. Але в реальності це мало що змінює для природи та долі заповідних територій: знайдені порушення все одно не усуваються, міліція нікого «не знаходить», виконання приписів не контролюється, протоколи складаються на легкі порушення, в той час, як значні ігноруються (приклад — розриті траншеї в заказнику «Ковиловий» Харківської області). Ілюстрації такої ситуації маємо також на Тернопільщині. Державною екологічною інспекцією у Тернопільській області 29.08.2012. було проведено дві позапланові перевірки на території РЛП «Дністровський каньйон». Виявлено факти масового добування природного каменю. Під час однієї перевірки виявлено на землях за межами

населеного пункту с. Устечко Заліщицького району факт незаконної розробки корисних копалин, а саме — добування природного каменю на площі 360 кв. м, чим заподіяно шкоди природним комплексам на суму 77 тисяч гривень. Під час іншої позапланової перевірки, у межах РЛП «Дністровський каньйон» встановлено аналогічні порушення природоохоронного законодавства. Протиправні дії проводились у Дорогичівському лісництві ДП «Бучацьке лісове господарство», чим завдано збитків природним комплексам на суму 17 тисяч гривень. Держінспекторами видано припис, в якому вказано перекрити незаконні заїзди в лісові насадження з метою недопущення порушень природоохоронного законодавства⁶. Разом з тим на звернення НЕЦУ вже у 2013 році Держекоінспекція у Тернопільській області повідомила, що не має у розпорядженні інформації про те, чи її приписи виконані. Аналогічно, не здійснювались перевірки виконання приписів від 2008 року⁷.

Також гучною справою 2013 року є боротьба за збереження заказника «Іванівський» на Тернопільщині. Історія цієї проблеми почалася ще в 2012 році, коли «випадково» передали в приватні руки лижеролерну трасу спортивної бази з біатлону товариства «Колос», яке межує із заказником. Щоб спокутувати провину перед спортсменами, чиновники вирішили спорудити нову трасу — *на території заказника*. Для цього ДП «Тернопільліс», нібито під розширення доріг лісгосподарського призначення, знесло кілька виділів заказника. Місцеві активісти, помітивши це, звернулися до Верховної Ради України та екологічної інспекції. Результати зробленої за їх заявами перевірки невтішні для природи⁸. Інспекція визнала знищення місць зростання червонокнижних рослин — любки дволистої та лілії лісової — і, навіть розрахувала компенсацію за це — 28 578 грн. Тільки незаконні роботи зупинити забула і «забула» розрахувати багатомільйонний збиток за природокористування без спеціального дозволу⁹.

Під час перевірок ЕкГ «Печеніги» більш ніж 50 об'єктів природно-заповідного фонду Харківської області порушення охоронного режиму були знайдені у всіх без винятку, не дивлячись на те, що екоінспектори перевіряють їх вже багато років, і кожного року генерують позитивну звітність. Коли про ці порушення було повідомлено Держекоінспекції, ні до чого, крім відвертого саботування природоохоронної діяльності, це не призвело.¹⁰

Поділяють думку громадських організацій і органи прокуратури. Так, Прокуратура АР Крим повідомляє про виявлені нею факти неякісного проведення Держекоінспекцією перевірок додер-

жання режиму об'єктів ПЗФ. Зокрема, при перевірці пам'яток природи «Оголення скам'янілого потоку вулканічної лави» та «Вовчий грот», Держекоінспекція в АР Крим зазначає у актах перевірок в якості порушень — не розроблені Сімферопольським районом Положення про пам'ятки природи. При цьому, розробка положень є винятковим повноваженням органів Мінприроди України¹¹.

Єдиний досвід відчутного нарахування збитків за порушення на землях ПЗФ є справа із оранкою у НПП «Дворічанський». НПП «Дворічанський» — єдиний у Харківській області національний парк, який охороняє природні комплекси крейдяних і степових екосистем. Зовсім недавно створений, два останні роки він страждає від незаконної оранки^{12,13}. Харківською природоохоронною прокуратурою підготовлено позов, який підтримав вимоги ЕкГ «Печеніги», в тому числі і про відшкодування державі завданих збитків. Розглянувши його 9.04.2013, Харківський обласний господарський суд ухвалив припинити таку діяльність, і за порушення режиму охорони національного парку «Дворічанський» стягнути з ТОВ «Капітал-Агро» (яке розорало це поле) збитки — 1 672 370 гривень. Наступні судові інстанції це рішення підтримали¹⁴. Але 21 липня цього року на тих же ділянках знову було виявлено розорювання. Виходячи з відсутності на більшій частині соняшникового поля бур'янів, можна стверджувати про використання на ньому потужних гербіцидів, а те, що бур'янів немає не на всьому полі, говорить про безграмотність застосування отрутохімікатів. Великий розмір самих соняшників і сильна змитість ґрунтів на цьому полі, свідчать про застосування на ньому стимуляторів росту рослин. У комплексі все це призвело ще й до хімічного забруднення території парку.

Поряд із тотальним порушенням законодавства серед населення поширена і тотальна неефективність контролюючих органів. Всі статті природоохоронного та екологічного змісту є повноваженнями Державної екологічної інспекції України. Але ця служба не може виконувати тих функцій, яких чекають від неї громадяни. Екоінспекторів не можна викликати по телефону, не можна зустріти їх просто на вулиці або у лісі, коли вони обстежують територію в пошуках порушників. Держекоінспекція є дуже бюрократизованим органом, який лише здійснює планові перевірки підприємств (за їх попередньої згоди) і з затримкою реагує на звернення громадян. З цієї причини, будь-який законопроект, що збільшує штрафи за порушення природоохоронного законодавства, не матиме сенсу, оскільки не призведе не сплати

штрафів порушниками. Разом з тим, на думку народного депутата О. Бригинця, існує міліція, кількість штату якої на 3–4 порядки перевищує кількість екологічних інспекторів. І на відміну від всіх інших контролюючих і правоохоронних органів, міліція дійсно постійно перевіряє значну частину території країни у пошуках порушень. Ніхто, крім працівників МВС, не має більших шансів зустріти порушника екологічного законодавства. Але міліціонер не має права зупинити таке порушення і стягнути штраф.

У зв'язку із цим, було підготовлено пропозицію¹⁵ внести зміни до кодексу України про адміністративні правопорушення, якими всі повноваження Держекоінспекції та Держсільгоспінспекції, передбачені Кодексом, продублювати на міліцію. Йдеться про статті 52–91 (за винятком 53–1, 53–2, 53–5, 53–6, 54, 55, 82–1, 82–2, 82–3, 82–4, 82–5, 82–6, 82–7) Кодексу. У такому разі у випадку відсутності екоінспектора або сільгоспінспектора, міліція завжди зможе зупинити рубку дерев, підпал трави та листя, скидання сміття і масу інших, очевидно неприпустимих дрібниць, які щодня знищують природу та підривають здоров'я українців. Також, пропонується включити до повноважень міліції і статті кодексу, що встановлюють повноваження державних мисливських інспекторів та служби державної охорони природно-заповідного фонду, яких на момент порушення може не опинитись на місці здійснення беззаконня.

Крім того, у 2013 році експертами громадських організацій проведено два ґрунтовні дослідження, направлені на подолання окремих проблем, виявлених під час дослідження «Льодовиковий період — 2012»). Такими дослідженнями стали виявлення стану виконання державних рішень щодо резервування цінних природних територій для подальшого заповідання та з'ясування дійсної площі ПЗФ України та відсотку заповідності держави.

Резервування цінних природних територій з метою подальшого заповідання¹⁶

Практика резервування територій для подальшого заповідання започаткована як механізм поступового виділення коштів на створення ПЗФ. Після появи у 1996 році ЗУ «Про ПЗФ»¹⁷, стало зрозумілим, що виділення коштів на створення заповідних територій не передбачене. Виняток становлять два документи, прийняті до появи вищезгаданого Закону. Програма перспективного розвитку заповідної справи в

Україні, що схвалена Постановою Верховної Ради України № 177/94-ВР від 22.09.1994 року¹⁸ (передбачає кошти на створення 30 територій ПЗФ загальнодержавного значення та розширення 15 вже існуючих територій) та Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 2000–2015 роки» від 21 вересня 2000 року¹⁹ та передбачає виділення коштів на створення конкретного переліку проєктованих природно-заповідних територій (передбачає створення 36 територій ПЗФ та розширення 11-ти).

У сучасних законодавчих умовах, коли створення об'єктів ПЗФ не має фінансування, процеси резервування територій для подальшого заповідання обернулись на декларативні рішення, які нерідко не виконуються і не тягнуть відповідальність за їх невиконання. До появи ЗУ «Про ПЗФ», у 1994 році вийшов Указ Президента України «Про резервування для наступного заповідання цінних природних територій»²⁰ від № 79/94. В цьому Указі прописується зміст та ідеологія резервування територій під заповідання, що в значно більш урізаному вигляді відображено у відповідній частині Закону України «Про природно-заповідний фонд України». Фактично, указ передує ЗУ «Про ПЗФ», і, між іншим, значно краще ніж закон, прописує поняття «резервування». Зокрема, Указ означає такі вимоги до зарезервованих під створення ПЗФ територій:

- території, зазначені в додатку, залишаються у віданні землевласників та землекористувачів і використовуються за їх цільовим призначенням.
- на землях, що резервуються, не допускається без погодження з Міністерством охорони навколишнього природного середовища України промислове, господарське, дачне та інше будівництво, проведення меліоративних робіт, розорювання та залісення цілинних і перелогових земель та інша діяльність, яка може призвести до знищення або руйнування цінних природних комплексів та об'єктів, що підлягають заповіданню.
- до прийняття рішення про створення або розширення в установленому порядку природних заповідників та національних природних парків землі, що резервуються, залишаються у державній власності й приватизації не підлягають. У разі передачі до комунальної чи приватної власності земель, зарезервованих для наступного заповідання в інших категоріях природно-заповідного фонду, землевласники зобов'язані додержуватися режиму їх охорони та використання, визначеного статтею 2 цього Указу.

- Міністерство охорони навколишнього природного середовища України разом з обласними державними адміністраціями за участю Національної академії наук України мають забезпечити розробку проектів та підготовку інших матеріалів для організації в межах зарезервованих територій природних заповідників, національних природних парків, інших заповідних об'єктів.²¹

Вказані положення не успадковані прийнятим пізніше законом. Відсутність таких норм у законодавстві стала причиною того, що деякі території ПЗФ досі не створені, хоча були зарезервовані для заповідання ще у 1994 році; частина зарезервованих територій забудована, або знищена в інший спосіб, внаслідок чого безповоротно втратила природну цінність та актуальність заповідання; частина територій створені на меншій площі, ніж планувалось, або створено і скасовані деякі рішення про резервування об'єктів ПЗФ до того, як реалізувались всі передбачені у них проєктовані ПЗФ. Ще одна спроба запровадити дисципліну у процесах резервування земель під заповідання, відбулась у 2009 році, в Указі Президента України від 14.08.2009 № 611/2009 «Про додаткові заходи щодо розвитку природно-заповідної справи в Україні»²², в якому Кабінету Міністрів України доручається розробити та внести до 1 жовтня 2009 року на розгляд Верховної Ради України проекти законів «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення природоохоронного законодавства на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду»; зокрема, за прийняття протиправних рішень про відчуження земельних ділянок у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду і зарезервованих для заповідання природних територій та об'єктів; визначення особливих вимог використання зарезервованих для заповідання природних територій та об'єктів природно-заповідного фонду, спрощення порядку резервування таких територій та об'єктів. На жаль, дане доручення не виконано станом і на 2013 рік. Нами виявлені та проаналізовані 9 рішень державного рівня, якими у різні роки затверджувались переліки цінних природних територій, що резервуються для заповідання.

Аналізуючи всі вищезазначені документи, що резервували для подальшого заповідання цінні природні території, виявляємо, що більшість з таких територій до сьогоднішнього дня вже є створеними²³. Лише деякі з них залишаються не створеними досі. Більшість з них фігурують у низці нормативних актів одночасно, що нашою думкою про необхідність введення кримінальної та адміністративної відповідальності за невиконання рішень про резервування.

Для зручності, вказуємо фігурування кожного з ПЗФ у даних документах позначками: Указ Президента України N 79/94 від 10.03.1994 — «i», Постанова Верховної Ради України № 177/94-ВР від 22.09.1994 р. — «ii», Закон України від 21.09.2000 «Про Загальнодержавну програму формування національної екомережі України на 2000–2015 роки» — «iii», Окреме доручення № 111-од від 4.04.2008 — «iv», рішення Комітету № 14/2 від 21.05.2008 — «v», Указ Президента № 774/2008 від 27.08.2008 р. — «vi», Указ Президента України № 1129/2008 від 1.12.2008 р. — «vii».

Станом на кінець 2013 року лишаються невиконаними рішення щодо створення ПЗ «Дністровський плавні» (ii), НПП «Розточанська місцевість» (i), «Севастопольський» (ii), «Сіверсько-Донецький» (ii, iii, iv, vii), «Черкаський Бір» (ii), «Сиваський» (iii, v), «Свидовецький» (iii), «Нижньосульський» (iii), «Центрально-Подільський» (iii, v), «Самарський бір» (iii), «Передкарпатський» (iii), «Диканьківський» (iii), «Трахтемирівський» (iii), «Нижньодніпровський» (iii, vii), «Кримський» (iii), «Савранський ліс» (iii), «Чатир-Даг» (iii), «Саки» (iii), «Великий бір» («Шосткинський») (iv, vi), «Кременчуцькі плавні» (iv, vi), «Самарський бір» (v), «Мис Айя» та «Байдарський» (v, vii), «Черкаський бір» (v), «Міжріччинський» («Дніпровсько-Деснянське Міжріччя») (v, vii), «Подесіння» (v), «Сульський» (v), «Верхньосульський» (vi), «Середньосеймський» (vi), «Західне Побужжя» (vii), «Орільський» (vii), «Подесіння» (vii), «Дніпровсько-Тетерівський» (vii), «Верхнє Побужжя» (vii), «Буковина» (vii), БЗ «Західне Полісся» (iii), «Східні Карпати» (iii), «Кримський» (iii), «Український лісостеповий» (iii), «Донецький кряж» (iii), заказників «Конча-Озерна» (vii), «Базавлуцький прибережно-річковий комплекс» (i), «Вишневецький комплекс» (i), «Кам'янський прибережно-річковий комплекс» (i), «Мар'їнний ліс» (i), «Кочерізький байрачно балковий комплекс» (i), «Межіріччя» (i), «Петропавлівські лимани» (i), «Придніпровська байрачно-балкова система» (i), «Приорільський комплекс» (i), «Річка Боковенька» (i), «Річка Верхня Терса з прилеглими заплавами» (i), «Самарський бір» (i), «Потік „Оса”» (i), «Річка Біла Тиса» (i), «Золочівський масив» (i), «Словітські ліси» (i), «Роздільські діброви» (i), «Урочище „Павлівське”» (i), «Заплава річки Псьол» (i), «Прудисанський ліс» (i), «Крехаївські луки» (i). А також розширення УСПЗ («Хомутовський степ» (i), «Кам'яні могили» (i)), ПЗ «Мис Март'яні» (ii), «Розточчя» (ii), «Поліський» (iii, vii), «Черемський» (vii), «Єланецький степ» (vii), «Дніпровсько-Орільський» (iii), НПП «Азово-Сиваський» (ii), «Шацький» (ii, vii), «Подільські Товтри» (iii), «Ужанський» (iii), «Прип'ять»

Стохід» (vii), «Яворівський» (vii), «Ічнянський» (vii), БЗ «Асканія-Нова» (vii), Дунайського БЗ (Жебріянівське пасмо, Стенцівські плавні, Китай, Катлабух, Кугурлуй, Кагул, Ялпуг (i)) та дендропарку «Олександрія» (ii).

Ми вважаємо, що для реалізації вказаних рішень необхідно здійснити такі заходи:

- прискорено реалізувати нереалізовані частини нормативних актів про резервування територій під заповідання або розширення існуючих територій ПЗФ;
- у випадку, коли створені території ПЗФ виявились суттєво меншими, ніж проєктована площа, — здійснити їх розширення до проєктованої площі;
- підготувати наступні укази про резервування та Програми розвитку заповідної справи на наступний період;
- ввести адміністративну та кримінальну відповідальність за невиконання указів щодо резервування територій під заповідання та за різні форми саботування процесів створення територій ПЗФ, які передбачені нормативними актами.

Слід зазначити, що існує чимала кількість пропозицій щодо створення нових національних парків і заповідників, не передбачених в минулому жодними нормативними актами. Наприклад, активно обговорюється питання створення Чорнобильського біосферного заповідника. Що важливо відзначити, значна кількість масштабних територій ПЗФ, про необхідність створення яких сьогодні ведуть мову природоохоронці, є степовими територіями. Такими є запропоновані до створення нацпарки «Кам'янська Січ» (Херсонська обл.), «Надснрянський» (Львівська обл.) — погоджений в Мінприроди, «Дівички»²⁴ (Київська обл.) — погоджений в Мінприроди, «Муравський Шлях» (Запорізька обл.)²⁵ — погоджений в Мінприроди, «Барвінківський степ»²⁶ (Харківська обл.) — погоджений в Мінприроди, а також кілька військових полігонів (Болградський полігон (Одеська обл.), полігон у с. Велико-Половецьке²⁷ (Київська обл.), Широколанський полігон і Києво-Олександрівський полігон (Миколаївська обл.), Раденський полігон (Херсонська обл.), Васильківський полігон і полігон у с. Гвардійське (Дніпропетровська обл.), Чаудинського масив і Військовий радгосп «Азовський» (Автономна Республіка Крим). Крім того, доцільно надати статус національного парку РЛП «Караларський степ», створеному на базі земель Міноборони України (Ленінський район АР Крим)²⁸. Детальний аналіз всіх державних рішень щодо резервування цінних територій для заповідання розміщений у Додатку 2.

- ¹ Дослідження з цього питання проведене С. Балобініним та О. Василюком
- ² <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/541-2013-%D0%BF>
- ³ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/521-98-%D0%BF>
- ⁴ <http://interfax.com.ua/news/general/164558.html>
- ⁵ Лист Державної екологічної інспекції у Львівській області № 05-993 від 21.11.2013
- ⁶ <http://www.0352.com.ua/article/188727>
- ⁷ Лист Державної екологічної інспекції у Тернопільській області № 2-1/4381 від 23.08.2013
- ⁸ <http://pechenegy.org.ua/ru/node/1057>
- ⁹ <http://pechenegy.org.ua/uk/node/1063>
- ¹⁰ <http://www.lesovod.org.ua/node/18305>
- ¹¹ Лист Прокуратури АР Крим № 23-203-вих-13 від 25.09.2013
- ¹² <http://pechenegy.org.ua/uk/node/929>
- ¹³ <http://pechenegy.org.ua/uk/node/1021>
- ¹⁴ <http://nashigroshi.org/2013/08/07/firmu-oshtrafuvaly-na-17-miljona-za-vy>
- ¹⁵ http://bryhynets.com/index.php?nma=news&fla=state&cat_id=1&page=1&nums=5537
- ¹⁶ Дослідження проведене О. Василюком
- ¹⁷ <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
- ¹⁸ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/177/94-%D0%B2%D1%80>
- ¹⁹ Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 2000–2015 роки» від 21.09.2000 № 1989-III. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1989-14>
- ²⁰ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79/94>
- ²¹ Василюк О., Костюшин В., Норенко К., Плига А., Прекрасна Є., Коломицев Г., Фатікова М. Природно-заповідний фонд Київської області. — К.: НЕЦУ, 2012. — 338 с.
- ²² <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/611/2009>
- ²³ Василюк О. В. Стан виконання державних рішень щодо проєктованих територій ПЗФ загальнодержавного значення \ Виконання стратегії національної екологічної політики у сфері природно-заповідної справи: оцінка громадськості: збірка матеріалів до Комітетських слухань у Верховній Раді України «Природно-заповідний фонд України: проблеми та шляхи вирішення». К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2013, — 112 с.
- ²⁴ Прекрасна Є., Василюк О., Домашевський С., Парнікоза І., Фатікова М., Надєїна О., Норенко К. Під заг. ред Є. Прекрасної. Проєктований національний природний парк «Дівички» у Київській області. Серія: Збережемо українські степи — К.: НЕЦУ, 2012. — 44 с. : іл.
- ²⁵ Борисенко К., Василюк О., Івко С. Що треба знати про національні природні парки: НПП «Муравський шлях» / Серія: Збережемо українські степи — К.: НЕЦУ, 2010. — 8 с.
- ²⁶ Краткая характеристика проектируемого НПП «Барвенковские степи» // Степной Бюллетень № 37 зима 2013
- ²⁷ Василюк О., Костюшин В., Норенко К., Плига А., Прекрасна Є., Коломицев Г., Фатікова М. Природно-заповідний фонд Київської області. — К.: НЕЦУ, 2012. — 338 с.
- ²⁸ Степные военные полигоны Украины могут уйти с молотка — Василюк А., Парнікоза І., Мовчан Я., Бурковский А. // Степной Бюллетень — № 30 — 2010 г.

Регіональні плани розвитку мережі ПЗФ

Аналогічно до загальнодержавних намірів про резервування територій для подальшого заповідання, в окремих адміністративних одиницях всієї України приймаються і місцеві плани. Нами зібрано та проінвентаризовано наявні документи регіонального рівня, дотичні до питань перспективного розвитку мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Загалом нами досліджено 21 рішення обласних рад 16 областей про резервування цінних природних територій для заповідання, 12 регіональних програм формування екологічної мережі, що містять розділи щодо поректованих територій ПЗФ, 4 обласні програми розвитку заповідної справи а також 8 обласних програм екологічного змісту, в яких заповідна справа посідає лише незначне місце. Інші документи, які могли би резервувати під заповідання цінні природні території, нам не відомі. Рівненська¹, Луганська², Тернопільська³, Миколаївська⁴, Запорізька⁵, Житомирська⁶, Закарпатська⁷ та Кіровоградська⁸ обласні ради рішень про резервування природних територій для подальшого заповідання за роки незалежності України не приймали. Також, програми формування екомережі в областях не приймалися у Сумській⁹, Київській¹⁰, Івано-Франківській¹¹, Херсонській¹², Полтавській¹³, Донецькій¹⁴, Чернівецькій¹⁵, Черкаській¹⁶ областях та у м. Севастополі¹⁷. Програми розвитку заповідної справи не приймалися у Київській¹⁸, Харківській¹⁹, Донецькій²⁰, Івано-Франківській²¹, Тернопільській²², Чернігівській²³, Луганській²⁴, Чернівецькій²⁵, Черкаській²⁶, Житомирській²⁷, Хмельницькій²⁸, Полтавській²⁹ областях та

у містах Києві і Севастополі³⁰. Запорізька та Житомирська області не мають жодного з можливих документів, що можуть резервувати території для подальшого заповідання.

Одним з вирішальних аспектів у питанні виконання вказаних рішень є те, що у 2000 році всі рішення по 1998 рік включно були відправлені до архівів, у зв'язку із чим їхнє виконання припинено. До прикладу, про це повідомили Сумська обласна рада³¹, Волинська обласна рада³² та Чернівецька обласна рада³³.

У результаті аналізу зібраних рішень, ми дійшли таких висновків:

1. Рішення про резервування територій під заповідання в областях прийняті в різний спосіб. Зокрема, нами виявлені такі варіанти:
 - а) безпосередньо рішення про резервування цінних природних територій під заповідання;
 - б) рішення про затвердження обласних програм розвитку заповідної справи;
 - в) рішення про затвердження обласних програм формування екологічної мережі.
2. У різних областях ситуація відрізняється надзвичайно різко — від відсутності будь-яких цільових рішень в галузі заповідної справи (Запорізька обл.) до наявності одночасно кількох різних рішень, прийнятих в різний час, які діють одночасно (Дніпропетровська область).
3. Значна частина рішень щодо резервування цінних природних територій для подальшого заповідання в областях прийнята у 1994–1995 роки. Відтак, прийняття рішень було лише відповіддю на Указ Президента України від

1994 року, а не виконанням відповідної статті ЗУ «Про ПЗФ».

- У ряді областей рішення про резервування територій прийняті в рамках обласних програм формування екомережі, що має сумнівний зв'язок з процесами резервування їх у юридичному визначенні.
- Державний контроль за виконанням рішень щодо резервування цінних природних територій для подальшого заповідання або навіть моніторинг таких рішень відсутній, у результаті чого стан виконання дуже еkleктичний
- Невиконані рішення передані до державних архівів та припинені у виконанні.
- У ряді областей взагалі відсутні такі рішення.

Ми вважаємо, що для реалізації вказаних рішень необхідно здійснити такі заходи:

- прискорено реалізувати нереалізовані частини рішень про резервування територій під заповідання або розширення існуючих територій ПЗФ (стосується рішень за весь час);
- у випадку, коли створені території ПЗФ виявились суттєво меншими, ніж проєктована площа, — здійснити їх розширення до проєктованої площі.
- Підготувати наступні рішення про резервування.

Внаслідок аналізу всіх рішень обласного та регіонального значення по адміністративних одиницях нами укладено переліки зарезервованих територій, які потребують створення:

Місто Київ: Парк ім. Кіото, Печерський парк (колишній ім. Вучетича), Озеро Вирлиця, Озеро Сине, Труханів острів, Острів Долобецький, «Нивка» лісопаркова зона, р. Нивка з каскадом ставків, Урочище «Горбачиха», Урочище «Чорторий».

Київська область: «Василівський» (50 га), «Ковічина» (300 га), «Кодрянський» (74 га), «Гланишівські кар'єри» (42 га), «Фастівецький» (59,7 га), заповідне урочище «Нечаївщина» (22 га) та пам'ятки природи «Гніздо орлана-білохвоста» (4 га), «Левурда» (1,5 га), «Кошівські джерела» (5 га), «Козацький дуб» (0,02 га), «Віковий дуб» (0,02 га), «Віковий дуб звичайний» (0,02 га), «Віковий дуб звичайний» (0,02 га).

Харківська область: заказники «Бородоярський», «Гаражівський», «Гаврилівський», «Червонооскільський», «Полково-Микитівський», «Гнилиця», «Розбита Гора», «Вовківський», «Манцівський», «Сіроярський», «Хатневський», «Холодноярський», «Новомлинський», «Кривеньківський», «Коноплянівка», «Оскільський», «Новопекельний», «Залінійний», «Шелудьківський», «Горіла Долина», «Зі-

дківський», «Пролетарський», «Миргородський», «Феськівський», «Донецький», «Володимирівський», «Осадківський», «Калинівський», «Федорівський», «Дубові Гряди», «Безлюдівський», «Мерефанський», «Багаточернечинський», «Василенківський», «Сподобівський», «Аркадівський», «Лебедині озера», «Норцівський», «Бригадирівський», «Новопавлівський», «Волохівський», «Ізбицький», «Петрівський», «Хотімлянський», «Дворічний Кут», «Руськолозівський», «Довгий», «Вільховий», «Скалонівський», «Зачепилівський», «Рунівщинський», «Сухий Лиман», «Снігівський», «Яремівський», «Студенецький», «Шляховий», «Петрівський», «Пристін», «Сеньківський», «Миролюбівський», «Староводолазький», «Булацелівський», «Красивий», «Олексіївський», «Андріївський», «Тернівський», «Борщівський», «Лебедине», «Пісковий», «Бригадирівський», «Гетьманівський», «Великобурлуцька заплава», «Безмятежний» та КПП «Городнянська».

Одеська область: НПП «Савранський ліс» (інші, відомі з рішень об'єкти не вказуємо, оскільки вони є лише умовними топонімами і не мають конкретних вказівок щодо їх площі та меж).

Івано-Франківська область: заказники «Микучин», «Черніївський» і «Новицька Дубина».

Кіровоградська область: РЛП «Долинсько-Покровський».

Луганська область: розширення філіалів Луганського заповідника «Провальський степ» та «Стрільцівський степ».

Донецька область: заказники «Урочище Кондратьєвське», «Бузівка», «Лиса гора», «Урочище «Казений Торець», «Соболівський ліс», «Новокатеринівка», «Урочище Карачун», розширення відділення УСПЗ «Кам'яні могили», розширення відділення УСПЗ «Хомутовський степ».

Волинська область: НПП «Західне Побужжя» (25000 га), РЛП «Берестечківський Боремель» (17000 га) та 12 менших за рангом об'єктів ПЗФ: «Дубовий ліс» (444 га), «Хмарна долина» (352 га), «Твердині» (19 га), «Дорогиничі» (19 га), «Урвище Купище» (100 га), «Прудка очеретянка» (100 га), «Заплава Липи» (300 га), «Галичина» (250 га), «Урвище Блінський Луг» (1500 га), «Зелений гай» (15 га), «Заплава Стиру» (9000 га), ботанічний сад «Волинь» СЕНУ ім. Л. Українки (10 га), а також ВБУ в заплаві р. Луга у Володимир-Волинському районі біля сіл Чесний Хрест, Селець та Маркостав; ПЗС р. Західний Буг у Володимир-Волинському районі; озера Конацелєбне та Підкова; Лісостеповий масив; поселення сірих чапель біля озера Сірче; дубово-

сосновий ліс у Луцькому віськовому лісництві Ківерцівського району; насадження ялини з домішкою сосни веймутової та модрина; ґрунтозахисні лісові насадження у Локчинському районі; урочище Хмарна долина у Губинському лісництві; водозахисна зона р. Свинарки у Локачинському районі; заказник у Соф'янівському лісництві Маневицького держлісгоспу; поселення глухарів у кв. 18 Карасинського лісництва; соснові насадження у Маневицькому лісгоспі; низькобонітетні вільхово-березові насадження у Маневицькому лісгоспі; озера Луки і Мішане у Старовижівському районі; урочище з озером Брунець у Старовижівському районі та лісовий масив з озером Грібно у Старовижівському районі.

Чернівецька область: Усть-Путильське лісництво — кв. 13–15, 17–18, 21–31, 37, 42–44, 46–51; Путильське лісництво — кв. 6, 8–25, 27–28, 31–32, 34–36; Сергіївське лісництво — кв. 1–5, 7–11, 14–16, 19, 21, 23–29, 31–32; Плосківське лісництво — кв. 1–2, 5–30; Селятинське лісництво — кв. 1–3, 5–7, 9, 11–17, 19, 22, 24–30, 33–38, 44–47, 53–54; Шепітське лісництво — кв. 1–36; Черемоське лісництво — кв. 1–6, 8–49; Яблуницьке лісництво — кв. 1–2, 4–5, 7–9, 11–17, 19–38.

Сумська область: об'єкти загальнодержавного значення: БЗ «Подесення» (30 000 га), БЗ «Ворскла» (35 000 га), НПП «Верхньосулський» (30 000 га), ПЗ «Банний яр» (4 000 га), ППСМ «Трудове братство Н. Н. Неплюєва» (45 га), БПП «Олине болото» (11 га), НПП «Шосткинський» (11 000 га) та місцевого значення: пам'ятки природи «Білопільські відслонення», «Зартий», «Лухтівська», «Липова алея Харитоненків», «Валун у с. Хоружівка», «Криниця графа Головкина», «Криниця біля с. Коритище», «Корінська дача», «Калнишевий гай», «Чеберяків валун», «Дуби Вікашевича», «Скіфські кургани», «Дуби на озері Чеха», «Лучанський розріз», «Пигарівська», «Рудня», «Страусове перо», «Грабовий гай», «Свесський гай», «Дібрівська», заповідні урочища «Осокове», «Валентинове», заказники «Прохідна долина річок Ромен і Терен», «Могильчин», «Гусаків гай», «Болотівський», «Юрське болото», «Родіонівський», «Вікторівський», «Звенигородок», «Клевенський», «Сарнавщина», «Мельнянський-1», «Мельнянський-2», «Вовчик», «Козацький», «Хижківський», «В'язівський», «Гружчанський», «Шпитове», «Одрина», «Окіп», «Довжик», «Думівський», «Реутинський», «Подолівський», «Артюхівський», «Єдновщина», «Отрохове», «Голоківщина», «Гаї», «Піротчинські болота», «Любитівський», «Червоноранківський», «Мутинський-2», «Куданівське болото», «Курганський», «Верхньохорольський», «Гульбище», «Чаплина», «В'юнний», «Сине озеро», «Три дуби», «Крейдяна гора», «Мирщина», «Дубова кор-

на», «Чемеричне», «Журавлеве», «Уралівський», «Журавський», «Слобожанський», «Мирщина», «Івотський», «Глазівський», «Гутко-Ожинка», РЛП «Псел» та розширення заказників «Засульський», «Тернівський», «Урочище Боромля», «Миропільський», «Олександрійський», «Бобрицький», «Кочубеївський», «Семиверстне», «Русанівський», «Верхньосулський», «Глибнянський»; заказники «Могрицький», «Садівський» та «Банний яр» (розширення).

Дніпропетровська область: НПП «Орільський», «Самарський бір», ПЗ «Балка Кобильня», «Верхньодніпровський», «Дібрівський», «Дніпрові пороги», «Кільченський», «Петриківський», Розширення ПЗ «Дніпровсько-Орільський», «Сурський», РЛП «Петриківський», заказники «Антонівський-2», «Апостолівський», «Бала Тоздори», «Балка Демурина», «Балка Зелена», «Балка Зміїна», «Балка Кобильня» (розширення), «Балка Ковалева», «Балка Левшинська», «Балка Мотина», «Балка Перевіск», «балка Погідня», «Балка Приворотна», «Балка Пугачова», «Балка Роздори», «Балка Солона», «Балка Суха», «Балка Сухенька», «Балка Тернова», «Балка Тунельна», «балка шамишина», «Балка Широка», «Балка Шмиглова», «Богуславський», «Бородаївські байраки», «Василівсько-Уздівський», «Васильківська Цілина», «Вербовий», «Верхів'я балки Корсиківської», «Верхів'я річки Кам'янки Вовчанської», «Верхів'я річки Комишувата Сура», «Верхів'я балки Сухой», «Верхів'я річки Вербова», «Верхньосаксаганський», «Витоки р. Ковалиха», «Витоки річки Кам'янка», «Витоки річки Кам'янки Вовчанської», «Витоки річки Саксагань», «Вищетарасівський», «Волошанський» (розширення), «Горянівські озера», «Грузький», «Грушуватський ліс», «Губинський», «Дібрівський» (розширення), «Діївські плавні», «Дмухайлівсько-Кущівський», «Дніпрові пороги», «Долина річки Жовта», «Домоткань-Самотканський», «Дубова балка», «Запорізька балка», «Зелений клин», «Іванівський», «Інгулецький» (розширення), «Ірис», «Кам'янсько-Базавлуцький», «Капулівський», «Карачунівський», «Катеринівський», «Кільцевий», «Кільченський» (розширення), «Княжі байраки», «Комсарівський ліс», «Краснопільський», «Крутоярівський», «Кушнарівський», «Лихівський», «Любимівські балки», «Макортівський», «Малоолександрівський», «Мар'є-Дмитрівський», «Марьянівський», «Марьянський», «Миколаївсько-Троїцькі байраки», «Михайлівський», «Мищурінорізький», «Надсамарсько-балковий», «Назаренківське болото», «Нижньобазавлуцький», «Нижньокам'янський», «Нижньо-Сурський», «Нижньо-Терський», «Новокиївський», «Новопокровський», «Новоселівський»,

«Новохортицькі Дубки», «Олександропільський», «Осокорівсько-Костромський», «Парк «Веселі терни», «Партизансько-Обухівський ліс», «Першотравенський», «Петропавлівський» (розширення), «Пилипівський», «Підпільний», «Покровсько-Чортомлицький», «Полтаво-Боголюбівський», «Прикар'єрний», «Пристін», «Прядівський», «Річа Жовтенька», «Річка Базавлучок», «Річка Бокова», «Річка Боковенька», «Річка Велика Кам'янка», «Річка Грушівка», «Річка Жовтенька», «Річка Любимівка», «Річка Мала Кам'янка», «Річка Осокорівка», «Річка Солона», «Річка Сухий Чортомлик», «Річка Татарка», «Річка Тритузна», «Росишки», «Саксаганський», «Свистунівський», «Середньобазавлучський», «Середньокам'янський», «Середньо-Терський», «Сидоренківський», «Синельниківський» (розширення), «Старовишневецькі байраки», «Степовий каньйон», «Сурський», «Суша Сура», «Суханівський», «Сухачівський нагірний», «Томаківський», «Топилівський», «Урочище Вершина», «Урочище Войцехове», «Урочище Грабове», «Урочище Жовтневе», «Урочище Зайцеве», «Урочище Ревун», «Урочище Ровеньки», «Урочище Сад», «Урочище Червона Гірка», «Чаплинські кучугури», «Чаплинсько-Васильківський», «Червоний луг», «Червоно-Деріївський», «Чигиринівський», «Чистопільський», «Чугуєво-Мар'ївський», «Широківсько-Інгулецький», «Юрівський», «Яківлівський», «Ясно-Долинський».

АР Крим: заказники «Арабатська стрілка», «Індольська передгірно-стєпова долина», «Гай фісташки туполистої в районі с. Сонячногорске», «Гора Бор-Кая», «Озера Ачі і Камишинський Лук з прилеглими степовими ділянками», «Озеро Бараколь», «Південний схил г. Перчем», «Урочище Аунлар», «Дубки біля с. Краснозір'я», «Беки-Елінські дубки», «Зуйські дубки», «Дубки біля с. Русаковка», «Парпачський гребінь», «Озеро Узунлар», «Ак-Монайські каменоломні», «Аджимушкайські каменоломні», пам'ятки природи «Верхів'я ріки Сатери», «Острів Тузла», «Ай-Тодорський інтрузивний масив з ділянкою південнобережного лісу», заповідні урочища «Карабахська балка», «Гірськосхилова балка біля с. Генеральске», НПП «Сиваський», «Чатир-Даг», ПЗ «Лебедіні острови» Міжнародний (білатеральний) Керченсько-Таманський ПЗ «Киммеріда», РЛП «Улу-Узень Східний», «Кубалач».

Рівненська область: НПП «Надслучанський», «Нобельський», «Хрінники», пам'ятки природи «Відслонення лептитів», «Виходи осницьких гранітів в урочищі „Коплище”», «Виходи вирівських діоритів та діоритів і гранодіоритів Осницького комплексу, габро-діабазів

Томашгородської дайки», «Відслонення діоритів і гранодіоритів Осницького комплексу вздовж р. Льва біля смт. Томашгород», «Рокитнівські виходи габроїдів», «Сторожівські виходи гнейсів та мігматитів», «Відслонення габро урочища „Броніславка”», «Хотинські печери», «Володимирецька льодовикова морена», «Виходи бетонітових глин біля с. Костянець», «Типовий геологічний розріз Мізоцького кряжу», «Дерманські яри в околицях с. Дермань Перша», «Гора Висока», заказники «Третя надзаплавна тераса р. Стир», «Два дуби в заплаві р. Случ», «Козацька гора біля с. Балашівка», «Резя», «Любомирський», «Тайкурський», «Ужинецький», «Передільський горб» (розширення), РЛП «Погориння», «Решуцько-Олександрійський», «Пересопницький край» біля с. Пересопниця, «Клеванський» біля с. Клевань, «Млинівський».

Хмельницька область: заказники «Новосинявський», «Бальківський», «Заказник», «Вербецький», «Яхнівський», «Заказник-1», «Джурджівський», «Заказник-2», «Летавський», «Надслучанський», «Новиківський», «Сковороденський», «Заказник-3», «Лісовий», «Терновський», «Лісне», «Озеро Синичене», «Озеро Кругле», пам'ятки природи «Тадеушпіль», «Березовий гай», «Товтра „Гусикова гора”», заповідне урочище «Яруга».

Черкаська область: ЗУ «Хутір», «Храмолів хутір», «Болота», «Монастирі», «Чобіток», «Озера», заказники «Смілянський», «Звенигородський», «Михайлівський».

Закарпатська область: НПП «Ждимир», «Жденівський», «Закарпатські Бескиди», заказники «Бережське водосховище», «Пісчаний кар'єр», «Дийдовське водоймище», «Мошньов», «Солянський», «Гола Обуч», «Борсучий», «Домбош», «Заказник по р. Уж», «Заказник біля с. Нересниця», «Заказник біля с. Р. Поле», пам'ятки природи «Дубровик», «Мочарки» (розширення), «Щербанка», «Великий ліс» та РЛП в Свалявському районі.

Чернігівська область: національні парки «Дніпровський», «Деснянський», природний заповідник «Сновський», «Крехаївські луки», «Коротченків острів», пам'ятка природи «Монастирське» та заповідне урочище «Трилещина».

Полтавська область: заказники «Шарівка» (розширення), «Редине» та заповідне урочище «Овощкове».

Львівська область: РЛП «Дністровський», «Стільське горбогір'я», «Вододільно-Верховинський», «Немирівський».

Тернопільська область: РЛП «Бережанське горбогір'я», «Збаразькі Товтри», «Ворняки», «Середньосеретський», «Княжий ліс», «Надзбручанське Поділля» та розширення природного заповідника «Медобори».

Місто Севастополь: заказник «Каранський».

Херсонська область: заказники «Понятівська балка», «Чорна лощина», «Князе-Григорівська балка», «Болгарська балка», «Федорівський», «Микільсько-Токарівська балка».

Вінницька: НПП «Подільсько-Дністровський», заказники «Урочище Зрестикове», «Караєцький» та «Долина ірисів».

Розгорнутий аналіз всіх обласних рішень, що містять переліки цінних природних територій, зарезервованих для заповідання, розміщено у Додатку 3.

- ¹ Лист Рівненської обласної ради №09-02\41 від 28.08.2013 р.
- ² Лист Луганської обласної ради №874 від 28.08.2013р
- ³ Лист Тернопільської обласної ради №26/06 від 30.08.2013 р.
- ⁴ Лист Миколаївської обласної ради №17-02/13-200-13 від 04.09.2013
- ⁵ Лист Запорізької обласної ради №26/01-84ПУ від 02.09.2013
- ⁶ Лист Житомирської обласної ради №03-04-10/34 від 10.09.2013
- ⁷ Лист Закарпатської ОДА В/ЗПІ-127 від 02.09.2013 р
- ⁸ Лист Кіровоградської обласної ради №01-21/70/3 від 03.09.2013

- ⁹ Лист Сумської ОДА №01-09/479 від 11.09.2013
- ¹⁰ Лист Київської ОДА від 12.09.2013 №01-15-312/1/2
- ¹¹ Лист Івано-Франківської ОДА від 13. 09. 2013 № ВА-191
- ¹² Лист Херсонської ОДА №525-6879\0\8-13\82\405 від 12.09.2013 р.
- ¹³ Лист Полтавської ОДА №145/01-105 від 01.10.2013
- ¹⁴ Лист Донецької ОДА №08-1006 від 12.09.2013
- ¹⁵ Лист Чернівецької ОДА №В\ЗПІ-135 від 13.09.2013
- ¹⁶ Лист Черкаської ОДА №1419\04 від 16.09.2013
- ¹⁷ Лист Севастопольської міської держадміністрації №01-215/2 від 30.09.2013
- ¹⁸ Лист Київської ОДА від №01-15-317/1/2 від 12.09.2013
- ¹⁹ Лист харківська ОДА №01-10/546 від 11.09.2013 р.
- ²⁰ Лист Донецької ОДА №08-1007 від 12.09.2013
- ²¹ Лист Івано-Франківської ОДА №ВА-193 від 13.09.2013
- ²² Лист Тернопільської ОДА №155-вих від 16.09.2013
- ²³ Лист Чернігівської ОДА №04-05\07 від 13.09.2013
- ²⁴ Лист Луганської ОДА №1081 ід 12.09.2013
- ²⁵ Лист Чернівецької ОДА №В\ЗПІ-133 віж 1309.2013
- ²⁶ Лист Черкаської ОДА №1657/03 від 03.10.2013
- ²⁷ Лист Житомирської ОДА №324/В-2-1-207 від 17.09.2013 р
- ²⁸ Лист Хмельницької ОДА №99/01-41-5405/2013 від 2.10.2013
- ²⁹ Лист Полтавської ОДА №145/01-105 від 01.10.2013
- ³⁰ Лист Севастопольської міської державної адміністрації №01-215/2 від 30.09.2013
- ³¹ Лист Сумської обласної ради №17/01-59 від 05.09.2013
- ³² Лист Волинської обласної ради №1364/73/2-13 від 03.09.2013
- ³³ Лист Чернівецької обласної ради № В/ЗПІ-127 від 02.09.2013

З'ясування дійсної площі ПЗФ України та частки заповідності держави¹

Існує практика встановлення на рівні законодавства певних показників заповідності, які необхідно досягнути у майбутньому. Вперше нормативні показники встановлювались Законом України «Про Програму перспективного розвитку заповідної справи в Україні»² (1994), який у ст. 3 зазначає таке: *«Оптимізація мережі територій та об'єктів ПЗФ, подальший розвиток заповідної справи в Україні мають бути забезпечені на основі вирішення таких першочергових завдань: (...) збільшення площі територій та об'єктів ПЗФ як важливого інтегрального екологічного показника до 2000 року в цілому в Україні до 3–4, а в окремих регіонах — до 9–10 відсотків, забезпечення репрезентативності ПЗФ за флористичною, ценотичною, фауністичною, геологічною, ґрунтознавчою, ландшафтною та іншими екологічними ознаками»*. Детальніше це питання розглядається у Льодовиковому періоді 2009–2012.

Таким чином, створюється підстава для офіційного підрахунку площі ПЗФ України. Методологія підрахунку площі ПЗФ та з'ясування частки ПЗФ відносно загальної площі держави, що здається, є простою арифметичною задачею, виявила в собі чимало підводних каменів. Створення великих за площею об'єктів ПЗФ є складною задачею, зазвичай розтягнутою у часі на роки. Тим більше, коли йдеться про національні парки, природні та біосферні заповідники, то їх створення можливе лише шляхом прийняття відповідного Указу Президента України. Проте щорічне звітування про прирощування площі ПЗФ вимагається не від Президента а від об-

ласних державних адміністрацій (і, донедавна — територіальних органів Мінприроди). Таким чином, самостійно нарощувати відсоток ПЗФ на рівні областей можливо лише шляхом створення значної кількості невеликих за площею об'єктів ПЗФ місцевого значення. Тому місцевим органам влади простіше піти на умисні помилки у підрахунок площі ПЗФ, додавши до обласної статистики додаткові гектари, ніж пройти повний цикл процедури створення об'єктів ПЗФ і реально примножити заповідну частину площі області.

На нашу думку, офіційну статистику, яка говорить про 7% (6,5%, або інші версії, які фігурують публічно) території України, зайнятих ПЗФ, можна поставити під сумнів³. Причину значної похибки у підрахунок площі ПЗФ України бачимо у відсутності методології такого підрахунку. Саме відсутність методичних рекомендацій щодо підрахунку площі ПЗФ дає поле для маніпулювання статистичним даними, що призводить до значного викривлення результату. Мінприроди України вважає, що «показник заповідності» — це є; відношення площі ПЗФ до площі держави, про що зазначається у текстах національних доповідей про стан довкілля за 2003⁴, 2009⁵, 2010⁶, 2011⁷ роки.

З цього приводу розглядаємо у нашому дослідженні дві гіпотези неправомірного підрахунку площі ПЗФ:

1. Повторний підрахунок площ об'єктів ПЗФ при входженні одних до складу інших;
2. Врахування площ морських акваторій в статистиці ПЗФ у перерахунок на площу областей.

Гіпотеза 1. Повторний підрахунок площі об'єктів ПЗФ при входженні одних об'єктів до складу інших

Законодавство не виключає можливість створення об'єктів ПЗФ, до складу яких входять вже існуючі об'єкти, і така практика поширена. В тому числі, створення одних об'єктів ПЗФ на базі інших закріплене у ст. 17 ЗУ «Про ПЗФ», згідно з якою, біосферні заповідники створюються на базі природних заповідників, національних природних парків з включенням до їхнього складу територій та об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій та інших земель⁸. Більшість НПП створені на базі існуючих заказників і пам'яток природи або внаслідок реорганізації РЛП у НПП. На рівні Мінприроди регламентується необхідність включати існуючі об'єкти ПЗФ, що увійшли до складу НПП, БЗ або РЛП, до складу його заповідної зони⁹.

При цьому випадки скасування територій ПЗФ у зв'язку із їхнім включенням до інших, створених пізніше, нам не відомі (для підтвердження цього ми отримали відповіді від всіх областей)¹⁰. Тобто всі об'єкти та території ПЗФ, що увійшли до складу інших територій ПЗФ, юридично не втрачають свого статусу і продовжують функціонувати. Існує практика створення на базі кількох заказників одного великого РЛП, або НПП. Причиною збереження статусу дрібних об'єктів ПЗФ при їх входженні у великі, є уні-

кальний охоронний режим кожного з об'єктів ПЗФ, прописаний у їх положеннях. Відтак, до розробки детального зонування території РЛП або НПП, скасування дрібних ПЗФ є нераціональним кроком, що може призвести до створення на їх території значно м'якшого режиму, ніж майбутній режим РЛП, або й просто нового, неприйняттого для ділянки режиму.

У свою чергу, існує практика створення на базі існуючих РЛП нових НПП. Таким чином існують заказники, що входять до складу РЛП, який у свою чергу входить до складу НПП. Проте підрахунок загальної площі ПЗФ досі здійснюється за простим арифметичним принципом — «заказників — стільки-то, РЛП — стільки-то, НПП — стільки-то... загалом — стільки-то». Отож площа деяких ПЗФ потрапляє до загальної статистики двічі або навіть тричі. Після звернень громадських організацій, Мінприроди додало до переліку статистичних звітів щодо ПЗФ областей окрему таблицю, що відображає входження одних ПЗФ у інші. Ми провели дослідження, чи досі області вказують в якості статистики заповідності відомості про кількість ПЗФ без урахування входження одних територій у інші.

Узагальнивши зібрану інформацію, мусимо наголосити, що в Мінприроди України ведеться статистика лише фактичної площі ПЗФ, тобто віднімаючи дублювання¹¹. Крім того, в міністерстві окремо ведеться і облік дублювання площ ПЗФ¹². Проте відомості, отримані нами від Мінприроди та областей і наведені в Таблиці 1, дещо відрізняються.

Таблиця 1

Область	Площа ПЗФ, га (підрахунок областей)	Частка ПЗФ, га (підрахунок Мінприроди)	Площа ПЗФ (Позиція Мінприроди, віднімаючи дублювання), %	Дублювання, га
АР Крим	220 700	216 252, 8721	8, 29 (8, 4 ¹³)*	590
Вінницька	60 592, 5	54 428, 4000	2, 05 (2, 29 ¹⁴)	5569, 6
Волинська	219 726, 9800	219 726, 9800	10, 91	15 165, 67
Дніпропетровська	88 126, 2	74 408, 6900	2, 33 (2, 8 ¹⁵)	326, 6
Донецька	109 127, 8247	91 830, 8231	3, 46 (3, 48 ¹⁶)	16 694, 05
Запорізька	150 347, 135	122 152, 1350	4, 49 (4, 52 ¹⁷)	28 185
Закарпатська	177 491, 6193	177 521, 8393	13, 92 (13, 9 ¹⁸)	4506, 53
Житомирська	136 581, 9648	136 581, 9648	4, 58 (4, 5 ¹⁹)	0

Область	Площа ПЗФ, га (підррахунок об-ластей)	Частка ПЗФ, га (підррахунок Мінприроди)	Площа ПЗФ (Позиція Мінпри-роди, віднімаючи дублювання), %	Дублювання, га
Івано-Франківська	218 830, 18	218 825, 1800	15, 71	2785, 92
Київ	112 916, 4147	12 452, 3400	14, 90	940
Київська область	112 916, 4147	112 134, 2147	3, 99 (4, 01 ²⁰)	782, 2
Кіровоградська	100 348, 24	98 524, 2100	4, 01 (4, 1 ²¹)	940
Луганська	92 336, 3751	87 970, 4054	3, 30 (3, 41 ²²)	1169
Львівська	148 572, 3	146 785, 2200	6, 72	1788, 1
Миколаївська	74 493, 0500	74 493, 0500	3, 03	26 265, 44
Одеська	159 976, 197	150 842, 9402	4, 53 (4, 57 ²³)	9133, 07
Полтавська	142 426, 8715	142 426, 8715	4, 95	22 289, 92
Рівненська	181 500	172 692, 5200	8, 61 (9, 05 ²⁴)	8837, 36
Сумська	188 718, 446	176 239, 3246	7, 40	12 474, 76
Тернопільська	134 894, 9968	122 626, 1368	8, 87	14 131, 97
Харківська	73 982, 81	73 842, 2200	2, 35 (2, 355 ²⁵)	10 071, 7
Херсонська	224 171, 16	224 171, 0000	7, 88 (7, 87 ²⁶)	48 529, 2**
Хмельницька	312 638, 1528	306 477, 0500	14, 86 (15, 17 ²⁷)	13 206, 33
Черкаська	63 087, 5406	63 087, 5406	3, 02(3, 0 ²⁸)	7871, 0083
Чернівецька	103 598, 4500	103 598, 4500	12, 8	6142, 8
Чернігівська	253 400	244 662, 6300	7, 67 (7, 6 ²⁹)	8740, 69
Севастополь	26 157, 116	26 157, 1000	30, 27 (30, 26)	0
ВСЬОГО:		365 0912, 1081	6, 05	267 137

* — в дужках зазначено частку ПЗФ, якщо, на думку обласних адміністрацій, вона відрізняється від офіційної позиції Мінприроди України.

** — інформація про дублювання надана Херсонською ОДА³⁰.

Є й інші складнощі з обрахуванням достовірної площі ПЗФ України. Навіть чинні укази Президента, якими створені національні парки і заповідники, подекуди містять неточності у вказівці їхніх площ. Нам, зокрема, відомі такі факти:

а) у тексті Указу Президента України від 27.04.2009 № 273/2009 «Про створення Гетьманського національного природного парку» відсутній рядок «Чернечинська сільська рада — 1263,6» (Охтирський район), але площа земель у межах цієї ради врахована в загальній площі земель (11673,2 га), що

вилучаються в установленому порядку та надаються національному природному парку у постійне користування.

б) в Указі Президента України від 11.12.2009 № 1037/2009 «Про створення національного природного парку «Чарівна гавань» площа земель, що включається до його складу без вилучення, округлена до цілої частини (розбіжність до 0,1 гектара). Тому виходить, що до території національного природного парку «Чарівна гавань» без вилучення погоджено число «4063,74» а не «4063,84».

- в) в абзаці 2 статті 1 Указу Президента України від 16.12.2009 № 1056/2009 «Про створення національного природного парку «Білобережжя Святослава» та в додатку 2 до нього площа земель, що включаються до складу території цього парку без вилучення, відрізняється на 0,01 гектара (відповідно 6635,41 і 6635,40 гектара).
- г) в Указі Президента України від 10.02.2010 № 154/2010 «Про створення Приазовського національного природного парку» площа земель, що надається у постійне користування парку, і визначена в пункті 1 статті 1 (48053,20 гектара) не узгоджується з площею, передбаченою абзацом четвертим пункту 1 статті 2 цього Указу (48961,4 гектара земель). На жаль, дійсна площа є меншим числом.
- д) у додатку до Указу Президента України від 01.01.2010 № 2/2010 «Про розширення території Канівського природного заповідника» вказано, що 1177,1 гектара земель державного підприємства «Золотоніське лісове господарство», що включаються до складу території заповідника, знаходиться у межах Золотоніського району. Однак з них 809,8 гектара земель знаходиться на території Канівського району³¹.

Висновки до Гіпотези 1

Таким чином, ми виявили, що існує практика підрахунку загальної площі ПЗФ на рівні області, яка ігнорує факт дублювання площ при входженні одних об'єктів ПЗФ у інші. Узагальнивши зібрану інформацію, мусимо наголосити, що в Мінприроди України ведеться статистика лише фактичної площі ПЗФ, тобто віднімаючи дублювання. Проте, відомості, отримані нами від Мінприроди і від областей, децю відрізняються, оскільки обласні органи продовжують підраховувати площу ПЗФ, ігноруючи факт дублювання. Лише низка областей враховує факт дублювання при наданні офіційної інформації про дійсну площу ПЗФ області. Такими є Полтавська, Волинська, Закарпатська, Сумська та Черкаська області. Решта областей не враховує дублювання, а отже, суттєво завищує дійсні показники. У результаті формуються дві принципово різні офіційні версії площ ПЗФ областей: на думку керівництва самих областей та на думку Мінприроди України, що відображено у Таблиці 1. Таким чином, ми виявили, що в Україні повторно обліковується 267137 га ПЗФ, що становить 7,3 % від загальної площі ПЗФ України, та може співставлятись з двома середніми площами ПЗФ області.

Гіпотеза 2. Врахування площ морських акваторій в статистиці ПЗФ у перерахунок на площу областей

До складу території України включена сума площ всіх областей України, АР Крим, міст Києва та Севастополя із включенням внутрішніх водойм та водотоків. При цьому, морські акваторії, віднесені до територіальних вод України, до жодної з областей не відносяться і не входять до площі держави. Відповідно, розміщені в акваторії території ПЗФ не відносяться до територій областей і не враховуються при обрахуванні частки України, зайнятої природно-заповідними територіями. Так, заказники «Філофорне поле Зернова» та «Мале філофорне поле», створені в акваторії Чорного моря, мають, відповідно, площу 402500,0 га та 38500 га, але не впливають на частку заповідності. Разом з тим, території ПЗФ, які частково складаються з суходолу і частково — з акваторії, віднесені до областей, оскільки до областей віднесена площа їх суходільної частини. Є і невелика група об'єктів ПЗФ, т. з. «прибережні шквальні комплекси», створені у АР Крим у прибережній частині морської акваторії. Загальна кількість таких об'єктів ПЗФ складає 36 (ще 9 територій ПЗФ входять в склад тих, що обраховуються нами під час дослідження). Ми припустили, що при обрахунку площі ПЗФ кожної з приморських областей відбувається врахування всієї площі напівсуходільних об'єктів ПЗФ (в т. ч. ділянок акваторії, не віднесених до площі областей). Нижче подаємо таблицю площ напівморських об'єктів ПЗФ із вказівкою частки акваторії в їхньому складі. В усіх областях обрахунок площі ПЗФ включає повні площі об'єктів, наведених у Таблиці 2. Тобто в обрахунок включається повна площа кожного з ПЗФ, ігноруючи те, що частина його взагалі не відноситься до території області.

Всього у складі ПЗФ обліковується 302950 га морських акваторій. Показовою є ситуація із обрахунком площі ПЗФ у Херсонській області. Загалом площа ПЗФ Херсонщини становить 224171,16 га³², з яких до складу Чорноморського біосферного заповідника віднесено 74971 га акваторії, до складу НПП «Азово-Сиваський» — 43685 га та до складу НПП «Джарилгацький» — 2469 га. Також 18620 га заказника «Ягорлицький» входить до буферної зони ЧБЗ, тобто не віднесена до його території. Загалом морська акваторія становить 139745 га, що є 62,3 % площі ПЗФ Херсонської області!

Таблиця 2

Назва ПЗФ	Загальна площа, га	Площа акваторії, га
НПП «Меотида» (разом з РЛП «Меотида», заказником «Білосарайська коса» — 200 га в акваторії та заказником «Оголовок Бердянської коси»)³³	20 720,9531	14 377,2766
НПП «Приазовський» (разом із заказником «Коса Федотова»³⁴ — 1676 га акваторії)	78 126,92	26 481,57
НПП «Білобережжя Святослава» (разом з РЛП «Кінбурнська коса»³⁵ — 6375 га акваторії)	35 223,15	25 000
НПП «Азово-Сиваський»	52 154	43 685
Чорноморський БЗ (включно з частиною заказника «Ягорлицький» — 11 680 га)	109 254,8	74 971
Дунайський БЗ³⁶	51 547,9	6686,2
НПП «Тузовські лимани»	27 865	882,79
Опукський ПЗ³⁷ (разом з ПАК у мису Опук та островів «Скелі-Кораблі» — 150 га)	1592,3	534,4
Казантипський ПЗ (разом з ПАК у мису Казантип — 240 га)	450,1	56
Карадазький ПЗ	2874,17	809,1
НПП «Джарилгацький»	10 000	2469
НПП «Чарівна гавань» (включно з ПАК у мису Атлеш — 180 га, та ПАК у Джангульського зсувного узбережжя — 180 га)	10 900	2469
ПЗ «Мис Мартъян»	240	120
Кримський ПЗ	44 175,5	9560
Заказник «Острів Зміїний»	232	211,5
Заказник «Бухта козача»	23,2	23,2
Заказник «Каркінітський»	27 646	27 646
ПАК у гірського масиву «Караул-Оба»	90	90
ПАК у гори Аю-Даг	150	150
ПАК між сел. Новий Світ і Судаком	120	120
ПАК у мису Чауда	90	90
ПАК у мису Карангат	150	150
ПАК у мису Хроні	180	180
ПАК у Арабатської стрілки	150	150
ПАК у скелі Діва та г. Кішка	60	60
ПАК у мису Ай-Тодор	120	120

Назва ПЗФ	Загальна площа, га	Площа акваторії, га
ПАК у мису Плака	60	60
ПАК у с. Сонячногірське та с. Малоріченьське	60	60
Заказник «Ягорлицький» входить частково до буферної зони (18 620 га) та заповідної зони (11 680 га) ЧБЗ, тому частина, включена у заповідну зону обраховується нами у складі ЧБЗ	18 620 га (загалом 30 300 га)	18 620
Заказник «Тилігульський пересип»	360	200
Заказник «Коса Обіточна»	8863	6653
Заказник «Мале Філофорне поле»	38 500	38 500
РЛП «Бакальська коса»	1520	1057
РЛП «Тиха бухта»	1508	218
РЛП «Лисяча бухта-Ечки-Даг»	1561	310
ЛРП «Атлеш»	260	180

У розвиток Гіпотези 2 ми дослідили, що відповідно до ст.5 ЗУ «Про державний кордон України»³⁸, Територіальне море України або акваторія, яка є продовженням Української території в морі, — прибережні морські води завширшки 12 морських миль (22224 м), відлічуваних від лінії найбільшого відпливу як на материку, так і на островах, що належать Україні, або від прямих вихідних ліній, що з'єднують відповідні точки. Загальна площа цих вод — 29454 км². Разом з тим, указом Президента України № 1064/2008 від 21 листопада 2008 року створено ботанічний заказник загальнодержавного значення «Філофорне поле Зернова», розташований у акваторії Чорного моря поблизу Одеської області. Площа заказника — 402500,0 га. Указ зазначає географічні координати заказника. Накладаючи вказані координати на карту, виявляємо, що він розміщений поза межами територіальних вод України: найближча до суходолу точка заказника розміщена на відстані понад 38 км від берега, а найвіддаленіша — на відстані 86 км. Таким чином, заказник розміщений у виключній економічній зоні України, яка відповідно до законодавства, знаходиться за межами України. За даними Мінприроди України територія заказника дійсно не використовується при вирахуванні площі ПЗФ України та частки її заповідності. Разом з тим, законодавство дозволяє створення таких територій ПЗФ у межах виключної економічної зони.

Висновки до Гіпотези 2

Таким чином, нами встановлено, що при підрахунку площі ПЗФ України в приморських регіонах до площі ПЗФ додають одночасно землі, включені у ПЗФ на суходолі та акваторію моря, яка не відноситься до площі України. Загальна площа таких ПЗФ становить 302950 га, що складає 8,2 % ПЗФ України і співставляється більш, як з двома середніми площами ПЗФ області.

Дійсна площа та частка ПЗФ

Отримані нами статистичні відомості станом на 2013 рік можна використати для виявлення дійсної частки ПЗФ, а не його площі. Офіційна позиція Мінприроди України, яка щорічно публікується у національних доповідях про стан навколишнього природного середовища, демонструє лише планомірне зростання показника заповідності. Виходячи з офіційних джерел, частка ПЗФ України в різні роки була така: станом на 1992 — 2,18 %³⁹, 1.01.1995 — 2,57 %⁴⁰, 1.01.1996 — 2,8 %⁴¹, 1.01.1997 — 3,3 %⁴² (3,37 %⁴³), 1.01.1999 — 3,9 %⁴⁴, 1.01.2000 — 4 %⁴⁵, 1.01.2001 — 4,16 %⁴⁶, 1.01.2002 — 4,2 %⁴⁷, 2003 рік — 4,2 %⁴⁸, 01.01.2004 — 4,5 %⁴⁹, 1.01.2007 — 4,73 %⁵⁰, 1.11.2009 — 5,1 %⁵¹, 1.01.2010 — 5,4 %⁵², 1.01.2011 — 5,7 %⁵³, 1.01.2012 — 5,9 %⁵⁴. Проте щорічно цей показник обраховується по тій же хибній методиці.

Саме незрозуміння або небажання розуміти, що сумарна площа ПЗФ України не може використовуватися для обрахунку частки заповідності держави, призвело до відчутної похибки в офіційній статистиці. Загальна площа всіх об'єктів ПЗФ, створених в Україні становить 3922662,6227 га (включно із територіями, які накладаються одне на одне і з морськими акваторіями). На жаль, саме цю площу використовують для вирахування частки заповідності України ($S(\text{ПЗФ}) \times 100 / S(\text{України})$) — 6,7%. Проте для обрахунку частки заповідності слід використовувати вже не сумарну площу всіх об'єктів ПЗФ, а іншу цифру, отриману шляхом віднімання від сумарної площі ПЗФ площі морських акваторій (загалом — 570087 га, які не входять в площу України, а також площ об'єктів ПЗФ, які територіально накладаються одне на одне. Таким чином дійсна площа території України, зайнятої заповідними територіями, становить 3650912,1081 га, що дозволяє обрахувати і дійсну частку заповідності держави, що становить — 5,5%. При цьому, офіційна статистика неправомірно додає до дійсної площі ПЗФ додаткові 14,53%.

Варіантом виходу з такої ситуації могло би бути окреме обрахування відсотку ПЗФ у межах територіального моря України. Територіальне море України, або акваторія, яка є продовженням Української території в морі, — прибережні морські води завширшки 12 морських миль, відлічуваних від лінії найбільшого відпливу як на материку, так і на островах, що належать Україні, або від прямих вихідних ліній, що з'єднують відповідні точки⁵⁵. Загальна площа цих вод — 2 945 400 га. Таким чином, можна перерахувати, і отримуємо, що частка заповідності територіального моря України становить 19,35%. Ботанічний заказник загальнодержавного значення «Філофорне поле Зернова», створений на площі 402500 га Указом Президента України № 1064/2008 від 21 листопада 2008 року, повністю розміщений у виключній економічній зоні України⁵⁶. Заказник займає 5,5% від її площі.

Отже, на нашу думку, території ПЗФ займають 5,5% адміністративної площі України, 19,35% територіального моря та 5,5% від площі виключної економічної зони України. Результати дослідження важливі не стільки у статистичному плані, скільки у частині методологічній. Адже площа ПЗФ (включно з аспектами накладки їх одне на одне та заповідання морських акваторій) динамічно розвивається в часі і постійно змінюється. Використана нами статистика представляє часовий зріз 2013 року, у різні місяці зроблений на рівні окремих областей.

¹ Дослідження проведене О. Василюком

² <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/177/94-%D0%B2%D1%80>

³ Василюк О. В. Про необхідність виявлення дійсної площі ПЗФ України \ \ Виконання стратегії національної екологічної політики у сфері природно-заповідної справи: оцінка громадськості: збірка матеріалів до Комітетських слухань у Верховній Раді України «Природно-заповідний фонд України: проблеми та шляхи вирішення». К. : ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2013. — 112 с.

⁴ Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2009 році. — К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2003. — 200 с.

⁵ Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2009 році. — К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2011. — 383 с.

⁶ Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2010 році. — К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2011. — 254 с.

⁷ Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2011 році. — К. : Міністерство екології та природних ресурсів України, LAT & K. — 2012. — 258 с.

⁸ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>

⁹ Наказ Мінприроди України № 530 від 29.12.2005 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складу та змісту Проектів організації територій установ природно-заповідного фонду України»

¹⁰ Артов А., Балобін С., Василюк О., Городецька Н., Кривохижа М., Мовчан Я., Рудик О., Сіренко І., Шапаренко С. «Льодовиковий період» у заповідній справі (огляд ситуації у заповідній справі в Україні за 2008–2012 рр.) заг. ред. Кравченко О. // *Environment People Law Journal* No 17–18 (57–58), 2013.

¹¹ <http://menr.gov.ua/index.php/protection/protection8>

¹² Лист Департаменту заповідної справи Міністерства екології та природних ресурсів України № 623\9\04–13 від 8.10.2013

¹³ Лист Ради Міністрів АР Крим № 8983\01–64 від 27.09.2013 р.

¹⁴ Лист Вінницької ОДА № 10-і від 25.09.2013

¹⁵ Лист Дніпропетровської ОДА № 13–336\0\49–13 від 27.09.2013

¹⁶ Лист Донецької ОДА № 08–1176 від 26.09.2013

¹⁷ Лист Запорізької ОДА № 79–09–170-е від 26.09.2013

¹⁸ Лист Закарпатською ОДА № 483/02–02 від 24.09.2013

¹⁹ Лист Житомирської ОДА № В-169\Ю від 01.10.2013

²⁰ Лист Київської ОДА № 01–15–332\2\2 від 26.09.2013

²¹ Лист Кіровоградської ОДА № 01–21\75\3 від 19.09.2013

²² Лист Луганської ОДА № 1188 від 26.09.2013

²³ Лист Одеської ОДА № 240\ЗПП-06\1521 від 27.09.2013

²⁴ Лист Рівненської ОДА № 811–175\04–10\13 від 27.09.2013

²⁵ Лист Харківської ОДА № 01–10/586 від 25.09.2013

²⁶ Лист Херсонської ОДА № 525–7281\0\8–13\82\405 від 25.09.2013

- 27 Лист Хмельницької ОДА № 99\01-41-5314\2013 від 27.09.2013
- 28 Лист Черкаської ОДА № 1621\03 від 02.10.2013
- 29 Лист Чернігівської ОДА № 04-05\09 від 25.09.2013
- 30 Лист Херсонської ОДА № 525-7281\0\8-13\82\405 від 25.09.2013
- 31 Лист Мінприроди України № 14256\09\10-11 від 02.08.2011
- 32 Лист Донецької ОДА № 08-877 від 03.09.2013 р.
- 33 Лист Запорізької ОДА № 79-09-158-п від 04.09.2012 (щодо всіх територій у Запорізькій області)
- 34 Лист Миколаївської ОДА № В-104-ІЗПІ від 06.09.2013 (щодо всіх територій у Миколаївській області)
- 35 Лист Одеської ОДА № 191/01-06/інф/1191 від 04.09.2013 (щодо всіх ПЗФ в Одеській обл.)
- 36 Лист Рескомприроди АР Крим № 6059/02.3-10/4-13 від 02.09.2013 (щодо всіх ПЗФ в межах АР Крим)
- 37 <http://ecology.ks.ua>
- 38 <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>
- 39 Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища України — 93. К. НЕЦУ, 1994, 310 с.
- 40 Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища України у 1994 році. Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. — 1997, — 80 с.
- 41 Охорона навколишнього природного середовища України у 1994-1995 році. Видавництво Раєвського. — 1997, — 95 с.
- 42 <http://file.menr.gov.ua/publ/nreport/nd96/nd/index.htm>
- 43 Національна доповідь України про збереження біологічного різноманіття. Київ, 1997, — 31 с.
- 44 <http://nature.org.ua/nr98/ukrvers/pressure/reserv/index.htm>
- 45 Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища України у 1999 році. Видавництво Раєвського. — 2000, — 184 с.
- 46 Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища України у 2000 році. Видавництво Раєвського. — 2001, — 184 с.
- 47 Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2001 році. — К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2002. — 185 с.
- 48 Атлас об'єктів природно-заповідного фонду України. — К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. — 119 с.
- 49 Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2003 році. — К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2004. — 200 с.
- 50 Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища України у 2006 році. Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. — 2003, — 276 с.
- 51 Природно-заповідний фонд України: території та об'єкти загальнодержавного значення. — К. : ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2009. — 332 с.
- 52 Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2009 році. — К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2011. — 383 с.
- 53 Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2010 році. — К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2011. — 254 с.
- 54 Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2011 році.—К. : Міністерство екології та природних ресурсів України, LAT & K.-2012.-258 с.
- 55 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>
- 56 <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/162/95-%D0%B2%D1%80>

Висновки

Головним вектором державної екологічної політики у галузі заповідної справи у 2013 році можна вважати повну відсутність політичної волі до даної галузі. Знаковими подіями року стали наслідки прийняття ЗУ «Про оптимізацію повноважень органів виконавчої влади» для заповідної справи, масові факти відчуження земель природно-заповідного фонду для нецільових потреб (передусім — приватного житлового будівництва) та нехтування об'єктами ПЗФ під час будівництва стратегічних споруд. Не менш симптоматичним фактом стало обмеження створення нових об'єктів ПЗФ у межах запланованих меж площ, щодо яких Україною підписані угоди при видобування на них газу нетрадиційних порід. Ще більше справу погіршила неправильна методика обрахунку відсотку заповідності держави, наслідком якої стали штучно завищені показники.

Голова Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи І. Сех заявила про намір спільно з громадськістю провести восени цього ж року комітетські слухання з питань заповідної

справи. Перед слуханнями громадські організації провели 26.09 та 16.10 два круглі столи у приміщенні зазначеного Комітету, матеріали яких видані в окремому виданні¹. Під час слухань відбулась презентація проекту та видання «Льодовиковий період у заповідній справі», який був розданий присутнім. Пропозиції авторів «Льодовикового періоду» лягли в основу проекту рішення Комітетських слухань. Натомість практично одночасно з проведенням слухань в Києві розпочалася Революція гідності, яка стрімко переросла у масштабну громадсько-політичну подію історичного масштабу. З цієї причини Комітетом рішення слухань було затверджене лише 10.04.2014 р². Рекомендації слухань розміщені у Додатку 6.

¹ Виконання стратегії національної екологічної політики у сфері природно-заповідної справи: оцінка громадськості: збірка матеріалів до Комітетських слухань у Верховній Раді України «Природно-заповідний фонд України: проблеми та шляхи вирішення». К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2013, — 112 с.

² http://komekolog.rada.gov.ua/komekolog/control/uk/publish/article?art_id=52940&cat_id=48830

ДОДАТОК 1.

Аналіз матеріалів Публічної кадастрової карти

Нові можливості аналізу актуальної ситуації цілісності заповідних земель виникли після оприлюднення в мережі Інтернет Публічної кадастрової карти (надалі — ПКК)¹, яка відображає картографічні матеріали розміщення земельних ділянок у відповідності з базою ДЗК. ПКК було оприлюднено нещодавно, і, за нашою оцінкою, оприлюднена база не містить даних щодо всіх приватизованих земель. У результаті проведення просторового співставлення картографічних даних щодо земель ПЗФ Київщини, які були представлені оцифрованими картосхемами, що є частиною пакету документації, офіційно затвердженої при створенні територій, та об'єктів ПЗФ за матеріалами ПКК на прикладі Київської області ми виявили, що існує значна кількість приватних земельних ділянок, наданих під забудову в межах територій ПЗФ. Такі ділянки виявлені у 28 з 193 територій ПЗФ (з них, станом на 1.01.2013 р., 25 винесені в натуру).

Йдеться про територію заказників і пам'яток природи «Козинський», «Заплавний», «Копачівський», «Обухівський», «Ворзельський», «Урочище Кірикове», «Гора Козинська», «Щербанівський», «Копачівські схили», «Юрівський», «Мутвицьке», «Урочище Безодня», «Жуків хутір», «Пірнівський», «Васильківські Карпати», «Кілов-Рудяків», «Бориспільські острови», «Омелькова гора», заповідних урочищ «Бабка», «Малишки», «Стугна», «Урочище Турчине», дендропарк «Олександрія» та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Кагарлицький», «Томилівський» і «П'ятигірський»².

На скарги до контролюючих та правоохоронних органів, підготовлені активістами НЕЦУ та народним депутатом О. Бригинцем, було отримано різномірні відповіді. Варто зазначити, що за перші 7 місяців кампанії з цього питання, позиція контролюючих та правоохоронних органів поступово змінювалась: від повного несприйняття фактів, виявлених екологами, і до порушення кримінальних справ та підготовки судових позовів. Найбільш дивним виявився той факт, що позиція різних контролюючих органів про наявність або відсутність порушень дуже відрізняється, і різні порушення виявлені різними службами. Варто відзначити, що найменшу кількість порушень виявила і визнала Державна екологічна інспекція.

На основі відповідей на звернення стало зрозуміло, що Генеральна прокуратура як контролюючий орган не повністю виконує свої функції в частині дотримання законодавства у галузі природно-заповідного фонду, володіє неповною інформацією про порушення на територіях та об'єктах ПЗФ.

Органи місцевого самоврядування надають земельні ділянки за рахунок земель ПЗФ, а Державна екологічна інспекція України здебільшого є бездіальною³ і неспроможна надати чітку інформацію стосовно випадків такої передачі земель. За допомогою ПКК такі порушення були виявлені зокрема у Васильківському⁴, Білоцерківському⁵, Обухівському⁶, Макарівському⁷, Києво-Святошинському районах⁸. Окрім цього, попри повідомлення всіма іншими контролюючими органами про судові процеси і порушення в

заказнику «Обухівський», Держекоінспекція наполегливо вказує на відсутність порушень у цьому заказнику.

Держземагенство також не володіє інформацією про стан ПЗФ Київської області, зокрема про стан винесення в натуру меж територій ПЗФ і навіть не виявляє зацікавленості⁹. Аналогічно, Державна інспекція сільського господарства не проводила жодних перевірок і лише повідомляє¹⁰, що звернулася за матеріалами землеустрою територій ПЗФ до Держземагенства (див. вище позицію самого Держземагенства).

Окремо варто згадати і про заказник «Пірнівський», що по праву вважається найбільш скандальним з усіх в Київській області. Заказник розташовується у с. Пірнове Вишгородського району та займає площу в 5 га. У 1987 р. він був створений для охорони розміщеної тут колонії сірих чапель. Всі три колонії цього виду чапель в області мають заповідний статус з 1987 року. Чаплі десятиліттями використовують для своїх колоній ті ж дерева з тими ж гніздами. У різні роки тут нараховувалось від 80 до 100 гнізд. Проте з весни 2012 р. до весни 2013 р. з ласки Пірнівської сільської ради, майже всі старі дерева з гніздами були зрубані, а на їх місці вирости новенькі котеджі. Захисники заказника подали кілька судових позовів проти всіх державних органів, причетних до загрози збереженню заказника, та домоглись такого розголосу проблеми, що вже у квітні 2012 р. «Пірнівський» став найвідомішим заказником в Україні. Проте оперативна обіцянка прокуратури врятувати чапель лишається порожнім відлунням до сьогодні, а рятувати вже, фактично, нікого. До кінця року в інтернеті виникли і оголошення про продаж ділянок у заказнику: *«Продам участок в заповедной зоне в с. Пирново 25 соток, на участке 60-метровые сосны, 170 м, старое русло Десны, 50 м до асфальта, коммуникации проходят рядом с участком, есть возможность покупки соседних 25 соток, цена 1800 у. е./сотка»*¹¹.

Екологи дослідили, яким чином заказник «Пірнівський» перетворили на котеджне містечко всупереч закону. Всі заказники на певному етапі свого існування проходять процедуру винесення їх меж у натуру. Це значить, що межі заказника встановлюються на місцевості і включаються до земельного кадастру. Сьогодні, на жаль, ця корисна процедура для багатьох з них ще не завершена. До того, як розпочалось винесення меж заказника в натуру, Пірнівська сільська рада віддала на його території 15 ділянок для індивідуального будівництва. У 2011 р., коли ропочали винесення меж у натуру, звісно,

потрібної площі у 5 га встановити на місцевості було вже неможливо. Від заказника лишилась лише половина. Тому, сподіваючись, що ніхто не помітить, сільська рада запропонувала винести в натуру іншу ділянку, так би мовити на заміну. «Компенсаційна» ділянка знаходиться в кущах акації за межами села і не є ні місцем гніздування, ні місцем харчування чапель. Проте і досі сільська рада продовжує доводити суддям, що кущі були заповіданими ще у 1987 році, а ніяких гнізд на деревах не було (втім, дерев теж не було).

Згідно із ЗУ «Про ПЗФ», території ПЗФ не можуть ні забудовуватись, ні передаватись у приватну власність, а їх межі можуть змінюватись тільки обласними радами, які їх створюють. За інформацією Київської обласної ради, у заказниках Київської області жодних меж не було змінено, депутати тільки погоджували створення нових територій ПЗФ. Отже, всі зміни меж заказників і роздача землі, які виявили екологи, були незаконними.

Не можна не згадати і безініціативність контролюючих органів, наприклад, Державної екологічної інспекції України. Ще 19 липня 2012 року Київська обласна рада доручила екологічним інспекторам оперативно створити комісію для перевірки рубки у заказнику «Пірнівський». Комісія не була створена і перевірки так і не були проведені до сьогодні. За наслідками аналізу порушень, виявлених нами у заказниках Київщини, сформульовані механізми відчуження земель природно-заповідного фонду для нецільових потреб.

Відповідно до ст. 7 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України», межі територій та об'єктів ПЗФ встановлюються в натурі відповідно до законодавства. Картосхеми, що є невід'ємною складовою проекту землеустрою, заносяться до Державного земельного кадастру, земельні ділянки отримують кадастрові номери та стають суб'єктами земельних відносин. Відповідно до вимог ЗУ «Про ПЗФ» до моменту винесення в натуру межами об'єкту ПЗФ є межі на картосхемі, згідно з якою прийняте рішення про створення даного об'єкту. Відповідно до Рішення Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи № 14/2 від 12.05.2008 р., Кабінету Міністрів України доручається *«до 01.01.2010 р. завершити встановлення в натурі (на місцевості) меж територій та об'єктів ПЗФ...»*. Аналогічні вимоги декларуються і в низці Указів Президента України: № 838/2005 «Про заходи щодо подальшого розвитку природно-

заповідної справи в Україні» від 23.05 2005 р, «забезпечити протягом 2005–2006 років устанавлення в природі (на місцевості) меж територій та об'єктів ПЗФ України ... нанесення таких меж на відповідні планово-картографічні матеріали...»¹²; № 611/2009 «Про додаткові заходи щодо розвитку природно-заповідної справи в Україні» від 14.08.2009 р.: «забезпечити встановлення в установленому порядку до 1.01.2011 р. в природі (на місцевості) меж територій та об'єктів ПЗФ... нанесення меж цих територій та об'єктів на відповідні планово-картографічні матеріали...»¹³.

Сьогодні більшість територій ПЗФ лишаються не винесеними в природу і, незважаючи на свій правовий статус, не представлені у ДЗК, що створює підґрунтя для маніпуляцій із заповідними землями. Разом з тим, в Україні в останні роки поширилась практика відчуження земель ПЗФ, у т. ч. для нецільових потреб.

¹ <http://www.map.land.gov.ua/kadastrova-karta>

² <http://pryroda.in.ua/kyiv-region/zakaznyky/zemelni-dilyanky-nadani-v-zakzanykah-kyivschyny-zhidno-kastrovoyi-karty/>

³ Лист Державної екологічної інспекції № 2/3–3/14–4 від 20.02.13

⁴ Зусько І. «Землі природно-заповідного фонду — недоторканні» // «Життя і слово» номер від 4.05.2013

⁵ Лист Білоцерківського МВ ГУ МВС України у Київській області № 5396 від 07.03.2013

⁶ Лист Державної екологічної інспекції України № 2\3–1\86\2–3 від 08.04.2013

⁷ Лист Державного управління охорони навколишнього природного середовища у Київській області № 03–03\175 від 09.04.2013

⁸ Лист Києво-Святошинського РВ ГУ МВС у Київській області № 4211 від 26.02.2013
Лист Києво-Святошинського РВ ГУ МВС у Київській області № 13269 від 20.08.2013

⁹ Лист Держземагентства № 6029\13\4–13 від 08.04.2013
Лист Державного управління охорони навколишнього природного середовища у Київській області № 03–03\175 від 09.04.2013

¹⁰ Лист Державної інспекції сільського господарства № 2496\6–1\2–13 від 10.04.2013

¹¹ <http://www.country.ua/buy/land/755884.html>

¹² <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/838/2005>

¹³ <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/611/2009>

ДОДАТОК 2.

Аналіз стану виконання законодавчих та нормативних актів щодо резервування цінних природних територій для подальшого заповідання.

1. Указ Президента України «Про резервування для наступного заповідання цінних природних територій» № 79/94 від 10.03.1994 р. є першим в історії України законодавчим актом, що визначає переліки цінних природних територій, зарезервованих для подальшого заповідання.

Таблиця 3

Зарезервовано	Площа(га)	Створено	Площа (га)
НПП «Південноподільські ліси»	16 480	НПП «Кармелюкове Поділля»	20 203, 4
НПП «Шацьке поозер'я» (розширення НПП Шацький)	43 000	Розширено	16 166, 6
ПЗ «Кальміуський степ» (розширення УСПЗ)	140	Розширено	579, 6
«Хомутівський степ» (Розширення УСПЗ)	40	Не розширено	
«Кам'яні могили» (розширення УСПЗ)	160	Не розширено	
НПП «Сіверськодонецькі ліси»	40 000	НПП «Святі гори»	40 609
ПЗ «Горгани»	5 365	ПЗ «Горгани»	5 344
НПП «Бескиди»	116 000	НПП «Сколівські Бескиди»	35 261
Розточанська місцевість (розширення ПЗ «Розточчя»)	7 000	Не розширено	
ПЗ «Єланецький степ»	2 000	ПЗ «Єланецький степ»	1 675, 7
НПП «Дністровські плавні»	8 000	НПП «Нижньодністровський»	21 311, 1
Жебріянівське пасмо, Стенцівські плавні, Китай, Катлабух, Кугурлуй, Кагул, Ялпуг (Розширення ДБЗ)	34 000	Не створено	
Рівненські болота	48 000	Не створено	
НПП «Старогутський бір»	7 300	НПП «Деснянсько-Старогутський»	16 215, 1

Зарезервовано	Площа(га)	Створено	Площа (га)
НПП «Кременецькі гори»	15 000	НПП «Кременецькі гори»	6 951,2
НПП «Гомільшанські ліси»	15 000	НПП «Гомільшанські ліси»	14 315
НПП «Подільські Товтри»	260 000	НПП «Подільські Товтри»	261 316
НПП «Вижницькі ліси»	8 000	НПП «Вижницький»	11 238
Заказник «Базавлуцький прибережно-річковий комплекс»	9 000	Скасовано*	
Заказник «Вишневецький комплекс»	2 000	Не створено	
Заказник «Дебальцівські лимани»	2 400	Заказник «Дебальцівські лимани»	429,3
Заказник «Інгулецький степ»	60	Заказник «Інгулецький степ»	65,6
Заказник «Кам'янський прибережно-річковий комплекс»	10 600	Заказник «Кам'янський прибережно-річковий комплекс»	2 615
Заказник «Мар'їний ліс»	2 800	Не створено	
Заказник «Кочерівський байрачно балковий комплекс»	10 000	Не створено	
Заказник «Межиріччя»	3 600	Не створено	
Заказник «Петропавлівські лимани»	4 500	Не створено	
Заказник «Придніпровська байрачно-балкова система»	1 800	Не створено	
Заказник «Приорільський комплекс»	22 000	Не створено	
Заказник «Річка Боковенька»	350	Не створено	
Заказник «Річка Верхня Терса з прилеглими заплавами»	1 250	Не створено	
Заказник «Самарський бір»	18 000	Не створено	
Заказник «Бакаївська місцевість»	500	Заказник «Бакаївська місцевість»	100
Заказник «Гирло річки Єланчик»	600	Увійшов в НПП «Меотида»	
Заказник «Приазовський чапельник»	100	Заказник «Приазовський чапельник»	100
Заказник «Потік Оса»	500	Заказник «Потік Оса»	500
Заказник «Річка Біла Тиса»	400	Не створено	
Заказник «Верхів'я Утлюкського лиману»	280	КПП «Верхів'я Утлюкського лиману»	280
Заказник «Коса Федотова»	1 910	Заказник «Федотова коса»	234
Заказник «Сивашик»	2 800	ЛЗ «Сивашик»	2 800
Заказник «Калитянська Дача»	1 162	Заказник «Калитянська дача»	1 162
Заказник «Урочище «Мутвицьке»	785	Заказник «Урочище Мутвицьке»	785
Заказник «Урочище «Унава»»	974	Заказник «Урочище Унава»	974

Зарезервовано	Площа(га)	Створено	Площа (га)
Заказник «Боковеньківська балка»	10	Заказник «Боковеньківська балка»	15
Заказник «Цюпина балка»	106	Заказник «Цюпина балка»	30
Заказник «Золочівський масив»	216	Не створено	
Заказник «Словітські ліси»	330	Не створено	
Заказник «Роздільські діброви»	515	Не створено	
Заказник «Долинське»	600	Заказник «Долинське»	815
Заказник «Урочище «Павлівське»»	400	Не створено	
Заказник «Заплава річки Псьол»	20	Не створено	
Заказник «Рогозів куток»	1 600	Заказник «Рогозів куток»	1 600
Заказник «Прудитчанський ліс»	2 538	Не створено	
Заказник «Брецькі луки»	200	Заказник «Брецький»	200
Заказник «Ваденське озеро»	20	ГЛПП «Вадень»	20
Заказник «Козероги»	2	ГЛПП «Козероги 2»	2
Заказник «Крехаївські луки»	200	Не створено	
Заказник «Мурав'їнські озера»	40	ГЛПП «Мурав'ївська»	40
Заказник «Оболонський масив»	400	Заказник «Оболонський масив»	400
Заказник «Путивське»	150	Заказник «Путивський»	150
Заказник «Озеро Трубин»	40	ГЛПП «Озеро Трубин»	40

* — Заказник був створений всупереч нормам законодавства рішенням районного рівня. У зв'язку із цим, Рішенням від 28 грудня 2011 року № 152–12/VI «Про скасування рішення Нікопольської районної ради від 30 жовтня 2009 року № 367–24/V «Про створення загальнодержавного ландшафтного заказника «Базавлуцький прибережно-річковий комплекс» рішення скасоване¹.

Указ Президента України «Про резервування для наступного заповідання цінних природних територій» № 79/94 є в своєму роді взірцевим Указом Президента про резервування територій під заповідання. У тексті указу йдеться про те, що з метою збереження цінних природних комплексів та об'єктів, генофонду тваринного і рослинного світу, місцезнаходжень рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин і рослин та поліпшення умов для задоволення рекреаційних потреб населення, постановлено затвердити Перелік цінних природних територій, що резервуються для першочергової організації у 1994–1996 роках нових та розширення існуючих природних заповідників, національних природних парків, заказників і пам'яток природи загальнодержавного значення. Більшість, передбачених указом проекторваних об'єктів ПЗФ, створені на практично тій же площі, якій було заплановано. Так, ідентичну площу мають практично всі запроєктовані заказники, нацпарки «Гомільшанські ліси», «Подільські Товтри» та «Святі гори», заповідники «Горгани» та «Єланецький степ». В той же час, розширення НПП «Шацький» та НПП «Сколівські Бескиди» здійснене на площі втричі меншій від зарезервованого, НПП «Кременецькі гори» створений на вдвічі меншій площі. Разом з тим, НПП «Нижньодністровський» створений втричі більшим від проектованих меж; НПП «Деснянсько-Старогутський» — вдвічі більшим. При цьому низка територій, зарезервованих указом, взагалі не створені (заказник «Крехаївські луки», «Хомутівський степ» (розширення УСПЗ), «Кам'яні могили» (розширення УСПЗ).

2. Частину положень даного указу Президента вже у 1994 році реалізували у **Програмі перспективного розвитку заповідної справи в Україні, що схвалена Постановою Верховної Ради України № 177/94-ВР від 22.09.1994 року**. Документ затверджує переліки територій ПЗФ, що необхідно створити, та таких, що необхідно розширити, та забезпечує фінансування робіт по цьому. Створення нових об'єктів ПЗФ станом на кінець 2013 року наведено в Таблиці 4.

Таблиця 4

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
ПЗ «Горганський»	5 365	ПЗ «Горгани»	5 344
ПЗ «Дністровські плавні»	8 000	Не створено	
ПЗ «Єланецький»	2 000	ПЗ «Єланецький степ»	1 675,7
ПЗ «Казантипський»	500	ПЗ «Казантипський»	450,1
ПЗ «Опукський»	1 000	ПЗ «Опукський»	1 592,3
ПЗ «Південно-Подільський»	16 480	НПП «Кармелюкове Поділля»	20 203,4
ПЗ «Рівненський»	50 100	ПЗ «Рівненський»	42 288,7
ПЗ «Старогутський»	7 213	НПП «Деснянсько-Старогутський»	16 215,1
ПЗ «Тарханкутський»	20 000	НПП «Чарівна гавань»	10 900
НПП «Вижницький»	8 000	НПП «Вижницький»	11 238
НПП «Голосіївський»	3 000	НПП «Голосіївський»	4 521,29
НПП «Гомільшанський»	15 000	НПП «Гомільшанські ліси»	14 200
НПП «Ічнянський»	46 680	НПП «Ічнянський»	9 665,8
НПП «Мезинський»	31 600	НПП «Мезинський»	31 035,2
НПП «Нижньодністровський»	3 400	НПП «Нижньодністровський»	21 311,1
НПП «Подільські Товтри»	260 000	НПП «Подільські Товтри»	261 316
НПП «Севастопольський»	27 000	Не створено	
НПП «Сіверсько-Донецький»	40 000	Створено, але згодом скасовано	
НПП «Українські Besкиди»	116 000	НПП «Сколівські Besкиди»	35 261
НПП «Черкаський Бір»	40 000	Не створено	
Ботанічний сад Івано-Франківський	30	Не створено*	
Ботанічний сад Луганський	50	Не створено	
Ботанічний сад Почаївський	30	Не створено	
Ботанічний сад Рівненський	50,3	Не створено	
Ботанічний сад Валекузьмінівський	25	Не створено	
Зоопарк Вінницький	20	Не створено	
Зоопарк Дніпропетровський	8	Не створено	
Зоопарк Донецький	15	Не створено	
Зоопарк Запорізький	10	Не створено	
Зоопарк Львівський	15	Не створено	

* — важливо відмітити що всі, передбачені Програмою для створення, ботанічні сади, не відбулись досі як об'єкти ПЗФ.

Значна частина всіх нацпарків і заповідників, передбачених у програмі, створена. Виняток становлять НПП «Севастопольський», НПП «Черкаський Бір» та НПП «Сіверсько-Донецький». Переважна

більшість об'єктів ПЗФ створена на площі, подібній до програмних показників. Виняток становлять «Ічнянський» НПП, створений на площі в 7 разів меншій ніж планувалося, НПП «Сколівські Бескиди», створений вчетверо меншим, а також НПП «Деснянсько-Старогутський», що відбувся вдвічі більшим за проектні площі. Також варто зазначити, що запроєктовані у Програмі ПЗ «Дністровські плавні» (8000 га) та НПП «Нижньодністровський» (3400 га) відбулись як єдиний НПП «Нижньодністровський», площею 21311,1 га. Розширення існуючих об'єктів ПЗФ наведено в Таблиці 5.

Таблиця 5

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа розширення, га
ПЗ «Дунайські плавні»	350 000	Розширено	1295
ПЗ «Мис Март'ян»	500	Не розширено	
«Канівський» ПЗ	4500	Розширення	6615,6
«Луганський» ПЗ	3600	Розширено (2 етапи)*	3782,7
ПЗ «Розточчя»	7000	Не розширено	
ПЗ «Український степовий»	1420	Розширено	579,6
БЗ «Карпатський»	41 070	Розширення (2 етапи)**	28 720
БЗ «Чорноморський»	36 800	Розширення (2 етапи)***	33 586,8
НПП «Азово-Сиваський»	40 000	Не розширено	
НПП «Шацький»	43 000	Розширено	16 166,6
Дендропарк «Олександрія»	100	Не розширено	
Ботсад Дніпропетровського держуніверситету	15	Не розширено	
Ботсад Харківського держуніверситету	63	Не розширено	
Київський зоопарк	40	Не розширено	
Одеський зоопарк	684	Не розширено	

* — Указ Президента від 21 квітня 2004 року №466/2004 (501,7 га, розширення відділення «Стрільцівський степ»), Указ Президента України від 17 грудня 2008 року №1169/2008 (3281 га, створення відділення «Трьохізбенський степ»),

** — Розширення Карпатського біосферного заповідника здійснене в 2 етапи — Указами Президента України 11 квітня 1997 року №325/97 (24315 га) та від 14 січня 2010 року №25/2010 (4405,8 га).

*** — Розширення Чорноморського біосферного заповідника здійснене в 2 етапи — Указами Президента від 12 травня 1998 року №457/98 (13461 га) та від 25 лютого 2009 року №100/2009 (20125,8 га).

Лише половина передбачених Програмою розширень заповідників і НПП відбулись. Важливо відмітити, що у випадку з ПЗ «Дунайські плавні» (нині — Дунайський біосферний заповідник), територію розширили лише на 1295 га з 350 000 га, тобто в 27 разів менше запроєктованого.

3. Указ Президента України «Про резервування цінних природних територій для наступного заповідання» від 24 квітня 1998 року №374/98 затверджує перелік цінних природних територій, що резервуються для створення у 1998–2001 роках нових або розширення існуючих природних заповідників і заказників загальнодержавного значення. У п. 2 Указу зазначається, що на територіях, що резервуються, не допускається без погодження з Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України житлове, господарське, дачне будівництво, проведення меліоративних робіт, розорювання та заліснення цілих і перелогових земель та інша діяльність, яка може призвести до знищення або руйнування цінних природних комплексів та об'єктів.

Таблиця 6

Зарезервовано	Площа (га)	Створено	Площа (га)
ПЗ «Черемські ліси»	2 968	ПЗ «Черемський»	2 975,7
Заказник «Крутосхили Каховського водосховища»	500	Заказник «Крутосхили Каховського водосховища»	522,2
ПЗ «Стрільцівський степ» (розширення)	501,7	Розширено	501,7
Заказник «Болотний масив Острів»	455	Заказник «Острів»	170,5
Заказник «Болото Кравчукове»	172	Заказник «Кравчукове болото»	172
заказник «Болотний масив «Сіверін»»	1 504	Заказник «Замглай»	4 428
Раказник «Лісовий масив „Середовщина“»	288	Заказник «Середовщина»	288

Указ виконано повністю, в т. ч. замість запланованого заказника «Болотний масив «Сіверін», створено втричі більший заказник «Замглай».

4. Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 2000–2015 роки» був прийнятий 21 вересня 2000 року та передбачає виділення коштів на створення конкретного переліку проєктованих природно-заповідних територій.

Таблиця 7

Зарезервовано	Площа (га)	Створено	Площа (га)
НПП «Приазовський»	20 000	НПП «Приазовський»	78 126,92
НПП «Меотида»	15 000	НПП «Меотида»	20 720,95
НПП «Сиваський»	195 000	Не створено	
НПП «Прип'ять-Стохід»	50 000	НПП «Прип'ять-Стохід»	39 315,5
НПП «Свидовецький»	15 000	Не створено	
НПП «Галицький»	14 000	НПП «Галицький»	14 684,8
НПП «Переяслав-Хмельницький»	10 000	НПП «Білоозерський»	7 014,44
НПП «Гуцульщина»	50 000	НПП «Гуцульщина»	32 271,0
НПП «Дністровський Каньйон»	10 000	НПП «Дністровський Каньйон»	10 829,18
НПП «Джарилгач»	10 000	НПП «Джарилгацький»	10 000
НПП «Тростянецько-Ворсклянський»	40 000	НПП «Гетьманський»	23 360,1
НПП «Сіверсько-Донецький»	20 000	Створено, але згодом скасовано	
НПП «Гранітно-Степове Побужжя»	5 000	НПП «Бузький Гард»	6 138,13
НПП «Великий Луг»	40 000	НПП «Великий Луг»	16 756
НПП «Нижньосульський»	17 000	Не створено	
НПП «Центрально-Подільський»	15 000	Не створено	
НПП «Самарський бір»	20 000	Не створено	
НПП «Передкарпатський»	20 000	Не створено	

Зарезервовано	Площа (га)	Створено	Площа (га)
НПП «Диканьківський»	15 000	Не створено	
НПП «Слобожанський»	10 000	НПП «Слобожанський»	5 244
НПП «Кінбурнська коса»	10 000	НПП «Білобережжя Святослава»	35 223, 15
НПП «Трахтемирівський»	10 000	Не створено	
НПП «Нижньодніпровський»	50 000	Не створено	
НПП «Кримський»	25 000	Не створено	
НПП «Савранський ліс»	10 000	Не створено	
НПП «Чатир-Даг»	5 000	Не створено	
НПП «Саки»	10 000	Не створено	
НПП «Велике філофорне поле Зернова»	100 000	Заказник «Філофорне поле Зернова»	402 500, 0
НПП «Мале філофорне поле»	30 000	Заказник «Мале філофорне поле»	38 500
БЗ «Західне Полісся»	40 000	Не створено	
БЗ «Східні Карпати»	50 000	Не створено	
БЗ «Кримський»	40 000	Не створено	
БЗ «Розточанський»	25 000	БЗ «Розточанський»****	74 000
БЗ «Поліський»	50 000	ПЗ «Поліський»	20 104, 0
БЗ «Український лісостеповий»	50 000	Не створено	
БЗ «Донецький кряж»	20 000	Не створено	
Розширення ПЗ «Медобори»	2 000	Розширено	61, 7
Розширення ПЗ «Поліський»	14 000	Не розширено	
Розширення ПЗ «Дніпровсько-Орільський»	505	Не розширено	
Розширення БЗ «Карпатський»	10 000	Розширення (2 етапи)*	28 720
Розширення БЗ «Дунайський»	20 000	Розширено	1 295
Розширення БЗ «Чорноморський»	50 000	Розширення (2 етапи)**	33 586, 8
Розширення НПП «Вижницький»	3 000	Розширено	3 309, 6
Розширення НПП «Синевир»	3 000	Розширено	2 304
Розширення НПП «Подільські Товтри»	20 000	Не розширено	
Розширення НПП «Ужанський»	10 000	Не розширено	
Розширення НПП «Святі Гори»	10 000	Розширено***	16, 5

* — Розширення Карпатського біосферного заповідника здійснене в 2 етапи — Указами Президента України 11 квітня 1997 року № 325/97 (24315 га) та від 14 січня 2010 року № 25/2010 (4405,8 га).

** — Розширення Чорноморського біосферного заповідника здійснене в 2 етапи — Указами Президента від 12 травня 1998 року № 457/98 (13461 га) та від 25 лютого 2009 року № 100/2009 (20125,8 га).

*** — Про розширення території національного природного парку «Святі Гори» від 22 січня 2010 року № 57/2010 до складу НПП включено додатково 20 гектарів земель державної власності, які надаються національному природному парку у постійне користування (Слов'янський район Донецької області), та одночасно виключення 3,5 гектара земель для подальшого надання їх у постійне користування Свято-Успенському Святогірському чоловічому монастирю для відновлення його культових споруд.

**** — До структури біосферного резервату входить п'ять об'єктів природно-заповідного фонду: Природний заповідник «Розточчя» (2084.5 га), Яворівський НПП (7078.6 га), Регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя» (19103 га), орнітологічний заказник «Янівські чаплі» (16 га), заповідне урочище «Немирів» (276 га).

Програма передбачає створення 29 НПП, 7 БЗ та розширення 11 існуючих заповідних територій. З них не створено 13 НПП (НПП «Сиваський», НПП «Сіверсько-Донецький», НПП «Нижньосульський», НПП «Центрально-Подільський», НПП «Самарський бір», НПП «Передкарпатський», НПП «Диканьківський», НПП «Трахтемирівський», НПП «Нижньодніпровський», НПП «Кримський», НПП «Савранський ліс», НПП «Чатир-Даг», НПП «Саки»), три біосферні заповідники (БЗ «Західне Полісся», БЗ «Східні Карпати», БЗ «Кримський»), не розширені природні заповідники «Поліський» та «Дніпровсько-Орільський». Крім того, замість НПП «Велике філофорне поле Зернова» і НПП «Мале філофорне поле» створені заказники «Філофорне поле Зернова» та «Мале філофорне поле». Проблема невиконання Закону озвучена Генеральною прокуратурою України у матеріалах Комітетських слухань «Природно-заповідний фонд: проблеми та шляхи вирішення»² 18.11.2013. Проте не запропоновано шляхів вирішення цієї проблеми.

Загальна тенденція вказує на створення об'єктів ПЗФ, передбачених Програмою, у площях, співрозмірних з проектними або трохи менших (за винятком НПП «Приазовський», що створений втричі меншим за проектні межі та НПП «Великий Луг» і НПП «Слобожанський», що були створені вдвічі меншими).

5. Окреме доручення (ОД) Міністра охорони навколишнього природного середовища України Г. Філіпчука від 4.04.2008 № 111-од, видане на виконання Указу Президента України від 23.05.2005 № 838 «Про заходи щодо дальшого розвитку заповідної справи в Україні» та на виконання рішень міжвідомчої наради з питань заповідної справи від 27.03.2008 року, також має пряме відношення до питання резервування територій пізаповідання. Вірогідно, доручення є актом формальної підготовки Мінприроди України до участі у Комітетських слуханнях з питань заповідної справи, що відбулись у травні того ж року (див. далі). Виконання такого доручення станом на 2013 рік наведено у Таблиці 8. ОД дає прямі доручення Держуправлінням Мінприроди в областях та Рескомприроди Криму протягом 2008 року доопрацювати матеріали щодо проєктованих ПЗФ.

Таблиця 8

Зарезервовано	Створено	Площа, га
НПП «Гранітно-Степове Побужжя»	НПП «Бузький Гард»	6 138, 13
НПП «Нижньосульський»	НПП «Нижньосульський»	18 635, 11
НПП «Сіверсько-Донецький»	Створено, але згодом скасовано	
НПП «Джарилгач»	НПП «Джарилгач»	10 000
НПП «Кінбурнська коса»	НПП «Білобережжя Святослава»	35 223, 15
НПП «Тростянецько-Ворсклянський»	НПП «Гетьманський»	23 360, 1
НПП «Великий бір» (НПП «Шосткинський»)	Не створено	
НПП «Південноподільський»	НПП «Кармелюкове Поділля»	20 203, 4
НПП «Кременчуцькі плавні»	Не створено	
НПП «Верховинський»	НПП «Верховинський»	12 022, 9
НПП «Черемоський»	НПП «Черемоський»	7 117, 5
НПП «Кременецькі гори»	НПП «Кременецькі гори»	6 951, 2

9 з 12 згаданих у дорученні НПП створені, НПП «Великий бір» та НПП «Кременчуцькі плавні» не створені досі. НПП «Сіверсько-Донецький» був створений та пізніше ліквідований рішенням суду³. Деякі зі згаданих у тексті ОД нацпарки (у т.ч. нестворені досі) базуються на вже існуючих РЛП (РЛП «Кременчуцькі плавні», РЛП «Гранітно-Степове Побужжя», РЛП «Кінбурнська коса»). Дійсно, більшість НПП, передбачених в тексті ОД були підготовлені і відбулись як національні парки у 2009 році, проте ті що не були створені — не відбулись до 2013 включно. Крім того, цим документом Рескомприроди Криму та Держуправлінню у Запорізькій області доручається створити 4 об'єкти ПЗФ місцевого значення без уточнення їх назв, а також іншим Держуправлінням та Рескомприроди, спільно з обласними державними адміністраціями, адміністраціями міст Києва та Севастополя, — забезпечити виділення коштів, підготовку та погодження протягом 2008 року документів щодо розвитку мережі ПЗФ відповідно до наведених у дорученні показників.

Таблиця 9

	Область	Кількість ПЗФ	Площа (га)
1	Вінницька	9	15 720
2	Волинська	9	28 045
3	Дніпропетровська	6	3 235
4	Донецька	2	4 508
5	Житомирська	10	3 042
6	Закарпатська	4	20 110
7	Івано-Франківська	9	301
8	Київська	2	11
9	Кіровоградська	6	282
10	Луганська	1	90
11	Львівська	1	150
12	Миколаївська	1	15
13	Одеська	5	31 271
14	Полтавська	3	3 500
15	Рівненська	1	432
16	Сумська	12	2 328
17	Тернопільська	8	6
18	Харківська	8	182
19	Херсонська	1	50
20	Хмельницька	6	85
21	Черкаська	6	27
22	Чернігівська	4	80
23	Чернівецька	4	59
24	Київ	2	100
25	Севастополь	1	1 071

Причина формування таблиці з саме такими показниками нам не відома. Разом з тим, у таблиці спостерігається дуже динамічний розподіл площі пропонованих до створення об'єктів ПЗФ (очевидно, таблиця сформована пропозиціями самих Держуправлінь і покликана створити сприятливу атмосферу для їх створення в частині виділення коштів місцевих бюджетів).

У п. 9 Рескомприроди АР Крим та Держуправлінням також доручається створення окремих підрозділів заповідної справи з чисельністю не менше як 3 штатних одиниці, з визначенням посадових обов'язків у сфері заповідної справи. На виконання цього доручення з метою реалізації задач створення проєктованих ПЗФ такі підрозділи були вперше створені у територіальних органах Мінприроди.

6. 12 травня 2008 року відбулись слухання у Комітеті Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи на тему «Природно-заповідний фонд України: стан та перспективи розвитку»⁴, результати яких затверджені рішенням **Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи від 21.05.2008 № 14/2**, в яких фігурують доручення створити конкретні території ПЗФ, наведені в Таблиці 10.

Таблиця 10

Зарезервовано	Створено	Площа (га)
НПП «Гранітно-степове Побужжя» ім. С. Тарашука	НПП «Бузький гард»	6 138,13
НПП «Приазовський»	НПП «Приазовський»	78 126,92
НПП «Меотида»	НПП «Меотида»	20 720,95
НПП «Сиваський» (АР Крим)	Не створено	
НПП «Дністровський каньйон»	НПП «Дністровський каньйон»	10 829,18
НПП «Тростянецько-Ворсклянський»	НПП «Гетьманський»	23 360,1
НПП «Центрально-Подільський»	Не створено	
НПП «Переяслав-Хмельницький»	НПП «Білоозерський»	7 014,44
НПП «Самарський бір»	Не створено	
Розширити територію Канівського природного заповідника за рахунок частини РЛП «Трахтемирів» і урочища «Бучак» території виробничого підрозділу «Михайлівське лісництво» ДП «Канівський лісгосп», заплави річки Дніпро між селами Прохорівка та Бубнівська Слобідка вздовж гирла річки Горіхівка	Розширено	6 615,6
НПП «Мис Айя» та «Байдарський»	Не створено	
НПП «Черкаський бір»	Не створено	
НПП «Черемоський»	НПП «Черемоський»	7 117,5
НПП «Міжрічинський»	Не створено	
НПП «Подесіння»	Не створено	
НПП «Сульський»	Не створено	
ПЗ «Древлянський»	ПЗ «Древлянський»	30 872,84
Спеціальний Чорнобильський біосферний заповідник	Заказник «Чорнобильський спеціальний»	48 870

Деякі з проєктованих НПП (у т. ч. нестворені) базуються на основі вже існуючих РЛП (РЛП «Гранітно-Степове Побужжя», РЛП «Меотида», РЛП «Дністровський каньйон», РЛП Міжрічинський). Важливо відмітити, що рішення не зазначає площі зарезервованих ним територій. З цієї причини неможливо відстежити на скільки повно виконаний кожен з його пунктів, оскільки невідомо чи на повній площі вихідної пропозиції створено кожен з НПП. Рішення регламентує створити 14 НПП, один природний і один біосферний заповідник, а також розширити територію Канівського природного заповідника. З числа названого в Указі, 8 НПП не створені (НПП «Сиваський» (АР Крим), НПП «Центрально-Подільський», НПП «Самарський бір», НПП «Мис Айя» та «Байдарський», НПП «Черкаський бір», НПП «Міжрічинський», НПП «Подесіння» та НПП «Сульський»). Також важливо відмітити, що замість проєктованого Чорнобильського біосферного заповідника створено заказник «Чорнобильський спеціальний», що має меншу площу (хоч і є найбільшим заказником в Україні) та не має спеціальної адміністрації включно з науковим відділом.

7. За результатами переосмислення рішень комітетських слухань, виданий **Указ Президента від 27 серпня 2008 року № 774/2008 «Про невідкладні заходи щодо розширення мережі національних природних парків»⁵**.

Таблиця 11

Зарезервовано	Створено	Площа (га)
НПП «Чарівна гавань»	НПП «Чарівна гавань»	10 900
НПП «Кармелюкове Поділля»	НПП «Кармелюкове Поділля»	20 203, 4
НПП «Цуманська пуща»	Ківерцівський НПП «Цуманська пуща»	33 475, 34
НПП «Козацькі степи»	НПП «Меотида»	20 720, 95
НПП «Зачарований край»	НПП «Зачарований край»	6 101
НПП «Приазовський»	НПП «Приазовський»	78 126, 92
НПП «Верховини Довбуша»	НПП «Верховинський»	12 022, 9
НПП «Бузький Гард»	НПП «Бузький гард»	6 138, 13
НПП «Білобережжя Святослава»	НПП «Білобережжя Святослава»	35 223, 15
НПП «Нижньодністровський»	НПП «Нижньодністровський»	21 311, 1
НПП «Кременчуцькі плавні»	Не створено	
НПП «Нижньосульський»	НПП «Нижньосульський»	18 635, 11
НПП «Великий бір»	Не створено	
НПП «Верхньосульський»	Не створено	
НПП «Середньосеймський»	Не створено	
НПП «Гетьманський»	НПП «Гетьманський»	23 360, 1
НПП «Дністровський каньйон»	НПП «Дністровський каньйон»	10 829, 18
НПП «Данилів град»	НПП «Кременецькі гори»	6 951, 2
НПП «Черемоський»	НПП «Черемоський»	7 117, 5

Деякі з проєктованих указом НПП (у т. ч. нестворені досі) базуються на вже існуючих РЛП (РЛП «Меотида», РЛП «Гранітно-Степове Побужжя», РЛП «Кінбурнська коса», РЛП «Кременчуцькі плавні», РЛП «Сеймський», РЛП «Дністровський каньйон»). З числа проєктованих Указом національних парків, не створено НПП «Кременчуцькі плавні», НПП «Великий бір», НПП «Верхньосульський» та НПП «Середньосеймський».

8. **Указ Президента України від 1.12.2008 № 1129/2008 «Про розширення мережі та територій національних природних парків та інших природно-заповідних об'єктів»**. Указ називає 35 конкретних територій природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, які необхідно створити, або площу яких слід розширити.

Таблиця 12

Зарезервовано	Створено	Площа (га)
НПП «Західне Побужжя»	Не створено	
НПП «Орільський»	Не створено	
ПЗ «Древлянський»	ПЗ «Древлянський»	30 872,84
НПП «Залісся»	НПП «Залісся»	14 836
НПП «Переяславський»	НПП «Білоозерський»	7 014,44
НПП «Подесіння»	Не створено	
НПП «Дніпровсько-Тетерівський»	Не створено	
Заказник «Конча-Озерна»	Не створено	
НПП «Сіверсько-Донецький»	Створено але згодом — скасовано	
НПП «Пам'ятка Пеняцька» (робоча назва — «Північне Поділля»)	НПП «Північне Поділля»	15 587,92
НПП «Тузовські лимани»	НПП «Тузовські лимани»	27 865
НПП «Пирятинський»	НПП «Пирятинський»	12 028,42
Ботанічний сад «Хорольський»	Ботанічний сад «Хорольський»	18
НПП «Дермансько-Острозький»	НПП «Дермансько-Острозький»	5 448,3
НПП «Слобожанський»	НПП «Слобожанський»	5 244
НПП «Олешківські піски»	НПП «Олешківські піски»	8 020,36
НПП «Нижньодніпровський»	Не створено	
НПП «Джарилгацький»	НПП «Джарилгацький»	10 000
НПП «Мале Полісся»	НПП «Мале Полісся»	8 762,7
НПП «Верхнє Побужжя»	Не створено	
НПП «Буковина»	Не створено	
НПП «Хотинський»	НПП «Хотинський»	9 446,1
НПП «Дніпровсько-Деснянське Міжріччя»	Не створено	
НПП «Айя-Байдарський»	Не створено	
Розширення ПЗ «Поліський»	Не розширено	
Розширення ПЗ «Канівський»	Розширено	6 615,6
Розширення ПЗ «Черемський»	Не розширено	
Розширення НПП «Шацький»	Не розширено	
Розширення НПП «Прип'ять-Стохід»	Не розширено	
Розширення НПП «Яворівський»	Не розширено	
Розширення НПП «Ічнянський»	Не розширено	
Розширення БЗ «Карпатський»	Розширення (2 етапи)*	28 720
Розширення НПП «Синевир»	Розширення	2 304
Розширення ПЗ «Єланецький степ»	Не розширено	
Розширення БЗ «Асканія-Нова»	Не розширено	

* — Розширення Карпатського біосферного заповідника здійснене в 2 етапи — Указами Президента України) 11 квітня 1997 року № 325/97 (24315 га) та від від 14 січня 2010 року № 25/2010 (4405,8 га).

Проектований Указом НПП «Дніпровсько-Деснянське Міжріччя» базується на основі вже існуючого РЛП «Міжрічинський». Важливо відмітити, що вказаний Указ, як і попередній, не зазначає площі зарезервованих ним територій. Втім, вірогідно, це викликано відсутністю такої вказівки у рішенні комітетських слухань, на якій базується Указ. З числа проєктованих Указом національних парків, не створено НПП «Верхнє Побужжя», НПП «Буковина», НПП «Дніпровсько-Деснянське Міжріччя», НПП «Айя-Байдарський» та не здійснено розширення територій Поліського природного заповідника, Черемського природного заповідника, Шацького національного природного парку, національного природного парку «Прип'ять-Стохід», Яворівського національного природного парку, Ічнянського національного природного парку, природного заповідника «Сланецький степ» та біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф. Е. Фальц-Фейна (тобто не створено 4 з 6 пунктів та не розширено 9 з 11 пунктів).

Створення ПЗФ поза процесами резервування

Цікавим є також момент створення національних парків і заповідників поза процесами резервування. Станом на 31.12.2013 в Україні нараховують 48 НПП, 18 природних заповідників та 4 БЗ. Серед тих, що були створені після 1994 року, тобто після першого офіційного резервування територій під заповідання, лише деякі виявляються новими ідеями, не включені до планів резервування. Такими є 4 НПП і один природний заповідник.

1998 — НПП «Яворівський»

1999 — НПП «Ужанський»

2001 — Черемський ПЗ

2002 — НПП «Гуцульщина»

2009 — НПП «Дермансько-Острозький»

¹ http://www.nikopol-rn.dp.gov.ua/OBLADM/nikopol_rda.nsf/a57ed39423da8150c2257424002d84e8/1c141597569eb323c225797d0039c9fe?OpenDocument

² Лист Генеральної прокуратури України № 05/3-668 вих-13 від 08.11.2013

³ Артов А., Балобін С., Василюк О., Городецька Н., Кривохижа М., Мовчан Я., Рудик О., Сіренко І., Шапаренко С., «Льодовиковий період» у заповідній справі (огляд ситуації у заповідній справі в Україні за 2008–2012 рр.)заг. ред. Кравченко О.// *Environment People Law Journal* No 17–18 (57–58), 2013.

⁴ Артов А., Балобін С., Василюк О., Городецька Н., Кривохижа М., Мовчан Я., Рудик О., Сіренко І., Шапаренко С., «Льодовиковий період» у заповідній справі (огляд ситуації у заповідній справі в Україні за 2008–2012 рр.)заг. ред. Кравченко О.// *Environment People Law Journal* No 17–18 (57–58), 2013.

⁵ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/774/2008>

ДОДАТОК 3.

Аналіз стану виконання рішень органів місцевого самоврядування щодо резервування цінних природних територій для подальшого заповідання.

АР Крим¹

Резервування цінних природних комплексів та об'єктів, перспективних для заповідання в Криму (43 нових об'єкти загальною площею 3825 кв. км, а також НПП «Таврида» площею 250 тис. га було передбачено 2 документами 1990-х років: Постановою Президії Верховної Ради Криму «Про розвиток перспективної мережі територій та об'єктів ПЗФ Криму» від 12.04.94 р. № 538–1 та Постановою Верховної Ради АРК «Про резервування цінних природних територій для наступного заповідання» від 5.02.1998 р. № 1438–1. Однак перше було скасовано як «виконане» (з 33 створено лише 3 об'єкти) постановою ВР АРК «Про розширення і впорядкування мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного і місцевого значення в Автономній Республіці Крим» від 22.10.2003 р. № 709–3/03.

Таблиця 13

Зарезервовано	Площа	Створено	Площа (га)
РЛП «Калинівський»	12 000,0	РЛП «Калинівський»	12 000
Заказник «Арабатська стрілка»	7 200,0	Не створено	
Заказник «Індольська передгірно-степова долина»	200,0	Не створено	
Заказник «Гай фісташки туполистої в районі с. Сонячногорске»	5,0	Не створено	
Заказник «Урочище „Тепе-Оба“»	1 200,0	Заказник «Урочище «Тепе-Оба»»	1 200
Памятка природи «Лисяча бухта»	200	Памятка природи «Лисяча бухта»	1 561
Памятка природи «Верхів'я ріки Сатери»	20	Не створено	
Памятка природи «Ай-Тодорський інтрузивний масив з ділянкою південнобережного лісу»	15,0	Не створено	
Заповідне урочище «Карабахська балка»	10	Не створено	
Заповідне урочище «Гірськосхилова балка біля с. Генеральске»	6	Не створено	

Програмою формування регіональної екологічної мережі в Автономній Республіці Крим на період до 2015 року», затверджена постановою Верховної Ради Автономної Республіки Крим від 17 вересня 2008 року № 968–5/08, затверджено «Перелік територій, що вимагають створення і розширення об'єктів природно-заповідного фонду — ядер екологічної мережі Автономної Республіки Крим».

Таблиця 14

Зарезервовано	Площа (га)	Створено	Площа (га)
НПП «Тарханкутський»	10 900	НПП «Чарівна гавань»	10 900
НПП «Сиваський»	195 000	Не створено	
НПП «Чатир-Даг»	5 000	Не створено	
ПЗ «Лебязі острови»	30 000	Не створено	
Заказник «Північно-східна околиця оз. Донузлав» (розширення)	2 000	Заказник «Північно-східна околиця оз. Донузлав» (розширення)	800
Заказник «Осовинський степ»	7 000	Заказник «Осовинський степ»	3 472
Заказник «Арабатський»	7 000	Не створено	

Окремо, 36 перспективних об'єктів затверджені в складі Схеми регіональної екологічної мережі АРК (Рішення ВР АРК № 1579–5/10 від 17.02.2010 р.).

Таблиця 15

Зарезервовано	Площа (га)	Створено	Площа (га)
НПП «Сиваський»	195 000	Не створено	
НПП «Тарханкутський»	10 900	НПП «Чарівна гавань»	10 900
НПП «Чатир-Даг»	5 000	Не створено	
БЗ «Лебедині острови»	30 000	Не створено	
Міжнародний (білатеральний) Керченсько-Таманський ПЗ «Киммеріда»		Не створено	
Заказник «Арабатська стрілка»	7 200	Не створено	
Заказник «Осовинський степ»	7 000	Заказник «Осовинський степ»	3 472
Заказник «Північно-східна околиця оз. Донузлав» (розширення)	5 000	Заказник «Північно-східна околиця оз. Донузлав» (розширення)	800
Заказник «Сасикський»	5 000	Заказник «Сасикський»	5 000
Заказник «Кизил-Ярський»	1 200	Не створено	
Заказник «Первомайський»	1 400	Не створено	
Заказник «Степова ділянка біля с. Школьне»	1 000	Заказник «Степова ділянка біля с. Школьне»	224
Заказник «Битак»	289	Заказник «Битак»	55
РЛП «Кизил-Коба»	800	РЛП «Кизил-Коба»	33
Заказник «Довгоруковська яйла»	2 400	Заказник «Довгоруковська яйла»	2 130
РЛП «Улу-Узень Східний»	3 400	Не створено	
РЛП «Біла скеля»	6 500	РЛП «Біла скеля»	2 256
РЛП «Кубалач»	6 200	Не створено	

Зарезервовано	Площа (га)	Створено	Площа (га)
Заказник «Індольська передгірно-степова долина»	100	Не створено	
Заказник «Гора Бор-Кая»	290	Не створено	
Заказник «Озера Ачі і Камишинський Лук з прилеглими степовими ділянками»	2 000	Не створено	
Заказник «Озеро Бараколь»	150	Не створено	
Заказник «Папая-Кая»	550	Заказник «Папая-Кая»	550
Заказник «Південний схил г. Перчем»	120	Не створено	
Заказник «Урочище Аунлар»	360	Не створено	
Заказник «Дубки біля с. Краснозір'я»	450	Не створено	
Заказник «Беки-Елінські дубки»	130	Не створено	
Заказник «Зуйські дубки»	130	Не створено	
Заказник «Дубки біля с. Русаковка»	85	Не створено	
Заказник «Парпачський гребінь»	1 150	Не створено	
РЛП «Озеро Чокрак», або розширення р РЛП «Караларський»	1 200	Розширення РЛП «Караларський»	6 806
Заказник «Озеро Узунлар»	2 200	Не створено	
Заказник «Ак-Монайські каменоломні»	150	Не створено	
Заказник «Аджимушкайські каменоломні»	60	Не створено	
Заказник «Мис Такіль»	850	Заказник «Мис Такіль»	850
КПП «Острів Тузла»	260	Не створено	

Варто відмітити, що об'єкти, створені останніми, відповідно до Постанов ВР АР Крим від 21.12.2011 № 643–6/11 та від 27.03.2013 р. № 1196–6/13 мають тенденцію бути створеними на відчутно менших площах ніж резервувалось.

Київська область

У 1994 році прийняте рішення Київської обласної ради від 10.03.1994 «Про оголошення нововиявлених та резервування цінних для заповідання територій, об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення», згідно з яким 13 цінних природних територій зарезервовані під подальше заповідання в якості територій ПЗФ місцевого значення. Зокрема, згідно з Додатком 4 Рішення для наступної організації природно-заповідного фонду резервуються такі об'єкти: «Василівський» (50 га), «Ковічина» (300 га), «Кодрянський» (74 га), «Гланишівські кар'єри» (42 га), «Фастівецький» (59,7 га), заповідне урочище «Нечаївщина» (22) та пам'ятки природи «Гніздо орлана-білохвоста» (4 га), «Левурда» (1,5 га), «Кошівські джерела» (5 га), «Козацький дуб» (0,02 га), «Віковий дуб» (0,02 га), «Віковий дуб звичайний» (0,02 га), «Віковий дуб звичайний» (0,02 га).

З числа зарезервованих цим рішенням територій до 2012 року не створено жодного. Створений у 2010 році в Тетіївському районі ландшафтний заказник «Кошівські джерела» є лише однойменним із пропозицією 1994 року, а насправді має зовсім інші межі та значно більшу площу. Обґрунтування щодо його створення підготоване нами в 2010 році². При цьому листом № 09–02/35-і-39 від 02.09.2013 Київська обласна рада повідомила нас, що рішення обласної ради за період до 2008 року передані до державного архіву області, що, відповідно, означає: на даному етапі виконувати дане рішення ніхто не планує.

Місто Київ

Рішенням Київської міської ради від 17 лютого 1994 року № 14 «Про створення, резервування та збереження територій і об'єктів природно-заповідного фонду в м. Києві» (Із змінами і доповненнями, внесеними рішенням Київської міської ради від 9 січня 2006 року № 628/3089), Київська міська рада затвердила перелік цінних природних територій та об'єктів, що резервуються для заповідання. Додаток № 3 до цього рішення подає перелік 15 таких територій. Шість з них до цього часу отримали статус об'єктів та територій природно-заповідного фонду. Решта територій (Парк ім. Кіото, «Крістєрова гірка», Озеро Вирлиця, Озеро Синє, Труханів острів, Гідропарк, Острів Долобецький, «Нивка» лісопаркова зона, р. Нивка з каскадом ставків, Урочище «Горбачиха», Урочище «Чорторій») досі лишаються позбавленими передбаченого рішенням охоронного статусу. При цьому, жодних змін в дане рішення Київська міська рада не вносила.

Таблиця 16

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Печерський парк (колишній ім. Вучетича)	30,0	Не створено	
Наводницький парк (колишній ім. Примакова)	14,68	ППСПМ «Наводницький парк»	10,2
Парк ім. Кіото	20,0	Не створено	
«Крістєрова гірка» (територія радгоспу «Троянда»)	21,8	ПП «Крістєрова гірка»	4,2
Озеро Вирлиця	120,0	Не створено	
Озеро Синє	4,31	Не створено	
Труханів острів	452,6	Не створено	
Гідропарк	120,0	Увійшов у РЛП «Дніпровські острови»	187,5
Гідропарк	22,8		
Острів Долобецький	195,4	Не створено	
«Нивка» лісопаркова зона, р. Нивка з каскадом ставків	500	Не створено	
Урочище «Горбачиха»	78,4	Не створено	
Урочище «Чорторій»	40,0	Не створено	
Урочище «Муромець»	190,0	Заказник «Муромець-Лопуховате»	217
Урочище «Лопуховате»	52,2		

Крім того, ряд територій резервуються Рішенням для включення у майбутньому у національний парк Голосіївський (історія створення НПП «Голосіївський» детально описана³. Проте значна частина ділянок (більшість як за площею так і за номінальним розподілом між землекористувачами) не увійшли до складу створеного у 2008 році НПП.

Таблиця 17

Територія	Площа земельної ділянки, га	Увійшли/не увійшли
Центральна навчально-тренувальна база «Льодовий стадіон»	12,3	Не увійшла
Крита спортивна арена	9,3	Не увійшла
Дитячо-юнацька спортивна школа № 8	2,7	Не увійшла
Управління доріг та прилегла територія	9,4	Не увійшла

Територія	Площа земельної ділянки, га	Увійшли/не увійшли
Автостоянка і автостанція «Південна» (підлягають виносу)	4,8	Не увійшла
Корчуватське кладовище	1,2	Не увійшла
«Вул. Метрологічна»	3,5	Не увійшла
Парк біля ресторану «Вітряк»	12,9	Не увійшла
Урочище «Лиса гора»	137,1	Не увійшла
Урочище «Покал»	56,0	Не увійшла
Національний виставковий центр	284,8	Не увійшла
Кінно-спортивна база «Динамо»	4,0	Не увійшла
Незабудована земельна ділянка	10,5	Не увійшла
Республіканська клінічна лікарня № 1	31,8	Не увійшла
Курорт «Конча Заспа»	2 121,0	Не увійшла
Військова частина № 1214	4,8	Не увійшла
Насосна станція «Голосіївська»	0,8	Не увійшла
Лижна база	0,3	Не увійшла
Головна астрономічна обсерваторія	23,0	Не увійшла
Польова експериментальна лабораторія Інституту ботаніки (горіхова плантація)	7,6	Не увійшла
Санаторій-профілакторій «Феофанія»	2,2	Не увійшла
Державне заповідне господарство «Феофанія»	25,0	Не увійшла
Схили за Інститутом фізики	3,8	Не увійшла
Інститут бджільництва	5,5	Не увійшла
Інститут аграрної економіки	0,9	Не увійшла
Республіканський науково-виробничий комбінат бджільництва	12,4	Не увійшла
Український державний аграрний університет (УДАУ)	51,8	Не увійшла
Ботанічний сад УДАУ	53,0	Не увійшла
Музей народної архітектури та побуту України ім. Рильського	97,7	Не увійшла
Голосіївський парк культури та відпочинку	140,9	Увійшла
Урочище «Голосіївське» (за межами забудови аграрного університету; ділянки № 1 та № 2)	60,6	Увійшла
Урочище «Сірякове»	130,0	Не увійшла
Урочище «Церковщина»	25,0	Не увійшла
Урочище «Володарське»	41,0	Не увійшла
Урочище «Болгарське»	12,3	Не увійшла
Урочище «Китаєве»	21,7	Не увійшла
Урочище «Буряківщина»	3,8	Не увійшла

Територія	Площа земельної ділянки, га	Увійшли/не увійшли
Урочище «Самбурки»	24,6	Не увійшла
Дитячий садок	0,8	Не увійшла
Голосіївський ліс	780,0	Увійшла
Урочище «Феофанія»	150,0	Не увійшла
Урочище «Жуків острів»	269,0	Не увійшла
Конча-Заспівське лісництво (за межами курорту і ботанічного заказника)	620,0	Увійшла
Селище Конча-Заспа	7,5	Не увійшла
Заказник «Лісники»	1 110,2	Увійшла
Дачне лісництво (за межами курорту)	1 822,0	Не увійшла
Заказник «Дачне урочище»	6,0	Не увійшла
Урочище «Бичок»	59,0	
Сільськогосподарські угіддя	460,5	Не увійшла
Урочище «Жуків острів»	133,0	Не увійшла
Резерви розширення ботанічного заказника «Лісники»	460,0	Не увійшла
Пирогівський кар'єр	58,0	Не увійшла
Схили Пирогівського кар'єру	20,5	Не увійшла
Водоохоронна зона р. Дніпра	37,0	Не увійшла
Острів Галерний	42,0	Не увійшла
Острів Водників	55,0	Не увійшла
Острів Козачий	269,0	Не увійшла
Острів Ольжин	304,0	Не увійшла

Харківська область

Перелік проєктованих ПЗФ в Харківській області передбачений Рішення Харківської обласної ради від 20.11.97 р., а також Програмою формування національної екологічної мережі у Харківській області на 2002–2015 (затверджена рішенням Харківської обласної ради від 21.05.2002 року у Додатку 5–7 має перелік ПЗ зарезервованих під заповідання вищевказаним рішенням обласної ради, та інші території (окремий додаток) — ті, що передбачається створити самою Програмою. Крім того, передбачено і список територій ПЗФ, що слід розширити⁴.

Таблиця 18

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Гідрологічний заказник «Бородоярський»	167,3	Не створено	
Палеонтологічний заказник «Гаражівський»	96,6	Не створено	
Ентомологічний заказник «Гаврилівський»	6,8	Не створено	
Ботанічний заказник «Червонооскільський»	215	Не створено	
Ґрунтовий заказник «Полково-Микитівський»	23	Не створено	

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Заповідне урочище «Гнилиця»	5	Не створено	
Ентомологічний «Розбита Гора»	2,5	Не створено	
Ентомологічний заказник «Вовківський»	5	Не створено	
Ґрунтовий заказник «Манцівський»	100	Не створено	
Ентомологічний заказник «Сіроярський»	2,4	Не створено	
Ботанічний заказник «Зелений Гай»	192	Ботанічний заказник «Зелений Гай»	20
Ентомологічний заказник «Хатневський»	130	Не створено	
Ботанічний заказник «Міловський»	38,7	Ботанічний заказник «Міловський»	38,7
Ботанічний заказник «Холодноярський»	10	Не створено	
Лісовий заказник «Старосалтівський»	900	Лісовий заказник «Старосалтівський»	347,4
Ботанічний заказник «Новомлинський»	125,8	Не створено	
Ботанічний заказник «Кривеньківський»	36,2	Не створено	
Ботанічний заказник «Коноплянівка»	8	Не створено	
Ботанічний заказник «Оскільський»	250	Не створено	
Гідрологічний заказник «Новопекельний»	5 000	Не створено	
Гідрологічний заказник «Залінійний»	196	Не створено	
Ботанічний заказник «Шелудьківський»	100	Не створено	
НПП «Гомільшанські ліси»	12 324	НПП «Гомільшанські ліси»	14 314,8
Загальнозоологічний заказник «Горіла Долина»	900	Не створено	
Ґрунтовий заказник «Зідьківський»	120	Не створено	
Ботанічний заказник «Пролетарський»	1	Не створено	
Гідрологічний заказник «Миргородський»	291,3	Не створено	
Орнітологічний заказник «Феськівський»	30	Не створено	
РЛП «Ізюмська лука»	5 002	РЛП «Ізюмська лука»	5 002
Загальногеологічний заказник «Донецький»	10	Не створено	
Гідрологічний заказник «Чернецьинський»	6,9	Гідрологічний заказник «Чернецьинський»	6,9
НПП «Любівська»	5,8	ГЛПП «Любівська»	5,8
КПП «Городнянська»	5	Не створено	
Загальнозоологічний заказник «Володимирівський»	33	Не створено	
Лісовий заказник «Володимирівська дача»	699	Лісовий заказник «Володимирівська дача»	699
Ботанічний заказник «Осадьківський»	290	Не створено	
Ботанічний заказник «Калинівський»	38,6	Не створено	

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Ботанічний заказник «Федорівський»	38	Не створено	
Загальногеологічний заказник «Дубові Гряди»	20	Не створено	
Орнітологічний заказник «Багаточернецький»	522,2	Не створено	
Ботанічний заказник «Безлюдівський»	150	Не створено	
Гідрологічний заказник «Мерефянський»	400	Не створено	
Ботанічна пам'ятка природи «Шишківська»	20	Ботанічна пам'ятка природи «Шишківська»	15
Ботанічний заказник «Василівський»	35,5	Не створено	
Ентомологічний заказник «Кравцівський»	220	Ентомологічний заказник «Кравцівський»	22
Ботанічний заказник «Сподобівський»	47,7	Не створено	
Ботанічний заказник «Аркадівський»	280	Не створено	

Об'єкти, які передбачено створити програмою, наведено у Таблиці 19.

Таблиця 19

Резервування	Площа, га	Створення	Площа, га
Гідрологічний заказник «Лебедині озера»	500,0	Не створено	
Загальнозоологічний заказник «Норцівський»	20,0	Не створено	
Орнітологічний заказник «Бригадирівський»	300,0	Не створено	
Гідрологічний заказник «Дмитрівський»	400,0	Гідрологічний заказник «Дмитрівський»	209,2
Гідрологічний заказник «Новопавлівський»	180,0	Не створено	
Гідрологічний заказник «Волохівський»	87,0	Не створено	
Гідрологічний заказник «Ізбицький»	50,0	Не створено	
Гідрологічний заказник «Радянський»	1 000,0	Гідрологічний заказник «Радянський»	497,3
Ботанічний заказник «Петрівський»	310,0	Не створено	
Ботанічний заказник «Хотімлянський»	200,0	Не створено	
Гідрологічний заказник «Довгий»	782,0	Не створено	
Гідрологічний заказник «Дворічний Кут»	115,0	Не створено	
Гідрологічний заказник «Руськолозівський»	50,0	Не створено	
Орнітологічний заказник «Вільховий»	20,0	Не створено	
Орнітологічний заказник «Скалонівський»	400,0	Не створено	
Орнітологічний заказник «Зачепилівський»	500,0	Не створено	
Орнітологічний заказник «Рунівщинський»	330,0	Не створено	
Орнітологічний заказник «Сухий Лиман»	200,0	Не створено	

Резервування	Площа, га	Створення	Площа, га
Ботанічний заказник «Озеро Борове»	25,1	Ботанічний заказник «Озеро Борове»	35,39
Гідрологічний заказник «Снігівський»	60,0	Не створено	
Ландшафтний заказник «Яремівський»	900,0	Не створено	
Іхтіологічний заказник «Студенецький»	10,0	Не створено	
Ботанічний заказник «Шляховий»	60,0	Не створено	
Ботанічний заказник «Петрівський»	500,0	Не створено	
НПП «Слобожанський»	10 000,0	НПП «Слобожанський»	5 244
Ботанічний заказник «Капранський»	150,0	Ботанічний заказник «Капранський»	74,9
Гідрологічний заказник «Пристін»	1 000,0	Не створено	
Гідрологічний заказник місцевого значення «Сеньківський»	200,0	Не створено	
Орнітологічний заказник «Миролюбівський»	608,0	Не створено	
Орнітологічний заказник «Пташиний»		Орнітологічний заказник «Пташиний»	2
Гідрологічний заказник «Староводолазький»	40,0	Не створено	
Гідрологічний заказник «Красивий»	400,0	Не створено	
Ботанічний заказник «Булацелівський»	25,0	Не створено	
Ботанічний заказник «Олексіївський»	15,0	Не створено	
Гідрологічний заказник «Андріївський»	180,0	Не створено	
Ботанічний заказник «Тернівський»	52,0	Не створено	
Ботанічний заказник «Борщівський»	86,0	Не створено	
Орнітологічний заказник «Бригадирівський»	75,3	Не створено	
Ботанічний заказник «Лебедине»	355,0	Не створено	
Ландшафтний заказник «Пісковий»	800,0	Не створено	
Орнітологічний заказник «Гетьманівський»	230,0	Не створено	
Ботанічний заказник «Великобурлуцька заплава»	30,0	Не створено	
Ботанічний заказник «Безмятежний»	25,0	Не створено	

Таким чином, станом на 1.09.2013 з перелічених створено 16 об'єктів ПЗФ і не створено 69 об'єктів. Загальна тенденція — створення ПЗФ на меншій площі, ніж було зарезервовано⁵.

Слід зазначити, що документ передбачає розширення низки існуючих ПЗФ у 2003–2005 роках: орнітологічний заказник місцевого значення «Куплеватське» (83,0), ботанічний заказник місцевого значення «Озерний» (46,0), ботанічний заказник місцевого значення «Червоний» (97,9), ботанічний заказник місцевого значення «Цикалове» (54,6), ботанічний заказник місцевого значення «Гришкове» (19,1). Жоден з вказаних об'єктів станом на кінець 2013 року не розширений.

Одеська область

Згідно з рішенням Одеської обласної ради від 01.10.1993 №496-XXI «Про заходи зі збереження і розвитку природно-заповідного фонду області» затверджено перелік територій, зарезервованих для подальшого заповідання.

Таблиця 20

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
НПП «Савранський ліс»	10 000	Не створено	
НПП «Велике філофорне поле Зернова»	100 000	Заказник «Філофорне поле Зернова»	402 500
НПП «Мале філофорне поле Зернова»	30 000	Заказник «Мале філофорне поле»	38 500
НПП «Нижньодністровський»	21 000	НПП «Нижньодністровський»	21 311, 1
РЛП «Тузловські лимани»	57 000	НПП «Тузловські лимани»	27 865
БЗ «Дунайський» (розширення)	20 000	Розширено	1 295

Ці ж об'єкти вказані також і у Програмі формування національної екологічної мережі в Одеській області на 2005–2015 роки⁶, що затверджена рішенням обласної ради від 18.11.2005 № 705-ІУ. Вони ж фігурують і у документах загальнодержавного значення, згаданих вище. З них сьогодні не створено НПП «Савранський ліс», розширення Дунайського БЗ здійснено на значно меншій площі, в той час як заказник «Філофорне поле Зернова» створений на площі вчетверо більшій за проектну. НПП «Тузловські лимани» створений вдвічі меншим, ніж планувалось. Перелік територій, зарезервованих для подальшого заповідання згідно з рішенням обласної ради № 496-XXI від 01.10.1993 «Про заходи зі збереження і розвитку природно-заповідного фонду області» містить території, наведені у Таблиці 21.

Таблиця 21

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Жеребково	50	Не створено	
Мардарівський	200	Не створено	
Онуфрієво	60	Не створено	
Селиванівський	80	Не створено	
Арцизький	25	Не створено	
Главани	25	Не створено	
Делени	25	Не створено	
Долинівка	20	Не створено	
Киргиж	100	Не створено	
Павлівка	25	Не створено	
Холмське	20	Не створено	
Молога	500	Не створено	
Будацький	5 000	Не створено	
Куяльницький	200	Не створено	
Пеганка	500	Не створено	

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Озеро Путрино	1 600	Не створено	
Межиріччя	7 600	Не створено	
Пониззя Дністра	5 000	НПП «Нижньодністровський»	
Кучурганський	2 000	Не створено	
Березівський	25	Не створено	
Демидове	500	Не створено	
Залізничний	20	Не створено	
Роздол	25	Не створено	
Ряснопіль	50	Не створено	
Садове	20	Не створено	
Тилігульські балки	100	РЛП «Тилігульський»	
Ялпузький	2 000	Заказник «Лунг»	1 452, 85
Северинівський ліс	200	Не створено	
Катлабузькі плавні	6 000	Заказники «Тополине», «Виноградівка»	297+68
Китай	3 000	Не створено	
Іллічівський	50	Не створено	
Пожарня	100	Не створено	
Кубанський	200	Не створено	
Новодофинівський	50	Не створено	
Першотравневий	100	Не створено	
Аджалик	700	Не створено	
Ур. «Ліски»	400	Заказник «Лузанівський ліс»	36,71
Лунча	50	Не створено	
Мензаг	40	Не створено	
Нестоїта	50	Не створено	
Стражник	100	Не створено	
Стримба	50	Не створено	
Фрасино	50	Не створено	
Черешня	50	Не створено	
Ягорлик	1 200	Не створено	
Любашівські балки	50	Не створено	
Кодима Любашівська	400	Не створено	
Тилігул Любашівський	300	Заказник «Селиванівський»	80
Ісаєво	50	Не створено	

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Великодолинська балка	125	Не створено	
Грибівка	100	Не створено	
Роксолани	200	Не створено	
Сухий лиман	800	Не створено	
Гарагольська затока	1 000	Не створено	
Кучурган	100	Не створено	
Понятівка	50	Не створено	
Схили р. Свина	50	Не створено	
Бурдівка	500	Не створено	
Придунайські ліси	200	Не створено	
Кугурлуйський	12 000	Не створено	
Острів Репіда	10 000	Не створено	
Кагул	2 000	Не створено	
Аксакал	100	Не створено	
Бородинський	50	Не створено	
Новотарутинський I	80	Не створено	
Новотарутинський II	80	Не створено	
Петрівка	100	Не створено	
Підгірне	100	Не створено	
Дюльненський	50	Не створено	
Алібей	500	НПП «Тузовські лимани»	
Аліяга	1 200	Не створено	
Карачаус	600	НПП «Тузовські лимани»	
Причорноморська коса	500	Не створено	
Когильник	200	Не створено	
Лебедівка	400	Не створено	
Хаджидер	1 600	НПП «Тузовські лимани»	
Шагани	1 000	Увійшло у Дунайський БЗ	
Бурнас	500	Увійшло у Дунайський БЗ	
Джентшейський	300	Не створено	
Кошарський	50	Не створено	
Добичева балка	100	Не створено	

Ці ж об'єкти вказані також і у Програмі формування національної екологічної мережі в Одеській області на 2005–2015 роки⁷. Перелік зарезервованих територій містить 88 пунктів, з яких 23 послужили основою для створення 5 об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення і 6 місцевого⁸. Встановити відповідність створених об'єктів ПЗФ в переліку зарезервованого нам не вдалось у повній мірі.

Кіровоградська область

Відповідно до рішення № 141 Кіровоградської обласної ради від 24.01.2003 «Про обласну програму формування національної екологічної мережі на території Кіровоградської області на 2003–2015 роки» (додаток 5), передбачається створення у Кіровоградській області регіонального ландшафт-ного парку «Боковеньківський» (10000 га) та РЛП «Долинсько-Покровський» (700) а також РЛП «Світловодський» (6200 га). З них нествореним лишається лише РЛП «Долинсько-Покровський»⁹.

Сумська область

Рішенням Сумської обласної ради від 13.10.1994 «Про резервування для наступного заповідання цінних природних територій» та рішенням від 30.03.1995 «Про внесення змін до рішення обласної ради від 13.10.1994 «Про резервування для наступного заповідання цінних природних територій» частина територій області зарезервована під заповідання¹⁰. Втім обласна рада сьогодні не володіє цими рішеннями, оскільки рішення облради за період до 31.12.2000 передані до державного архіву Сумської області¹¹. Відповідно, виконання вказаного рішення зупинено. Разом з тим, з матеріалів Державного архіву Сумської області відомо, які об'єкти були зарезервовані вказаними рішеннями¹².

Таблиця 22

Зарезервовано	Площа	Створено	Площа
Заказник «Прудищаський»	2 538	Заказник «Прудищаський»	2 538
ПЗ «Старогутський»	7 213	НПП «Деснянсько-Старогутський»	16 215, 1
Заказник «Банний яр» (розширення)	384	Не розширено	
РЛП «Сеймський»	60 000	РЛП «Сеймський»	98 857, 9
Заказник «Саївський»	9, 5	Заказник «Саївський»	9, 5
Заказник «Голубців»	16	Заказник «Голубців»	16
Заказник «Підліснівський»	20	Заказник «Підліснівський»	20
Заказник «Садівський»	7, 2	Не створено	
Заказник «Вільшанківський»	132, 4	Заказник «Вільшанківський»	132, 4
Заказник «Могрицький»	15, 2	Не створено	
ППСПМ Сумського педінституту ім. А. С. Макаренка до категорії ботанічного саду	4, 5	Переведено	5, 0

Рішенням Сумської обласної ради від 25.07.2008 затверджено Комплексну програму охорони навколишнього природного середовища Сумської області до 2015 року, яка включає розділ, присвячений заповідній справі¹³ та План створення та розширення території об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення в Сумській області на період до 2015 року (Додаток 8 — 110 територій).

Таблиця 23

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Пам'ятка природи «Білопільські відслонення»		Не створено	
Пам'ятка природи «Лухтівська»		Не створено	
Заказник «Прохідна долина річок Ромен і Терен»		Не створено	
Заказник «Могильчин»		Не створено	
Заказник «Гусаків гай»		Не створено	

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Пам'ятка природи «Зартий»		Не створено	
Заказник «Болотівський»		Не створено	
Заказник «Тернівський», розширення		Не створено	
Заказник «Юрське болото»		Не створено	
Заказник «Родіонівський»		Не створено	
Заказник «Вікторівський»		Не створено	
Заказник «Звенигородок»		Не створено	
Заказник «Клевецький»		Не створено	
Заказник «Сарнавшина»		Не створено	
Заповідне урочище «Осокове»		Не створено	
Заказник «Мельнянський-1»		Не створено	
Заказник «Мельнянський-2»		Не створено	
Заказник «Вовчик»		Не створено	
Заказник «Козацький»		Не створено	
Заказник «Хижківський»		Не створено	
Заказник «В'язівський»		Не створено	
Заказник «Гружанський»		Не створено	
Заказник «Шпитове»		Не створено	
Заказник «Урочище Боромля», розширення території і зміна категорії пам'ятки природи на заказник		Не створено	
Пам'ятка природи «Кросна»		Пам'ятка природи «Кросна»	5,6
Заказник «Миропільський», розширення		Не створено	
Заказник «Олександрійський», розширення		Не створено	
Заказник «Шевців»		Заказник «Шевців»	96
Заказник «Біликів»		Заказник «Біликів»	50,5
Заказник «Одрина»		Не створено	
Заказник «Окіп»		Не створено	
Заказник «Довжик»		Не створено	
Заказник «Думівський»		Не створено	
Пам'ятка природи «Глибока»		Пам'ятка природи «Глибока»	5,9
Пам'ятка природи «Липова алея Харитоненків»		Не створено	
Заказник «Реутинський»		Не створено	
Заказник «Подолівський»		Не створено	
Заказник «Артюхівський»		Не створено	
Заказник «Єдновщина»		Не створено	
Заказник «Отрохове»		Не створено	
Заказник «Голоківщина»		Не створено	

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Заказник «Гаї»		Не створено	
Заказник «Піротчинські болота»		Не створено	
Заказник «Любитівський»		Не створено	
Заказник «Червоноранківський»		Не створено	
Заказник «Кочубеївський», оптимізація території заказників «Кочубеївський», «Ретинський»		Не створено	
Заказник «Ракита»		Заказник «Ракита»	21
Заказник «Мутинський-2»		Не створено	
Заказник «Оленкин»		Заказник «Оленкин»*	99,2
Пам'ятка природи «Алея письменників»		Пам'ятка природи «Алея письменників»	0,2
Заказник «Грушевський»		Заказник «Грушевський»**	33,5
Заказник «Бобрицький», розширення		Не створено	
Заказник «Довге»		Заказник «Довге»**	64,0
Заказник «Пристайлівський»		Заказник «Пристайлівський»**	37,8
Заказник «Лозовогрушевий»		Заказник «Лозовогрушевий»**	44
Заказник «Куданівське болото»		Не створено	
Заказник «Курганський»		Не створено	
Заказник «Семиверстне», розширення		Не створено	
Заказник «Верхньохорольський»		Не створено	
Заказник «Русанівський», розширення		Не створено	
Заказник «Гульбище»		Не створено	
Заказник «Верхньосульський», розширення		Не створено	
Заказник «Коровинський»		Заказник «Коровинський»	65,5
Заказник «Чаплина»		Не створено	
Пам'ятка природи «Валун у с. Хоружівка»		Не створено	
Пам'ятка природи «Мамонтове»		Пам'ятка природи «Мамонтове»	0,1
Пам'ятка природи «Криниця графа Головкина»		Не створено	
Пам'ятка природи «Криниця біля с. Коритище»,		Не створено	
Пам'ятка природи «Корінська дача»		Не створено	
Заказник «В'юнний»		Не створено	
Заказник «Синє озеро»		Не створено	
Заказник «Засульський», розширення		Не створено	
Заказник «Три дуби»		Не створено	
Пам'ятка природи «Калнишевий гай»		Не створено	
Пам'ятка природи «Чеберяків валун»		Не створено	

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Заказник «Новогребельський»		Заказник «Новогребельський»	447
Заказник «Ведмежівський»		Заказник «Ведмежівський»	71,2
Пам'ятка природи «Дуби Вікашевича»		Не створено	
Пам'ятка природи «Скіфські кургани»		Не створено	
Заказник «Ворожбянський», розширення		Заказник «Ворожбянський»	2 948
Пам'ятка природи «Дуби на озері Чеха»		Не створено	
Пам'ятка природи «Дуб Суханова»		Пам'ятка природи «Дуб Суханова»	0,04
Заказник «Крейдяна гора»		Не створено	
Пам'ятка природи «Лучанський розріз»		Не створено	
Заказник «Мирщина»,		Не створено	
Заказник «Дубова корна»		Не створено	
Пам'ятка природи «Пигарівська»		Не створено	
Пам'ятка природи «Рудня»		Не створено	
Заказник «Чемеричне»		Не створено	
Заказник «Журавлеве»		Не створено	
Заказник «Уралівський»		Не створено	
Заказник «Журавський»		Не створено	
Пам'ятка природи «Страусове перо»		Не створено	
Заказник «Гутко-Ожинка»		Не створено	
Заказник «Мирщина»		Не створено	
Пам'ятка природи «Грабовий гай»		Не створено	
Заповідне урочище «Валентинове»		Не створено	
Пам'ятка природи «Свеський гай»		Не створено	
Пам'ятка природи «Дібрівська»		Не створено	
Заказник «Івотський»		Не створено	
Заказник «Глазівський»		Не створено	
«Глибнянський», розширення території заповідного однойменного урочища і зміна категорії на заказник		Не створено	
«Слобожанський»	25 000	Не створено	
РЛП «Псел»	20 000	Не створено	

* — входить до складу РЛП «Сеймський»

** — входять до складу заповідника «Михайлівська цілина»

Загалом заплановано створення 94 нових територій ПЗФ і розширення 11 існуючих. Станом на 1.09.2013 створено 14 (з них 5 входять до складу більших об'єктів ПЗФ) та розширено одну територію¹⁴.

Також Програма створення та розширення території об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення в Сумській області на період до 2015 року (Додаток 9–12 територій).

Таблиця 24

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
ПЗ «Михайлівська цілина»	1 500	ПЗ «Михайлівська цілина»	882,9
БЗ «Подесення»	30 000	Не створено	
БЗ «Ворскла»	35 000	Не створено	
НПП «Сеймський»	53 000	РЛП «Сеймський»	98 857,9
НПП «Верхньосульський»	30 000	Не створено	
ПЗ «Банний яр»	4 000	Не створено	
ППСПМ «Трудове братство Н. Н. Неплюєва»	45	Не створено	
БПП «Олине болото»	11	Не створено	
НПП «Шосткинський»	11 000	Не створено	

Фактично, станом на кінець 2013 року створено лише ПЗ «Михайлівська цілина» (на половині проектної площі) та РЛП «Сеймський» замість проектованого однойменного НПП.

Донецька область

Рішенням Донецької обласної ради від 19.05.1994 затверджені переліки цінних природних територій, зарезервованих для розширення Українського природного степового заповідника та для створення заказників місцевого значення¹⁵.

Таблиця 25

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Заказник «Бакаївська місцевість»	500	Заказник «Бакаївська місцевість» (в НПП «Меотида»)	Неможливо встановити
Заказник «Гирло р. Єланчик»	600	Заказник «Гирло р. Єланчик» (в НПП «Меотида»)	Неможливо встановити
Заказник «Приазовський чапельник»	100	Заказник «Приазовський чапельник» (в НПП «Меотида»)	100
Заказник «Грузьке»	100	Заказник «Ларинський»	70
Заказник «Урочище Кондратьєвське»	100	Не створено	
Заказник «Біленьке»	300	РЛП «Краматорський», ділянка «Біленьке»	Неможливо встановити
Заказник «Бузівка»	100	Не створено	
Заказник «Лиса гора»	50	Не створено	
Заказник «Урочище «Стінки»	200	Заказник «Урочище «Стінки» (РЛП «Клебан Бик»)	Неможливо встановити
Заказник «Оленівський ліс»	350	Заказник «Оленівський ліс» (РЛП «Клебан Бик»)	Неможливо встановити
Заказник «Урочище «Рідкодуб»	350	Заказник «Урочище «Рідкодуб» (РЛП «Клебан Бик»)	Неможливо встановити
Заказник «Урочище «Казений Торець»	100	Не створено	

Зарезервано	Площа, га	Створено	Площа, га
Заказник «Ляпине»	120	Заказник «Ляпине» (в НПП «Меотида»)	Неможливо встановити
Розширення заказника «Кривокіський лиман»	56	Розширення заказника «Кривокіський лиман» (в НПП «Меотида»)	Неможливо встановити
Заказник «Азовський берег»	5	Заказник «Азовський берег» (в НПП «Меотида»)	Неможливо встановити
Заказник «Соболівський ліс»	180	Не створено	
Заказник «Урочище Карачун»	150	Не створено	
Заказник «Новокатеринівка»	300	Не створено	
Розширення відділення УСПЗ «Кам'яні могили»	181	Не розширено	
Розширення відділення УСПЗ «Хомутовський степ»	34	Не розширено	
Створення відділення УСПЗ «Кальміуський степ»	1 080	Створено	579,6

З числа зарезервованих під заповідання не створені заказники «Соболівський ліс», «Урочище Карачун», «Новокатеринівка», «Урочище Кондратьєвське», «Бузівка», «Лиса гора», також не розширені відділення Українського степового природного заповідника «Кам'яні могили» та «Хомутовський степ». Важливо відмітити, що вказані у рішенні ділянки для розширення УСПЗ, а також для створення заказників «Бакаївська місцевість», «Гирло р. Єланчик» та «Приазовський чапельник» також зарезервовані під заповідання Указом Президента від 1994 року.

Черкаська область

Рішенням Черкаської обласної ради № 2/6 від 28.10.1994 «Про резервування для наступного заповідання цінних природних територій і об'єктів» зарезервовано перелік об'єктів місцевого значення, передбачених для заповідання¹⁶.

Таблиця 26

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
ЗУ Храмовів хутір	20	Не створено	
Заказник «Звенигородський»	59	Не створено	
Заказник «Наливайкове»	0,3	Заказник «Наливайкове»	0,3
Заказник «Стебняківський»	133	Заказник «Стебняківський»	133
Заказник «Луки»	9	Заказник «Луки»	9
Заказник «Стави»	33	Заказник «Стави»	33
Заказник «Вітове»	4	Заказник «Вітове»	4
Заказник «Журбина»	5	Заказник «Журбина»	5
ППСПМ «Якубецький парк»	6	ППСПМ «Якубецький парк»	6
ППСПМ «Шельпахівський парк»	20	ППСПМ «Шельпахівський парк»	20

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Заказник «Степанківський»	110,8	Заказник «Степанківський»	110,8
Заказник «Мошнівський»	62	Заказник «Мошнівський»	62
ПП «Городище»	5	ПП «Городище»	5
ПП «Оцтові дерева»	0,1	ПП «Оцтові дерева»	0,1
ППСПМ «Меморіальний парк»	4	ППСПМ «Меморіальний парк»	4
Заказник «Курилівський»	1	Заказник «Курилівський»	1
Заказник «Котлован»	0,05	Заказник «Котлован»	0,05
Заказник «Ведмеже» і «Березове»	1,5	Заказник «Ведмеже» і «Березове»	1,5
Заказник «Михайлівський»	25	Не створено	
Заказник «Насадження ялівця»	2	Заказник «Насадження ялівця»	2
Заказник «Казберова криниця»	0,01	Заказник «Казберова криниця»	0,01
Заказник «Карлзбад»	1,5	Заказник «Карлзбад»	1,5
ПП «Скеля»	4,5	ПП «Скеля»	4,5
Заказник «Смілянський»	30	Не створено	
ЗУ «Шаєва гора»	25,3	ЗУ «Шаєва гора»	25,3
ПП «Самгородський кар'єр»	4	ПП «Самгородський кар'єр»	4
ПП «Джерело»	1	ПП «Джерело»	1
ЗУ «Берези»	28	ЗУ «Берези»	28
ЗУ «Хутір»	30	Не створено	
ЗУ «Монастирі»	100	Не створено	
ЗУ «Чобіток»	22	Не створено	
ЗУ «Озера»	10,5	Не створено	
ЗУ «Стінка»	80	ЗУ «Стінка»	80
ЗУ «Болота»	4,8	Не створено	

Таким чином з 34 зарезервованих територій не створені лише 9. Інші 23 створені ідеально на тій же площі, що і було зарезервовано.

Дніпропетровська область

Починаючи з 2000 року природні території Дніпропетровської області для подальшого створення об'єктів ПЗФ зарезервовані кількома рішеннями¹⁷.

1. Рішення від 19.03.2002 № 525–22/XXII «Про природно-заповідний фонд області». Загалом рішення резервує під заповідання 2 НПП, 7 природних заповідників, 158 заказників, що є значно вищим показником, ніж у будь-якій з областей. Разом з тим, рішення резервує 5 ділянок техногенного лиха промислового походження, непридатних для будь-якої діяльності і не сумісних з поняттям природи. Йдеться про відвали ВАТ «ІнгЗК», ВАТ «ЦГЗК» та ВАТ «ОГЗК».
2. Рішення від 22.03.2006 № 768–33/IV «Про затвердження програми формування та розвитку національної екомережі Дніпропетровської області на 2006–2015 роки». Значно конкретизує площі

проектованих об'єктів ПЗФ. Загалом Програма згадує 2 проектвані НПП, 1 природний заповідник та 20 РЛП і заказників загальнодержавного значення а також 174 заказники місцевого значення та 5 згаданих вище територій екологічного лиха, але вже не у якості проектваних об'єктів ПЗФ. Враховуючи значне дублювання об'єктів у вказаних рішеннях та їхній значний обсяг, ми аналізуємо їх разом. Загалом у рішеннях згадуються 224 проектваних об'єктів ПЗФ. З них 26 згадані лише у рішенні 2002 року (хоча з них створені лише заказники «Волошанська дача», «Інгулецький степ»), 56 — лише у рішенні 2006 року (з них створено — 6). Решта 136 територій фігурують в обох рішеннях (з них 50 створено). Також 6 територій фігурують у документах під різними назвами. Так, у рішенні 2002 року запроєктовано створення природних заповідників ПЗ «Балка Кобильня», «Дібрівський», «Дніпрові пороги», «Кільченський», «Петриківський», «Сурський». Проте у рішенні 2006 року вони вже розглядаються як розширення заказників «Балка Кобильня», «Дібрівський», «Кільченський», створення заказників «Дніпрові пороги», «Сурський» та РЛП «Петриківський», хоча жодна з цих пропозицій до сьогоднішнього дня не реалізована. Таким чином, створено 58 територій ПЗФ з 218 зарезервованих. Разом з тим, станом на 1.09.2013 р. в Дніпропетровській області нараховується 170 територій ПЗФ загальною площею 88126,2 га¹⁸. З них 58 загальною площею 46789,29 га створено в результаті резервування (34 % по кількості і 53 % по площі), що є абсолютним рекордом для країни.

3. Рішення від 15.03.2013 № 416-18/VI вносить зміни до попереднього рішення обласної ради від 22.03.2006 № 768-33/IV, додає до переліку проектваних об'єктів ПЗФ області новий пункт — Парк «Веселі терни» (28,2 га), проте об'єкт не створено.

Таблиця 27

Зарезервовано	Створено	Площа, га
Заказник «Антонівський-1»	Заказник «Антонівський-1»	1 874, 1
Заказник «Антонівський-2»	Не створено	
Заказник «Апостолівський»	Не створено	
Заказник «Бакаї»	Заказник «Бакаї»	690
Заказник «Бала Тоздори»	Не створено	
Заказник «Балка Візирка»	Заказник «Балка Візирка»	121
Заказник «Балка Горіхова»	Заказник «Балка Горіхова»	1 297, 1
Заказник «Балка городище»	Заказник «Балка городище»	1 053, 58
Заказник «Балка Грушівка»	Заказник «Балка Грушівка»	137, 5
Заказник «Балка Демурина»	Не створено	
Заказник «Балка Зелена»	Не створено	
Заказник «Балка Зміїна»	Не створено	
Заказник «Балка Кобильня» (розширення)	Не створено	
Заказник «Балка Ковалева»	Не створено	
Заказник «Балка Левшинська»	Не створено	
Заказник «Балка Мотина»	Не створено	
Заказник «Балка Перевіск»	Не створено	
Заказник «Балка Північна Червона»	Заказник «Балка Північна Червона»	28
Заказник «балка Погідня»	Не створено	
Заказник «Балка Приворотна»	Не створено	
Заказник «Балка Пугачьова»	Не створено	
Заказник «Балка Роздори»	Не створено	

Зарезервовано	Створено	Площа, га
Заказник «Балка Сад»	Заказник «Балка Сад»	38,6
Заказник «Балка Свідівок»	Заказник «Балка Свідівок»	793,1
Заказник «Балка Скелька»	Заказник «Балка Скелька»	507,1
Заказник «Балка Солона»	Не створено	
Заказник «Балка Суха»	Не створено	
Заказник «Балка Сухенька»	Не створено	
Заказник «Балка Тернова»	Не створено	
Заказник «Балка Тунельна»	Не створено	
Заказник «Балка Шамишина»	Не створено	
Заказник «Балка Широка»	Не створено	
Заказник «Балка Шмиглова»	Не створено	
Заказник «Балка Ягідна»	Заказник «Балка Ягідна»	397
Заказник «Березо-Вишневецький»	Заказник «Березо-Вишневецький»	1 076,9
Заказник «Богданівський»	Заказник «Богданівський»	1 387
Заказник «Богуславський»	Не створено	
Заказник «Бородаївські байраки»	Не створено	
Заказник «В'язівський»	Заказник «В'язівський»	374,6
Заказник «Варламівський»	Заказник «Варламівський»	801,34
Заказник «Василівсько-Уздівський»	Не створено	
Заказник «Васильківська Цілина»	Не створено	
Заказник «Вербовий»	Не створено	
Заказник «Верхів'я балки Корсиківської»	Не створено	
Заказник «Верхів'я річки камянки Вовчанської»	Не створено	
Заказник «Верхів'я річки Комишувата Сура»	Не створено	
Заказник «Верхівя балки Сухої»	Не створено	
Заказник «Верхівя річки Вербова»	Не створено	
Заказник «Верхньо-Базавлуцький»	Заказник «Верхньо-Базавлуцький»	786
Заказник «Верхньокільченський»	Заказник «Верхньокільченський»	909,64
Заказник «Верхньосаксаганський»	Не створено	
Заказник «Верхньочаплинський»	Заказник «Верхньочаплинський»	232,49
Заказник «Витоки р. Ковалиха»	Не створено	
Заказник «Витоки річки Базавлук»	Заказник «Витоки річки Базавлук»	671
Заказник «Витоки річки камянка»	Не створено	
Заказник «Витоки річки Камянки Вовчанської»	Не створено	
Заказник «Витоки річки Ковалиха»	Не створено	
Заказник «Витоки річки Саксагань»	Не створено	
Заказник «Вищетарасівський»	Не створено	
Заказник «Волошанська дача»	Заказник «Волошанська дача»	648

Зарезервовано	Створено	Площа, га
Заказник «Волошанський» (розширення)	Не створено	
Заказник «Воронівський»	Заказник «Воронівський»	644,4
Заказник «Голубівське»	Заказник «Голубівське»	120,66
Заказник «Горянівські озера»	Не створено	
Заказник «Гришаї»	Заказник «Гришаї»	134,24
Заказник «Грузький»	Не створено	
Заказник «Грушуватський ліс»	Не створено	
Заказник «Губинський»	Не створено	
Заказник «Дебальцівські лимани»	Заказник «Дебальцівські лимани»	429,3
Заказник «Дібрівський» (розширення)	Не створено	
Заказник «Діївські плавні»	Не створено	
Заказник «Дмухайлівсько-Кущівський»	Не створено	
Заказник «Дніпрові пороги»	Не створено	
Заказник «Долина річки Бик»	Заказник «Долина річки Бик»	2758,3
Заказник «Долина річки Жовта»	Не створено	
Заказник «Домотканські валуни»	Заказник «Домотканські валуни»	826,67
Заказник «Домоткань-Самотканський»	Не створено	
Заказник «Дубова балка»	Не створено	
Заказник «Житлова балка»	Заказник «Житлова балка»	397
Заказник «Заплавка»	Заказник «Заплавка»	448,44
Заказник «Запорізька балка»	Не створено	
Заказник «Зелений клин»	Не створено	
Заказник «Іванівський»	Не створено	
Заказник «Івано-Межиріцький»	Заказник «Івано-Межиріцький»	66,9
Заказник «Інгулецький» (розширення)	Не створено	
Заказник «Інгулецький степ»	Заказник «Інгулецький степ»	65,6
Заказник «Ірис»	Не створено	
Заказник «Кам'янсько-Базавлуцький»	Не створено	
Заказник «Капулівський»	Не створено	
Заказник «Карачунівський»	Не створено	
Заказник «Катеринівський»	Не створено	
Заказник «Кільцевий»	Не створено	
Заказник «Кільченський» (розширення)	Не створено	
Заказник «Княжі байраки»	Не створено	
Заказник «Комісарівський ліс»	Не створено	
Заказник «Краснопільський»	Не створено	
Заказник «Крутоярівський»	Не створено	
Заказник «Кушнарівський»	Не створено	

Зарезервовано	Створено	Площа, га
Заказник «Лихівський»	Не створено	
Заказник «Любимівські балки»	Не створено	
Заказник «Макортівський»	Не створено	
Заказник «Малоолександрівський»	Не створено	
Заказник «Малоолександрівський»	Не створено	
Заказник «Мало-Тернівський»	Заказник «Мало-Тернівський»	975
Заказник «Мар'є-Дмитрівський»	Не створено	
Заказник «Мар'янівсько-Кулебівський»	Заказник «Мар'янівсько-Кулебівський»	1 456
Заказник «Марьянівський»	Не створено	
Заказник «Марьянський»	Не створено	
Заказник «Миколаївсько-Троїцькі байраки»	Не створено	
Заказник «Михайлівський»	Не створено	
Заказник «Мищурінорізький»	Не створено	
Заказник «Мости»	Заказник «Мости»	2 330,78
Заказник «Надвовчанський»	Заказник «Надвовчанський»	1 059,47
Заказник «Надсамарсько-балковий»	Не створено	
Заказник «Назаренківські болота»	Не створено	
Заказник «Нижньобазавлуцький»	Не створено	
Заказник «Нижньокам'янський»	Не створено	
Заказник «Нижньо-Сурський»	Не створено	
Заказник «Нижньо-Терський»	Не створено	
Заказник «Новогригорівський»	Заказник «Новогригорівський»	338,87
Заказник «Новокиївський»	Не створено	
Заказник «Новопокровський»	Не створено	
Заказник «Новоселівський»	Не створено	
Заказник «Новохортицькі Дубки»	Не створено	
НПП «Орільський»	Не створено	
НПП «Самарський бір»	Не створено	
Заказник «Олександропільський»	Не створено	
Заказник «Осокорівсько-Костромський»	Не створено	
Заказник «Отченашкові наділи»	Заказник «Отченашкові наділи»	400
Заказник «Парк «Веселі терни»	Не створено	
Заказник «Партизансько-Обухівський ліс»	Не створено	
Заказник «Першотравенський»	Не створено	
Заказник «Петропавлівський» (розширення)	Не створено	
ПЗ «Балка Кобильня»	Не створено	
ПЗ «Верхньодніпровський»	Не створено	
ПЗ «Дібрівський»	Не створено	

Зарезервовано	Створено	Площа, га
ПЗ «Дніпрові пороги»	Не створено	
ПЗ «Кільченський»	Не створено	
ПЗ «Петриківський»	Не створено	
ПЗ «Сурський»	Не створено	
Заказник «Пилипівський»	Не створено	
Заказник «Підпільний»	Не створено	
Заказник «Покровсько-Чортомлицький»	Не створено	
Заказник «Полтаво-Боголюбівський»	Не створено	
Заказник «Преображенський»	Заказник «Преображенський»	312,6
Заказник «Прикар'єрний»	Не створено	
Заказник «Пристін»	Не створено	
Заказник «Прядівський»	Не створено	
Заказник «Рекалівський»	Заказник «Рекалівський»	631
Заказник «Річка Жовтенька»	Не створено	
Заказник «Річка Багатенька»	Заказник «Річка Багатенька»	1 653,42
Заказник «Річка Базавлучок»	Не створено	
Заказник «Річка Бокова»	Не створено	
Заказник «Річка Боковенька»	Не створено	
Заказник «Річка Велика Кам'янка»	Не створено	
Заказник «Річка Ворона»	Заказник «Річка Ворона»	422
Заказник «Річка Гайчур»	Заказник «Річка Гайчур»	1 254,5
Заказник «Річка Грушівка»	Не створено	
Заказник «Річка Жовтенька»	Не створено	
Заказник «Річка Кільченка»	Заказник «Річка Кільченка»	499,36
Заказник «Річка Любимівка»	Не створено	
Заказник «Річка Мала Кам'янка»	Не створено	
Заказник «Річка Осокорівка»	Не створено	
Заказник «Річка Соломчина»	Заказник «Річка Соломчина»	385,09
Заказник «Річка Солона»	Не створено	
Заказник «Річка Сухий Чортомлик»	Не створено	
Заказник «Річка Татарка»	Не створено	
Заказник «Річка Тритузна»	Не створено	
Заказник «Річка Чаплина»	Заказник «Річка Чаплина»	733,25
Заказник «Річка Янчур»	Заказник «Річка Янчур»	978,4
РЛП «Петриківський»	Не створено	
Розширення ПЗ «Дніпровсько-Орільський»	Не створено	
Заказник «Росишки»	Не створено	
Заказник «Саксаганський»	Не створено	

Зарезервовано	Створено	Площа, га
Заказник «Самарські плавні»	Заказник «Самарські плавні»	2 800,7
Заказник «Свистунівський»	Не створено	
Заказник «Середньобазавлуцький»	Не створено	
Заказник «Середньобазавлуцький»	Не створено	
Заказник «Середньокомянський»	Не створено	
Заказник «Середньо-Терський»	Не створено	
Заказник «Середньочаплинський»	Заказник «Середньочаплинський»	107,55
Заказник «Сидоренківський»	Не створено	
Заказник «Синельниківський» (розширення)	Не створено	
Заказник «Старовишневецькі байраки»	Не створено	
Заказник «Старокасянівський»	Заказник «Старокасянівський»	3 504,2
Заказник «Степовий каньйон»	Не створено	
Заказник «Сурський»	Не створено	
Заказник «Суха Сура»	Не створено	
Заказник «Суханівський»	Не створено	
Заказник «Сухарева балка»	Заказник «Сухарева балка»	617,4
Заказник «Сухачівський нагірний»	Не створено	
Заказник «Сухий бичок»	Заказник «Сухий бичок»	1 278,7
Заказник «Тернівський»	Заказник «Тернівський»	2 156,4
Заказник «Томаківський»	Не створено	
Заказник «Топилівський»	Не створено	
Заказник «Топчинський»	Заказник «Топчинський»	85,5
Заказник «Троїцько-Вишневецький»	Заказник «Троїцько-Вишневецький»	681,8
Заказник «Урочище Вершина»	Не створено	
Заказник «Урочище Войцехове»	Не створено	
Заказник «Урочище Грабове»	Не створено	
Заказник «Урочище Жовтневе»	Не створено	
Заказник «Урочище Зайцеве»	Не створено	
Заказник «Урочище Могила Баба»	Заказник «Урочище Могила Баба»	625,7
Заказник «Урочище Приорільське»	Заказник «Урочище Приорільське»	945,46
Заказник «Урочище Ревун»	Не створено	
Заказник «Урочище Ровеньки»	Не створено	
Заказник «Урочище Сад»	Не створено	
Заказник «Урочище Хорошеве»	Заказник «Урочище Хорошеве»	15
Заказник «Урочище Червона Гірка»	Не створено	
Заказник «Чаплино-Васильківський»	Заказник «Чаплино-Васильківський»	825,58
Заказник «Чаплинські кучугури»	Не створено	

Зарезервовано	Створено	Площа, га
Заказник «Чаплинсько-Васильківський»	Не створено	
Заказник «Червоний луг»	Не створено	
Заказник «Червоно-Деріївський»	Не створено	
Заказник «Чигиринівський»	Не створено	
Заказник «Чистопільський»	Не створено	
Заказник «Чугуєво-Мар'ївський»	Не створено	
Заказник «Широківсько-Інгулецький»	Не створено	
Заказник «Юрівський»	Не створено	
Заказник «Яківлівський»	Не створено	
Заказник «Ясно-Долинський»	Не створено	

Чернігівська область

На території Чернігівської області прийняте рішення «Про резервування території лісового парку «Ялівщина в м. Чернігові» від 11.06.2008 року. Втім станом на кінець 2013 року територія парку «Ялівщина» площею 110 га не оголошена територією ПЗФ. Натомість Програмою формування національної екомережі у Чернігівській області на 2003–2015 роки передбачено створення 11 територій ПЗФ загальнодержавного та місцевого значення¹⁹.

Таблиця 28

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
НПП «Ічнянський»	9 600	НПП «Ічнянський»	9 665, 8
НПП «Мезинський»	31 200	НПП «Мезинський»	31 035, 2
НПП «Дніпровський»	55 000	Не створено	
НПП «Деснянський»	54 000	Не створено	
ПЗ «Сновський»	30 000	Не створено	
Заказник «Острів»	455	Заказник «Острів»	170, 5
Заказник «Крехаївські луки»	200	Не створено	
Заказник «Коротченків острів»	1 000	Не створено	
Заказник «Діброва»	2	Заказник «Діброва»	2
ГЛПП «Монастирське»	50	Не створено	
ЗУ «Трилещина»	400	Не створено	

Аналізуючи вказаний перелік, бачимо, що частина територій дублюють рішення щодо резервування прийняті раніше на загальнодержавному рівні. З усіх територій створено лише національні парки «Ічнянський» і «Мезинський» та заказники «Острів» і «Діброва». Крім того, 21.03.1995 Чернігівська обласна рада прийняла рішення «Про внесення доповнень та змін у мережу об'єктів і територій заповідного фонду та резервування для наступного заповідання цінних природних територій області». Оригінал рішення, в яке вносяться зміни, у обласній раді відсутній²⁰.

Полтавська область

Рішенням Полтавської обласної ради від 26.06.1997 р. затверджений Перелік цінних природних територій, що резервуються для оголошення заказниками та заповідними урочищами.

Таблиця 29

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Заказник «Ревущина»	500	Заказник «Ревущина»	616
Заказник «Брідок»	605	Заказник «Брідок»	551,9
Заказник «Великокручанський»	90	Заказник «Великокручанський»	90
Заказник «Давидівський»	120	Заказник «Давидівський»	120
Заказник «Воскобійники»	100	Заказник «Воскобійницький»	52,4
Заказник «Шарівка» (розширення)	+ 659	Не розширено	
Заказник «Редине» (розширення)	+ 118.8	Не розширено	
ЗУ «Овошкове»	180	Не створено	
ЗУ «Кут»	36,6	ЗУ «Кут»	38,1
ЗУ «Кононівське»	35,6	ЗУ «Кононівське»	35,6

Станом на 1.09.2013 усі згадані у Переліку території, за винятком проєктованого заповідного урочища «Оношкове», оголошені територіями ПЗФ²¹. Цікаво відзначити, що зазначеним рішенням обласної ради встановлювався і режим охорони зарезервованих територій, а саме:

- при плануванні будь-якої господарської діяльності повинна враховуватись неприпустимість зайняття чи завдання шкоди зазначеним територіям,
- підприємства та організації, у віданні яких перебувають зарезервовані території, звільняються від сплати за землю, на виконання ст. 49 та 55 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України». Також рішення доручає користувачам і власникам природних угідь в термін до 1.11.1997 року подати матеріали на оголошення зазначених територій Держуправлінню екобезпеки у Полтавській області для затвердження.

Івано-Франківська область

Згідно з додатком № 6 до Розпорядження Івано-Франківської ОДА від 15.07.1996 № 451 зарезервовано до заповідання ряд територій та об'єктів, які відповідно до розпорядження ОДА від 23.06.1997 № 443 оголошено територіями ПЗФ²².

Таблиця 30

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
РЛП «Косівський»	50 000	РЛП «Косівський»	50 000
Заказник «Чивчино-Гринявський»	6 000	Заказник «Чивчино-Гринявський»	6 646,0
Заказник «Новицька Дубина»	100	Не створено	
Заказник «Черніївський»	20,2	Не створено	
Заказник «Шевченківський»	5,5	Заказник «Шевченківський»	3
ПП «Вовчинецькі гори»	30	ПП «Вовчинецькі гори»	30
ПП «Великі голди»	20	ПП «Великі голди»	24,3
ГП «Глушківські гряди»	2,0	ГП «Глушківські гряди»	2
Зоопарк «Підмихайлівський»	5	Зоопарк «Підмихайлівський»	5

Заказники «Черніївський» і «Новицька Дубина» станом на кінець 2013 року не створені²³. В області також діє Обласна програма охорони навколишнього природного середовища до 2015 року, затвер-

джена рішенням обласної ради від 10.06.2011 р. № 161–6/2011, яка включає підпрограму «Збереження природно-заповідного фонду, формування екологічної мережі»²⁴. Цим документом передбачена розробка проекту створення заказника місцевого значення в урочищі Микучин (токовисько глухарів), ДП «Брошнівське лісове господарство» та організації його території.

Вінницька область.

Вінницька обласна рада приймала лише Рішення № 327 від 01.06.2007 року про резервування ділянки 222 га на території Вінницького району для створення заказника «Урочище Христикове». До цього часу землекористувач не надав погодження на створення заказника. Рішенням Вінницької обласної ради від 18.12.2012 року № 418 затверджена Регіональна програма охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів на 2013–2018 роки, якою передбачені заходи з розвитку природно-заповідної справи²⁵. Додаток 3 до програми передбачає створення трьох територій ПЗФ: НПП «Подільсько-Дністровський», заказник «Караецький» та заказник «Долина ірисів». Жоден з вказаних об'єктів ПЗФ не створений.

Запорізька область

На території Запорізької області прийнята обласна комплексна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджена рішенням Запорізької обласної ради № 29 від 28.03.1013. Одним з розділів даної програми є «Формування регіональної екомережі. Природно-заповідний фонд»²⁶. У документі згадана необхідність створення 11 об'єктів ПЗФ, але уточнень немає.

Закарпатська область

Протягом 1998–2013 рр. рішень щодо резервування територій під заповідання в Закарпатській області не приймалось. Разом з тим, рішенням обласної ради № 695 від 26.12.2003 р. затверджена Програма перспективного розвитку заповідної справи та екологічної мережі у Закарпатській області на 2006–2020 роки. Згідно з цією програмою передбачена і низка заходів щодо створення перспективних об'єктів ПЗФ²⁷.

Таблиця 31

Заплановано	Площа, га	Виконано	Площа, га
Розширення НПП «Синевир»	3 000	Розширено	3 309,6
Розширення Карпатського БЗ	10 000	Розширення*	4 405,8
Розширення НПП «Ужанський»	10 000	Не розширено	
Підготовка створення НПП «Зачарований край»	12 500	НПП «Зачарований край»	6 101
Підготовка матеріалів створення НПП «Ждимир»	21 600	Не створено	
НПП «Жденієвський»	10 000	Не створено	
НПП «Закарпатські Besкиди»	40 000	Не створено	
РЛП «Притисянський»	20 000	РЛП «Притисянський»	10 330,66
Сезонні орнітологічні заказники у Мукачівському районі		Не створено	
Заказник «Бережське водосховище»	46	Не створено	
Заказник «Пісчаний кар'єр»	25	Не створено	
Заказник «Дийдовське водоймище»	75	Не створено	
Заказник «Мошньов»	15	Не створено	
Заказники гідрологічні у Міжгірському районі	1 463	Не створено	

Заплановано	Площа, га	Виконано	Площа, га
Заказники іхтіологічні у Міжгірському районі	1 134	Не створено	
Заказник «Темнатик»	1 255	Заказник «Темнатик»	1 215
Заказники «Солянський» та «Гола Обуч»	37	Не створено	
Заказник «Борсучий»	1	Не створено	
ГЛПП «Щербанка»	1,5	Не створено	
ПП «Великий ліс»	10	Не створено	
Заказник «Домбош»	4	Не створено	
Заказник по р. Уж		Не створено	
Сезонні орнітологічні заказники в Ужгородському районі		Не створено	
РЛП в Свалявському районі	6 500	Не створено	
Розширення ПП «Дубровик»		Не створено	
Розширення ПП «Мочарки»		Не створено	
Заказник біля с. Нересниця	42	Не створено	
Заказник біля с. Р. Поле	118	Не створено	

* — Після затвердження Програми відбулось лише одне з розширень КБЗ — Указом Президента України від 14 січня 2010 року № 25/2010 (4405,8 га).

Більшість територій, зарезервованих вказаним рішенням, станом на кінець 2013 року лишаються не створеними. З числа об'єктів місцевого значення створені лише РЛП «Притисянський» та заказник «Темнатик»²⁸.

Львівська область

Рішенням Львівської обласної ради від 13.06.2007 № 340 затверджена «Програма формування регіональної екологічної мережі Львівської області на 2007–2015 роки»²⁹. Додаток 2 до Програми зазначає перелік перспективних для створення територій та об'єктів ПЗФ в області.

Таблиця 32

Заплановано	Площа, га	Створено	Площа, га
НПП «Північне Поділля»	82 000	НПП «Північне Поділля»	15 587,9
РЛП «Равське Розточчя»	20 464	РЛП «Равське Розточчя»	19 103
РЛП «Дністровський»	15 000	Не створено	
РЛП «Стільське горбогір'я»	5 500	Не створено	
РЛП «Вододільно-Верховинський»	5 000	Не створено	
РЛП «Немирівський»	2 500	Не створено	

Таким чином, заплановані до створення установи ПЗФ в своїй більшості не реалізовані (навіть за умови, що Програма передбачає кошти на їх створення). Також варто зазначити, що НПП «Північне Поділля» створений на площі в 5 разів меншій, ніж проектувалося. Рішенням Львівської обласної ради від 02.12.2008 № 765 затверджена Регіональна програма розвитку заповідної справи у Львівській області на 2009–2020 роки³⁰. Документ передбачає перелік проєктованих об'єктів ПЗФ області, станом на 2013 рік створено тільки 2 парки із 9.

Таблиця 33

Запроектовано	Площа, га	Створено	Площа, га
НПП «Північне Поділля»	15 000	НПП «Північне Поділля»	15 587,9
РЛП «Дністровський»	15 000	Не створено	
РЛП «Стільське Горбогір'я»	30 000	Не створено	
НПП «Верховинський»	15 000	Не створено	
РЛП «Немирівський»	2 500	Не створено	
РЛП «Винниківський»	2 500	Не створено	
РЛП «Сянський»	5 000	Не створено	
РЛП «Мале Полісся»	5 000	НПП «Мале Полісся»	8 762,7
РЛП «Подорожнянський»	7 000	Не створено	

Хмельницька область

Рішенням № 22–11/2004 від 30.03.2004 Хмельницька обласна рада зарезервувала до наступного заповідання лісовий масив площею 2430 для подальшого включення у склад РЛП «Мальованка»³¹. Сьогодні ділянка лишається в статусі зарезервованої та не включена до складу ПЗФ³². Перелік проєктованих ПЗФ міститься в Таблиці 3 Додатку 3 до Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища Хмельницької області на 2011–2015 роки (затверджена рішенням обласної ради шостого скликання від 2 березня 2011 року №_25–3/2011 з відповідними змінами)³³.

Таблиця 34

Зарезервовано	Площа (га)	Створено	Площа (га)
НПП «Верхнє Побужжя»	108 710	Не створено	
Гідрологічний заказник «Новосинявський»	225	Не створено	
Гідрологічний заказник «Бальківський»	12	Не створено	
Гідрологічний заказник «Заказник»	40	Не створено	
Лісовий заказник «Вербецький»	327	Не створено	
Лісовий заказник «Яхнівський»	62	Не створено	
Лісовий заказник «Заказник»	83	Не створено	
Ландшафтний заказник «Джурджівський»	600	Не створено	
Ландшафтний заказник «Заказник»	200	Не створено	
Ландшафтний заказник «Гора Сокіл»	50	Ландшафтний заказник «Гора Сокіл»	56
Ландшафтний заказник «Летавський»	37	Не створено	
Памятка природи «Товтра „Гусикова гора“»	97,3	Не створено	
Заповідне урочище «Яруга»	184,5	Не створено	
Заповідне урочище «Семенівське»	34	Заповідне урочище «Семенівське»	13,3

Зарезервовано	Площа (га)	Створено	Площа (га)
Лісовий заказник «Надслучанський»	268	Не створено	
Лісовий заказник «Новиківський»	301	Не створено	
Лісовий заказник «Сковороденський»	55,8	Не створено	
Ботанічна пам'ятка природи «Тадеушпіль»	85	Не створено	
Ботанічна пам'ятка природи «Березовий гай»	19,6	Не створено	
Гідрологічний заказник «Михиринецький»	90	Гідрологічний заказник «Михиринецький»	52,7
Гідрологічний заказник «Заказник»	14	Не створено	
Заказник місцевого значення «Лісовий»	122,9	Не створено	
Заказник місцевого значення «Терновський»	35	Не створено	
Заказник місцевого значення «Озеро Лісне»	38	Не створено	
Заказник місцевого значення «Озеро Синичене»	12	Не створено	
Заказник місцевого значення «Озеро Кругле»	11,5	Не створено	

Таким чином з 27 проєктованих об'єктів ПЗФ станом на кінець 2013 року створено 3 і не створено 24.

Рівненська область

Рішенням Рівненської обласної ради від 25.09.2009 № 1330 «Про регіональну програму розвитку природно-заповідного фонду та формування регіональної екологічної мережі Рівненської області на 2010–2020 роки»³⁴, згідно з яким заплановано кошти на створення низки територій ПЗФ.

Таблиця 35

Запроєктовано	Площа, га	Створено	Площа, га
НПП «Дермансько-Острозький»		НПП «Дермансько-Острозький»	5 448,3
НПП «Надслучанський»		Не створено	
НПП «Нобельський»		Не створено	
НПП «Хрінники»		Не створено	
Заказник «Третя надзаплавна тераса р. Стир»		Не створено	
ГПП (кар'єр) «Відслонення лептитів»		Не створено	
ГПП (кар'єр) «Виходи осницьких гранітів в урочищі «Коплище»		Не створено	
ГПП (кар'єр) «Виходи вирівських діоритів та діоритів і гранодіоритів Осницького комплексу»		Не створено	
ГПП (кар'єр) «Виходи габро-діабазів Томашгородської дайки»		Не створено	

Запроектовано	Площа, га	Створено	Площа, га
ГПП (кар'єр) «Відслонення діоритів і гранодіоритів Осницького комплексу вздовж р. Льва біля смт. Томашгород»		Не створено	
ГПП (кар'єр) «Рокитнівські виходи габроїдів»		Не створено	
ГПП «Торожівські виходи гнейсів та мігматитів»		Не створено	
ГПП (кар'єр) «Відслонення габро урочища „Броніславка“»		Не створено	
ГПП «Хотинські печери»		Не створено	
ГПП «Володимирецька льодовикова морена»		Не створено	
ГПП «Виходів бентонітових глин біля с. Костянець»		Не створено	
ГПП «Типовий геологічний розріз Мізоцького кряжу»		Не створено	
ГПП «Дерманські яри» в околицях с. Дермань Перша		Не створено	
ГПП «Гора Висока»		Не створено	
Заказник «Дівоча гора» (розширення)		Розширено	На 120 га
Заказник «Два дуби» в заплаві р. Случ		Не створено	
Заказник «Козацька гора» біля с. Балашівка		Не створено	
Заказник «Резя»		Не створено	
Заказник «Любомирський»		Не створено	
Заказник «Тайкурський»		Не створено	
Заказник «Ужинецький»		Не створено	
Заказник «Передільський горб» (розширення)		Не створено	
РЛП «Погориння»		Не створено	
РЛП «Решуцько-Олександрійський»		Не створено	
РЛП «Пересопницький край» біля с. Пересопниця		Не створено	
РЛП «Клеванський» біля с. Клевань		Не створено	
РЛП «Млинівський»		Не створено	

З усіх пунктів, зазначених у рішенні, створено лише НПП «Дермано-Острозький» та розширено заказник «Дівоча гора».³⁵

Тернопільська область

Рішенням Тернопільської обласної ради від 26 липня 2002 року № 32 затверджена «Програма формування регіональної екологічної мережі Тернопільської області на 2002–2015 роки»³⁶. У рамках цього документа у Додатку 7 передбачено розробку проектів створення, відведення земель для організації кількох установ ПЗФ.

Заплановано	Площа, га	Створено	Площа, га
НПП «Дністровський каньйон»		НПП «Дністровський каньйон»	10 829, 18
НПП «Кременецькі гори»		НПП «Кременецькі гори»	6 951, 2
Регіональний ландшафтний парк «Бережанське горбогір'я»		Не створено	
Регіональний ландшафтний парк «Збаразькі Товтри»		Не створено	
Регіональний ландшафтний парк «Ворняки»		Не створено	
Регіональний ландшафтний парк «Середньосеретський»		Не створено	
Регіональний ландшафтний парк «Княжий ліс»		Не створено	
Регіональний ландшафтний парк «Надзбручанське Поділля»		Не створено	
Розширення території природного заповідника «Медобори»		Не розширено	

У результаті виконання рішень Програми, виконано лише створення національних парків, що здійснюється на державному рівні, тобто створені тільки ті об'єкти, які зарезервовані не лише даною Програмою, а і окремим Указом Президента. Всі ж РЛП, які мають створюватись винятково на місцевому рівні, станом на кінець 2013 року не створені.

Місто Севастополь

Севастопольська міська рада не приймала концептуальних рішень щодо резервування територій під заповідання, затвердження програм розвитку заповідної справи або екомережі. Проте приймала низку інших рішень, дотичних до заповідної справи³⁷:

- № 804 від 13.09.2006 «Про резервування Гераклеїського півострова з метою подальшого віднесення до природно-заповідного фонду України в якості ботанічного заказника «Каранський» (площа 1071,28 га). До цього моменту об'єкт не створений.
- № 4250 від 30.10.2012 «Про заходи щодо створення регіонального ландшафтного парку місцевого значення «Максимова дача» (площа — 25,5 га) (створений рішенням Севастопольської міської ради № 5678 від 18.06.2013 «Про створення регіонального ландшафтного парку місцевого значення «Максимова дача» (площа 83,9 га)).

Волинська область

Рішенням Волинської обласної ради від 17.03.1994 № 17/19 «Про збереження і розвиток природно-заповідного фонду в області» для подальшого заповідання зарезервовано 18 заказників, 1 РЛП і ділянку для розширення Шацького НПП³⁸. З числа згаданих у рішенні сьогодні створено НПП «Припять-Стохід» та розширено НПП «Шацький». Судячи з усього жодна інша територія із числа згаданих в рішенні до сьогоднішнього дня не заповідана. Робота по заповіданню не триває, адже рішення до 1998 року передані до Державного архіву Волинської області³⁹.

Таблиця 37

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
ВБУ в заплаві р. Луга у Володимир-Волинському районі біля сіл Чесний Хрест, Селець та Маркостав	36	Не створено	
ПЗС р. Західний Бут у Володимир-Волинському районі	272	Не створено	
ВБУ у Володимир-Волинському районі	100	Не створено	
Озера Конацелебне та Підкова, Іваничівський р-н	156,8	Не створено	
Лісостеповий масив Іваничівський р-н	107	Не створено	
Поселення сірих чапель біля озера Сірче, Поступельське лісництво, Ратнівський держлісгосп, Камінь-Каширський р-н	10	Не створено	
Дубово-сосновий ліс у Луцькому військовому лісництві Ківерцівського району	93,2	Не створено	
Насадження ялини з домішкою сосни веймутової та модрина	11,6	Не створено	
Грунтозахисні лісові насадження у Локчинському районі	595	Не створено	
Урочище «Хмарна долина» у Губинському лісництві Локачинського району	352	Не створено	
Водозахисна зона р. Свинарки у Локачинському районі	669		
Заказник у Соф'янівському лісництві Маневецького держлісгоспу	1 000	Не створено	
Поселення глухарів у кв. 18 Карасинського лісництва Маневецького держлісгоспу	44	Не створено	
Соснові насадження у Маневецькому лісгоспі	40	Не створено	
Низькобонітетні вільхово-березові насадження у Маєвицькому лісгоспі	3	Не створено	
Озера Луки і Мішане у Старовижівському районі	121	Не створено	
Урочище з озером Брунець у Старовижівському районі	130	Не створено	
Лісовий масив з озером Грибно у Старовижівському районі	129,8	Не створено	
РЛП у межиріччі Припять і Стоходу у Любешівському районі	20 000	НПП Припять-Стохід	39 315,5
Розширення НПП «Шацький»	43 100	Частково розширено	16 166,6

У Волинській області розроблена та за Рішенням обласної ради від 28.12.2010 № 2/42 затверджена Регіональна екологічна програма «Екологія 2011–2015 та прогноз до 2020 року». Як один із напрямків програми, розроблено розділ «Збереження природно-заповідного фонду» та погодження формування екомережі⁴⁰. Загалом, програмою запроєктовано створення НПП «Західне Побужжя» (25000 га), РЛП «Берестечківський Боремель» (17000 га) та 12 менших за рангом об'єктів ПЗФ: «Дубовий ліс» (444 га), «Хмарна долина» (352 га), «Твердині» (19 га), «Дорогиничі» (19 га), «Урвище Купище» (100 га), «Прудка очеретянка» (100 га), «Заплава Липи» (300 га), «Галичина» (250 га), «Урвище Блінський Луг» (1500 га), «Зелений гай» (15 га), «Заплава Стиру» (9000 га), ботанічний сад «Волинь» СЕНУ ім. Л. Українки (10 га). Жоден з об'єктів станом на кінець 2013 року не створено.

Херсонська область

Рішенням № 132 від 22.03.2011 Херсонська обласна рада затвердила перелік цінних природних територій області, зарезервованих для заповідання⁴¹.

Таблиця 38

Зарезервовано	Площа, га	Створено	Площа, га
Понятівська балка	600	Не створено	
Чорна лощина	500	Не створено	
Князе-Григорівська балка	2000	Не створено	
Болгарська балка	2000	Не створено	
Федорівський	605	Не створено	
Микільсько-Токарівська балка	1350	Не створено	

Жоден із вказаних об'єктів станом на кінець 2013 року не створено.

Чернівецька область

17.12.2003 Чернівецька обласна рада прийняла рішення № 179–12/03 «Про розширення і вдосконалення природно-заповідного фонду Чернівецької області та резервування цінних природних територій для наступного заповідання»⁴². Згідно з цим рішенням до заповідання зарезервовано території лісового фонду в межах Путильського держлісгоспу, що знаходяться вище 1100 метрів над рівнем моря (загалом 8 ділянок).

Таблиця 39

Зарезервовано	Площа (га)
Усть-Путильське лісництво — кв. 13–15, 17–18, 21–31, 37, 42–44, 46–51	690,0
Путильське лісництво — кв. 6, 8–25, 27–28, 31–32, 34–36	1305,0
Сергіївське лісництво — кв. 1–5, 7–11, 14–16, 19, 21, 23–29, 31–32	1054,0
Плосківське лісництво — кв. 1–2, 5–30	2174,0
Селятинське лісництво — кв. 1–3, 5–7, 9, 11–17, 19, 22, 24–30, 33–38, 44–47, 53–54	1557,0
Шепітське лісництво — кв. 1–36	2943,0
Черемоське лісництво — кв. 1–6, 8–49	2776,0
Яблуницьке лісництво — кв. 1–2, 4–5, 7–9, 11–17, 19–38	1487,0

Луганська область

Рішенням № 32/19 від 03.12.2009 р. «Про затвердження Регіональної цільової програми розвитку екологічної мережі Луганської області на 2010–2020 роки»⁴³, в області затверджена регіональна цільова програма, що містить згадку (Додаток 1) про необхідність розширення філіалів Луганського заповідника «Провальський степ» (на 600 га) та «Стрільцівський степ» (на 1000 га). Станом на кінець 2013 року рішення не виконано.

¹ 203 Дослідження щодо АР Крим проведено А. Рудиком

² 204 Васильюк О., Костюшин В., Норенко К., Плига А., Прекрасна Є., Коломицев Г., Фатікова М. Природно-заповідний фонд Київської області. — К.: НЕЦУ, 2012. — 338 с.

³ 205 Васильюк О. Сучасна інтерпретація парадигми національних природних парків як загроза охороні природи// Досвід інтерпретації дикої природи в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 березня 2013 року)/Колавторів. — Одеса–Миколаїв, спл Хавроненко В. В., 2013 — 143 с.

⁴ 206 Лист Харківської ОДА № 01–10/539 від 11.09.2013 р.

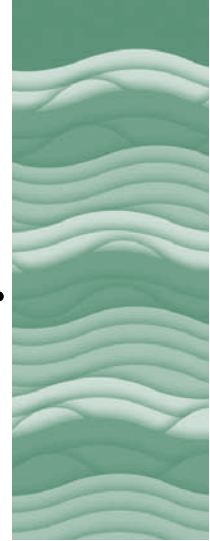
⁵ 207 Лист Харківської ОДА № 01–10/555 від 16.09.2013

⁶ 208 Рішення Одеської обласної ради від 18.11.2005 р. № 705 — ІУ

- 7 209 Рішення Одеської обласної ради від 18.11.2005 р. № 705 — ІУ
- 8 210 Лист Ліквідаційної комісії Державного управління ОНПС у Одеській області № 3825 від 18.09.2013
- 9 211 Лист Кіровоградської ОДА № 01-21/75/3 від 19.09.2013
- 10 212 Лист Сумської ОДА № 01-09/520 від 02.10.2013
- 11 213 Лист Сумської обласної ради № 17/01-59 від 05.09.2013
- 12 214 Лист Державного архіву Сумської області № Б/Н-123 від 30.09.2013
- 13 215 Лист Сумської ОДА № 01-09/484 від 13.09.2013 р.
- 14 216 Лист Сумської ОДА № 01-09/492 від 19.09.2013 р.
- 15 217 Лист Донецької ОДА № 08-845 від 02.09.2013 р.
- 16 218 Лист Черкаської ОДА № 1363/03 від 10.09.2013
- 17 219 Лист Дніпропетровської обласної ради № ВІХ-2794/0/2-13 від 03.09.2013 року
- 18 220 Лист Дніпропетровської ОДА № 13-303/0/49-13 від 04.09.2013
- 19 221 Лист Чернігівської ОДА № 04-05/06 від 13.09.2013
- 20 222 Лист Чернігівської обласної ради № 54 вих від 30.08.2013
- 21 223 Лист Полтавської обласної ради № 133/01-105 від 02.09.2013
- 22 224 Лист Івано-Франківської ОДА від 02.09.2013 № ВА-184
- 23 225 Лист Івано-Франківської ОДА № ТЄ-206 від 01.10.2013
- 24 226 Лист Івано-Франківської ОДА від 13.09.2013 № ВА-193
- 25 227 Лист Вінницької ОДА від 17.09.2013 р. № 09і
- 26 228 Лист Запорізької ОДА № 79-В-163-е від 12.09.2013
- 27 229 Лист Закарпатської обласної ради № 860/01-30 від 03.09.2013
- 28 230 Лист Закарпатської ОДА № 516/04 від 27.09.2013
- 29 231 Лист Львівської ОДА № 182/0/11-13 від 11.09.2013 р.
- 30 232 Лист Львівської ОДА № 190/0/11-13 від 16.09.2013 р.
- 31 233 Лист Хмельницької обласної ради № 1695/01-15 від 04.09.2013
- 32 234 Лист Хмельницької обласної ради № 1872\01-15 від 01.10.2013
- 33 235 Лист Хмельницької ОДА № 99/01-41-5405/2013 від 02.10.2013
- 34 236 Лист Рівненської ОДА № 301-164/04-10/13 від 12.09.2013
- 35 237 Лист Рівненської ОДА № 3П-170/04-10/13 від 16.09.2013 р.
- 36 238 Лист Тернопільської ОДА № 153-вих від 12.09.2013 р.
- 37 239 Лист Севастопольської міської ради № 09/01-02/428 від 12.09.2013
- 38 240 Лист Державного архіву Волинської області № 636/01.22 від 17.09.2013
- 39 241 Лист Волинської ОДА № В/ЗПІ-127 від 02.09.2013
- 40 242 Лист Волинської ОДА № 558/17/2-13 від 12.09.13 р.
- 41 243 Лист Херсонської ОДА № 5 25-6602/0/8-13/82/405 від 30.08.2013 р.
- 42 244 Лист Чернівецької обласної ради № 21 від 27.09.2013 р.
- 43 245 <http://www.obrada.lg.ua/content/rishennya-%E2%84%96-3219-vid-03122009-r-pro-zatverdzhennya-regionalnoit-silovoi-programi-rozvitku-ek>

ДОДАТОК 4.

Накладання площ територій ПЗФ одна на іншу

В *АР Крим* 11 об'єктів ПЗФ загальною площею 590 га накладаються на 6 інших. У *Вінницькій області* 22 об'єкти ПЗФ загальною площею 5569,6 входять до складу чотирьох інших. Особливо важливо відмітити входження п'яти територій ПЗФ загальною площею 4809,5 до складу НПП «Кармелюкове Поділля».

У *Волинській області* 44 дрібних об'єкти ПЗФ загальною площею 15165,67 га входять до складу дев'яти великих. Загальнозоологічний заказник місцевого значення «Зубр» (10043,6 га) включає 2 орнітологічні заказники загальною площею 55,4 га, проте частина самого заказника площею 302,6 га входить до НПП «Цуманська пуща».

У *Дніпропетровській області* 4 заказники та пам'ятки природи загальною площею 326,6 га входять до складу двох більших за площею заказників. Дніпропетровська ОДА повідомляє²⁴⁶, що загальна площа ПЗФ в Дніпропетровській області становить 88126,2 га, в якому загальна площа ПЗФ області підраховується шляхом сумування всіх площ всіх ПЗФ не враховуючи факт дублювання.

У *Донецькій області* 24 об'єкти ПЗФ загальною площею 16694,05 га входять до складу більших територій ПЗФ. Показовим прикладом є входження до складу РЛП «Меотида» шести об'єктів ПЗФ площею 1516,3 га та входження самого РЛП «Меотида» на повній площі 14351,9 до НПП «Меотида». На думку Донецької ОДА, загальна площа ПЗФ області становить 109 127,8247 га і формується шляхом сумування площ всіх об'єктів ПЗФ області²⁴⁷.

У *Закарпатській області* 69 дрібних об'єктів ПЗФ загальною площею 4506,53 га входять до складу 11 більших за площею. Пам'ятка природи «Довгий потік» (75 га) включає пам'ятку природи «Тис ягідний» (21 га), проте сама входить в склад Карпатського біосферного заповідника. Заповідне урочище місцевого значення «Боржава» (302 га) га входить в РЛП «Притисянський», але саме включає пам'ятку природи «Великий ліс» (1,5 га). Таким чином, має місце потрібне врахування площі. Закарпатська ОДА повідомляє²⁴⁸, що загальна площа ПЗФ в Закарпатській області становить 181400,0793 га (або 176352,5493, віднімаючи дублювання).

У *Запорізькій області* 24 об'єкти ПЗФ загальною площею 28185 га входять до складу двох національних парків. В тому числі, до складу НПП «Великий Луг» повністю входить РЛП «Панай» площею 1025 га. Разом з тим, до складу НПП «Великий Луг» входять не повністю ландшафний заказник «Крутосхили Каховського водосховища» (входить 311 га із 522,2 га та орнітологічний заказник «Великі і Малі Кучугури» (входить 334 га із 400 га). Запорізька ОДА повідомляє, що площа ПЗФ області становить 150347,135 га⁴⁹, що підраховано шляхом простого сумування площ всіх об'єктів ПЗФ, без врахування дублювання.

У *Житомирській області* загальна площа об'єктів ПЗФ області становить 136581,9648 га⁵⁰, проте дублювання площ не виявлено.

У *Івано-Франківській області* 34 об'єкти ПЗФ загальною площею 2785,92 га входять до складу більших за площею двох НПП та двох РЛП. Івано-Франківська ОДА повідомляє, що загальна

площа ПЗФ області становить 218830,18 га⁵¹, що підраховано шляхом простого сумування площ всіх ПЗФ, без урахування дублювання.

У *м. Київ* 10 об'єктів ПЗФ загальною площею 2403,63 га входять до складу 4 більших територій ПЗФ. ППСМ «Голосіївський парк ім. М. Т. Рильського» на площі 140,9 га входить до складу НПП «Голосіївський», а також включає точковий об'єкт ПЗФ — пам'ятку природи «Голосіївські метасеквої». Також у складі РЛП «Дніпровські острови» числиться заказник «Острови Козачий та Ольгин», проте попри площу заказника 470 га, в переліку складових РЛП значиться лише 376 га.

У *Київській області* 3 території ПЗФ загальною площею 782,2 га входять до трьох більших територій ПЗФ. Важливо відмітити, що до складу орнітологічного заказника «Жорнівський» входить ППСМ «Жорнівський», режим охорони якого зовсім не сумісний з режимом охорони заказника. Київська ОДА повідомляє, що загальна площа ПЗФ області становить 112916,4147 га⁵², що підраховано шляхом простого сумування площ всіх об'єктів ПЗФ, без урахування дублювання.

У *Кіровоградській області* 31 об'єкт ПЗФ площею 940 га входить до складу трьох більших територій ПЗФ. Кіровоградська ОДА надала²⁵³ перелік ПЗФ області, в якому загальна площа ПЗФ області підраховується шляхом сумування всіх площ всіх об'єктів ПЗФ (100348,24га), не враховуючи факт дублювання.

У *Луганській області* 6 об'єктів ПЗФ загальною площею 1169 га входять до складу більших 4-х територій ПЗФ. За повідомленням Луганської ОДА площа ПЗФ області складає 92336,3751 га, без урахування дублювання²⁵⁴.

У *Львівській області* 14 об'єктів ПЗФ загальною площею 1788,1 га входять до складу 2-х більших територій ПЗФ. Львівська ОДА повідомляє, що загальна площа ПЗФ області становить 148572,3 га⁵⁵, що вираховано шляхом простого сумування площ всіх об'єктів ПЗФ.

У *Миколаївській області* 17 об'єктів ПЗФ загальною площею 26265,44 га входять до складу 6 більших ПЗФ. НПП «Бузький Гард» включає РЛП «Гранітно-степове Побужжя» (6138,13 га), а НПП «Білобережжя Святослава» включає РЛП «Кінбурнська коса» (17890,20 га).

В *Одеській області* 7 об'єктів ПЗФ площею 9133,07 га входять до 6 більших об'єктів ПЗФ.

У *Полтавській області* 43 території ПЗФ загальною площею 22289,92 га входять до 5 більших об'єктів.

У *Рівненській області* 40 об'єктів ПЗФ площею 8837,36 га входять до більших десяти.

У *Сумській області* 34 об'єкти ПЗФ загальною площею 12474,76 га входять до 3 більших за площею. Сумська ОДА надала²⁵⁶ перелік ПЗФ області, в якому загальна площа ПЗФ області підраховується з урахуванням факту дублювання територій ПЗФ. Зокрема у листі зазначена площа ПЗФ області як «176 506,3646 га — 7,406 %», (загальна площа ПЗФ області — 188718,446 га. Таким чином, в Сумській області підрахунок площі ПЗФ відбувається належним чином.

У *Тернопільській області* 136 територій ПЗФ загальною площею 14131,97 га входить до складу 20 більших ПЗФ. Тернопільська ОДА повідомила²⁵⁷, що на території Тернопільської області площа ПЗФ становить 134894,9968 га, або 8,87 відсотка території області (без урахування площі тих об'єктів, що входять до складу територій інших об'єктів природно-заповідного фонду — 123,32 тис. га. Цікаво відмітити, що попри згадку про дублювання, відсоток територій ПЗФ рахується із урахуванням повторів. Якщо ж перерахувати достовірну площу, відсоток становитиме 8,1 % від площі області.

У Національний природний парк «Кременецькі гори» входить філія «Кременецькі гори» природного заповідника «Медобори» площею 1000,0 га. При цьому вона лишається частиною природного заповідника. Проте на сьогодні ділянка не передана в НПП, тому фінансування і охорона її здійснюється Держлісаненством²⁵⁸. Також, у НПП «Дністровський каньйон» входить заказник «Касперівський» площею 715,1 га, в який в свою чергу входить пам'ятка природи «Касперівські сфінкси» площею 0,1 га. Отож відбувається потрійне дублювання площі.

У *Харківській області* 11 територій ПЗФ загальною площею 10071,7 га входять до складу 5 більших за площею об'єктів. Харківська ОДА надала²⁵⁹ перелік об'єктів ПЗФ області, загальна площа яких (73982,81 га) підрахована простим сумуванням, ігноруючи факт дублювання площ.

У *Херсонській області* 4 об'єкти ПЗФ загальною площею 48529,2 га входять до 3 більших об'єктів ПЗФ. Херсонська ОДА повідомляє²⁶⁰, що площа ПЗФ області становить 224171,16 га, що підраховано простим сумуванням, ігноруючи факт дублювання площ.

У *Хмельницькій області* до складу НПП «Подільські Товтри» входять 150 об'єктів ПЗФ загальною площею 13206,33 га. При цьому сама Хмельницька ОДА станом на 1.11.2013 взагалі не володіє інформацією про склад та площі об'єктів

ПЗФ області, що є наслідком адміністративної реформи.²⁶¹

У **Черкаській області** 9 об'єктів ПЗФ загальною площею 7871.0083 га входять до складу 3 більших об'єктів ПЗФ. Серед іншого, до складу Канівського входить частина РЛП «Трахтемирів» (3265,2 га, в яку входить 4 об'єкти ПЗФ площею 16,95 га. При цьому, в обласній статистиці враховується факт дублювання площ²⁶².

У **Чернівецькій області** 63 об'єкти ПЗФ загальною площею 6142,8 га входять до складу більших семи. Заказник «Зубровиця» (1536 га входить в регіональний ландшафтний парк «Черемоський», при цьому до його складу входить 11 об'єктів ПЗФ (загалом — 1189,9 га). З них — Ландшафтний заказник «Красноільський» (995,0 га) включає ЗУ «Горянка» (15 га, тобто площа останнього в обласній статистиці рахується 4 рази. Чернівецька ОДА надала²⁶³ перелік об'єктів ПЗФ області, в якому загальна площа ПЗФ області підраховується шляхом сумування всіх площ (86143,028 га), не враховуючи факт дублювання.

У **Чернігівській області** 41 об'єкт ПЗФ загальною площею 8740,69 га входить до складу 14 більших. Гідрологічний заказник місцевого значення «Гатка» (40 га включає пам'ятку природи «Сорокошицька дібровна ділянка» (2,9 га, а сам входить в РЛП «Міжрічинський». Ландшафтний заказник «Кути» (450 га входить в Ічнянський НПП і включає пам'ятку природи «Багатовіковий дуб» (0,01 га). Маємо дублювання площі.

На території **м. Севастопіль** не виявлено фактів дублювання площ об'єктів ПЗФ. Загальна площа ПЗФ становить 26 157,116 га (30,26%)²⁶⁴.

- ¹ 246 Лист Дніпропетровської ОДА № 13-303/0/49-13 від 04/09.2013 р.
- ² 247 Лист Донецької ОДА № 08-859 від 02.09.2013 р.
- ³ 248 Лист Закарпатської ОДА № 333/02-02 від 28.08.2013 р.
- ⁴ 249 Лист Запорізької ОДА № 79-В-155-е від 02.09.2013 р.
- ⁵ 250 Лист Житомирської ОДА № 323/В-5/2-1-200 від 17.09.13 р.
- ⁶ 251 Лист Івано-Франківської ОДА № ВА-186 від 02.09.2013 р.
- ⁷ 252 Лист Київської ОДА № 01-15-295/1/2 від 03.09.2013 р.
- ⁸ 253 Лист Кіровоградської ОДА № В-41/із від 04.09.2013 р.
- ⁹ 254 Лист Луганської ОДА № 938 від 03.09.2013 р.
- ¹⁰ 255 Лист Львівської ОДА № 158/0/11-13 від 03.09.2013
- ¹¹ 256 Лист Сумської ОДА № 01-09/467 від 03.09.2013 р.
- ¹² 257 Лист Тернопільської ОДА № 141-вих від 30.08.2013 р.
- ¹³ 258 Лист НПП «Кременецькі гори» № 224 від 16.09.2013 р.
- ¹⁴ 259 Лист Харківської ОДА № 1-10/520 від 30.08.2013 р.
- ¹⁵ 260 Лист Херсонської ОДА № 525-6940/0/8/8-13/82/405 від 13.09.2013 р.
- ¹⁶ 261 Лист Мінприроди України № 498/09/4-13 від 16.09.2013 р.
- ¹⁷ 262 Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Черкаській області у 2012 році. Черкаси, 2013. 203 с.
- ¹⁸ 263 Лист Чернівецької ОДА № В/ЗПІ-127 від 02.09.2013 р.
- ¹⁹ 264 Лист Севастопольської міської державної адміністрації № 01-225/3,4 від 05.09.2013 р.

ДОДАТОК 5.

Проблеми у галузі заповідної справи очима посадовців (дослідження О. Бригинця)

Для того, щоб підготувати даний огляд, були підготовлені звернення з проханням окреслити коло актуальних проблем заповідної справи до дирекцій всіх національних парків та заповідників, а також до підрозділів Державної екологічної інспекції та прокуратури. Цікавим є порівняння названих проблем між собою та із оглядом проблематики, підготовленим представниками громадськості у першому виданні «Льодовиковий період (огляд стану у заповідній справі за 2008–2012 рр.)».

Думка дирекцій установ ПЗФ

Проаналізувавши відповіді всіх названих установ (загалом відповіді надали 43 НПП та заповідника), стало можливим підготувати зведений огляд проблем (в дужках зазначається, скільки установ наголосили на даній проблемі; найбільш популярні проблеми виділені курсивом)¹. З етичних міркувань, у тексті не вказуються посилання на те, які саме НПП і заповідники піднімають ті чи інші проблемні питання. Важливо лише відмітити, що у своїх відповідях Кримський² та Казантипський³ природні заповідники взагалі не зазначили, що бачать які-небудь проблеми. Особливу позицію зайняв Нікітський ботанічний сад, що виконує функції адміністрації природного заповідника «Мис Мартьян», зазначивши, що єдиною проблемою бачить перевірки контролюючих органів⁴.

Законодавчі проблеми:

- Лишаються численні неузгодженості між Лісовим кодексом України⁵, Земельним кодексом України⁶, ЗУ «Про ПЗФ», ЗУ «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», постановами Кабміну та наказами

різних міністерств (3). Різні державні органи, з якими доводиться контактувати дирекціям об'єктів ПЗФ, важко і довго контактують між собою (1).

- Декларативні Закони та Укази Президента в галузі заповідної справи не виконуються, а їх виконання ніхто не контролює (1).
- Не затверджена програма розвитку заповідної справи, внаслідок чого фінансування ПЗФ відбувалось за залишковим принципом (1).

Адміністративні проблеми роботи адміністрацій ПЗФ:

- У зв'язку із наслідками адміністративної реформи, в 2013 році ліквідовані територіальні органи Мінприроди в областях, через що стало неможливим погодження лімітів на господарські роботи в установах ПЗФ. Проведення заходів відповідно до проектів організації території ПЗФ все одно чомусь потребує щорічного погодження (13).
- Місцеві чиновники втручаються в роботу ПЗФ, приймаючи рішення, які не рахуються з наявністю на території ПЗФ (2). Наприклад, виділяють земельні ділянки на землях, що входять до НПП без вилучення (1).
- Держлісагенство лобіює передачу парків йому, проте частина парків переконана, що всі вони мають бути підпорядкованими Мінприроди, адже НПП і заповідники підпорядковані різним відомствам, тому нема спільної роботи, наявні різні форми звітності і вимоги (3).
- НПП та заповідники не мають можливості повноцінно функціонувати без затвердженого у відповідному порядку проекту організації території. Його розробка займає чимало часу і

потребує значних обсягів фінансування з боку держави. Натомість, прокуратура та екоінспекція, знаючи про відсутність проекту, проводять регулярні перевірки і надають приписи на формальних підставах відсутності проекту (2).

- Установи ПЗФ не мають статус потерпілої особи в разі завдання збитків території ПЗФ, і в разі стягнення збитків, нанесених діями порушників, кошти все одно не потрапляють в ПЗФ, навіть на ліквідацію наслідків таких порушень (2). Розподіл коштів з державного та обласних фондів охорони навколишнього природного середовища відбувається непрозоро, деякі установи ПЗФ роками не можуть отримати фінансування (3). Кошти, стягнуті з порушників через суд, скеровуються не до установи ПЗФ, а до держбюджету (1).
- Неврегульоване питання охорони та використання водних живих біоресурсів на території ПЗФ до затвердження відповідного положення. Внаслідок цього виникає правовий вакуум, чим користуються браконьєри.
- Відсутня єдина система моніторингу стану всіх ПЗФ (2). Установи ПЗФ, що підпорядковані різним державним органам, мають різну систему звітності (1), що практично виключає можливість ефективної співпраці.

Господарські проблеми

- Не виділяються кошти на транспорт, паливно-мастивні матеріали, на наукову роботу. У результаті або працівники відділів науки та охорони виконують свою роботу власним коштом (включно із транспортними розходами), або зовсім не виконують (16). Деякі НПП не мають навіть коштів на створення приміщення адміністрації (1). Не зважаючи на те, що наявність НПП в районі або області суттєво впливає на економічну складову життя, імідж району та працевлаштування населення, нацпарки фінансуються лише з держбюджету — місцеві бюджети не вкладають жодних коштів у їх розвиток (1).
- Низька зарплата спричиняє відтік кадрів (для прикладу — в лісгоспах вдвічі вища зарплата, є надбавки за вислугу років і можливість премій). Так, зарплата працівників НПП «Голосіївський» значно нижча за столичні показники прожиткового мінімуму (5). Немає можливості залучати до проведення наукових досліджень спеціалістів з вузьких тем, що є працівниками сторонніх установ (1). Якщо установа ПЗФ розміщена у віддалених районах, то з числа місцевих жителів неможливо знайти кваліфікованих кадрів, а залучити кваліфікованих спеціалістів з наукових центрів неможливо (1).

- У дирекцій парків відсутня можливість збільшення штату або перегляду його структури (1). В структурі тих НПП, що мають в своєму складі озеленені території загального користування, нема можливості створити відділи благоустрою. Тому функції цього неіснуючого відділу змушені у робочий час виконувати відділ рекреації і служба охорони (1).
- Попри законодавчо передбачений соціальний захист (у т.ч. забезпечення житлом), працівники об'єктів ПЗФ не отримують службового житла (2).
- Казначейство систематично затримує переказ коштів на роботу установ ПЗФ, внаслідок чого нацпарки накопичують кредиторську заборгованість. Постачальники товарів і послуг, з ким у парків укладені договори, відмовляються надавати послуги та товари, ініціюють розірвання угод (11). У деяких парків кредиторська заборгованість накопичується роками.
- Робота установ ПЗФ багато в чому відбувається на тендерній основі, будь-якій ініціативі немає місця (3). Все фінансування планове. В бюджеті установ ПЗФ відсутні кошти для вирішення непередбачуваних проблем. Таким чином, ліквідація катастроф, невідкладні заходи по боротьбі з порушеннями і чимало інших проблем взагалі не можуть бути подоланими, адже адміністрація ПЗФ не має права виконувати такі дії бюджетним коштом (3).
- Літописи природи, що є науковою працею і виконуються в парках і заповідниках, не захищаються авторським правом і не є науковими публікаціями, у зв'язку із чим створюються значні незручності у використанні в цих документах наукових відомостей, зібраних науковцями парку або заповідника.
- Відсутня єдина система маркування туристичних та екологічних стежок в НПП, а також Положення про надання платних рекреаційних послуг установами ПЗФ, що спричиняє складнощі при організації туристично-рекреаційної діяльності в нацпарках.

Проблеми із землею

- Після створення нацпарків землі від користувачів до адміністрацій не передаються. Переважно це стосується земель державного лісового фонду, які лісгосподарськими підприємствами не передаються за прямою вказівкою керівництва Держлісагенства (10).
- Внаслідок цього — межі ПЗФ не виносяться в натуру. Парки і заповідники не мають документів на право власності на землю. Частина земель — землі лісгоспів, у яких на винесення в натуру нема грошей. Тому на їх землях тривають самозахоплення. Те

сама стосується і земель сільрад на берегах водойм і річок. При цьому законодавство не дозволяє адміністрації парку здійснити винесення в природу всіх його меж, а не лише йому переданих (4).

- Досі лишається законодавча можливість зміни цільового призначення земель, що входять до складу ПЗФ, у т.ч. під будівництво (2), а також можливість вилучення земель ПЗФ для суспільних потреб (1) і ліквідація статусу ПЗФ (1), що повністю нівелює думку про те, що заповідання вбереігає заповідні території назавжди.
- Законодавство не передбачає умов для відновлення втраченої цінності територій ПЗФ (1).
- При створенні ПЗФ відсутня можливість створення без погодження з землекористувачем, навіть якщо йдеться про землі державної власності (2).
- При оформленні держактів на землі нацпарків, у них не вказується функційне зонування їх території (1), без чого неможливо ввести реальні обмеження господарської діяльності користувачів земельних ділянок.
- Сільради скасовують свої ж погодження, раніше надані на включення землі в парк (1).

Проблеми охорони установ ПЗФ

- Повноваження служб охорони ПЗФ дуже обмежені, по суті вони не мають статусу держслужбовців. Процедура накладання адмінстягнень складна, працівники служб охорони ПЗФ не можуть складати протоколи за невиконання приписів; статті 85, 90, 91 та 188,5 КУАП не входять в повноваження служб охорони; також вони не мають права на фото та відеофіксацію порушень. При цьому відсутній механізм відшкодування працівникам служб охорони шкоди, заподіяної їм при виконанні обов'язків; відсутні навчальні курси (9).

Проблеми стосунків із місцевим населенням:

- Законодавство про природно-заповідний фонд не враховує традиційні промисли та зайняття місцевого населення. Наприклад, при створенні НПП у 2009–2010 роках всіх запевняли, що на їх території можна буде полювати і відразу після цього на законодавчому рівні заборонили мисливство в об'єктах ПЗФ. Внаслідок цього, місцеві громади в переважній більшості конфліктують з адміністраціями установ ПЗФ. Імідж парків знаходиться на дуже низькому рівні, розширити установи ПЗФ неможливо через категоричну незгоду місцевих громад. Також місцеві мешканці через відсутність законної можливості за-

ймаються традиційними промислами здійснюють це нелегально та неорганізовано, чим завдають великої шкоди заповідникам та національним паркам (2).

- Під виглядом думки громад браконьєри лобіюють полювання в ПЗФ. Сьогодні всі громади проти розширення ПЗФ (3).
- Навколо заповідників немає буферних зон, господарська діяльність здійснюється аж до межі ПЗФ, чим місцеве населення суттєво впливає на реальний режим ПЗФ (4).

У випадку із окремо взятими нацпарками і заповідниками існують специфічні проблеми, властиві лише для цих окремих установ ПЗФ. Так, наприклад, для Древланського природного заповідника⁷ досі не виділяються гроші на радіаційне обстеження території, адже заповідник розміщений на радіаційно забруднених землях. Самі його працівники наразі не можуть пересуватись по території, оскільки невідомо, де перебувати безпечно, а де ні. Приморські нацпарки не мають юридичного права оформити акти на право користування акваторіями морів і лиманів, оскільки акваторії не обліковуються в складі ПЗФ. Таким чином, адміністрація нацпарків не може здійснювати охоронну, біотехнічну та господарську діяльність в акваторії. Також, по вказаній причині, нацпарки не можуть отримувати фінансування на роботу у акваторії. Такі проблеми, зокрема, дуже характерні для НПП «Азово-Сиваський»⁸. У випадку із Опукським ПЗ⁹ взагалі існує неподоланна проблема — його територія накладається на землі оборони, які орендує Російський флот. На прикладі НПП «Нижньосулзький»¹⁰ бачимо, що рівневий режим у водосховищах регулюється незалежно від наявності НПП, що призводить до знищення нерестовищ, колоній та місць гніздування птахів. Біосферний заповідник «Асканія-Нова»¹¹ не має можливості для стабільного постачання води для розміщеного на його території дендропарку, без чого щороку існує вірогідність загибелі цього унікального об'єкту. В степових природних заповідниках держслужбовці в системі МНС видають приписи розбити весь ПЗФ на квадрати по 10 га мінералізованими смугами, що несумісно з заповідним режимом¹². А у випадку з НПП «Гетьманський»¹³ в Указі Президента про його створення взагалі нема вказівки про одну з сільрад, що увійшла до НПП (Чернечинська сільрада — 1263,6 га, що потребує внесення змін в Указ.

Цікаво порівнювати коло проблем, окреслених дирекціями установ ПЗФ, із тими, які називають територіальні підрозділи Державної екологічної інспекції України. Для цього я отримав відповіді від всіх територіальних підрозділів Державної екологічної інспекції України¹⁴.

Проблеми, наявні в законодавстві:

1. Неузгодженість законодавства (конфлікт законів України «Про природно-заповідний фонд України», «Про рибне господарство», «Про промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» (3);
2. У Законі України «Про природно-заповідний фонд України» не розписані функції органів місцевого самоврядування та повноваження органів виконавчої влади на місцях щодо охорони ПЗФ (2); функції сільських рад, передбачені законодавством про ПЗФ, тепер ліквідовані по лінії земельного законодавства, чим створено низку неясностей хто має погоджувати створення ПЗФ, передавати землі новостворених нацпарків їх адміністраціям або брати на себе охоронні зобов'язання (1).
3. Ліквідація територіальних підрозділів Мінприроди відмінила можливість оформлення лімітів на спеціальне використання територій (6); суттєво ускладнилась робота з охорони і управління ПЗФ після ліквідації Державної служби заповідної справи України.
4. Слабка правова відповідальність за порушення режиму охорони ПЗФ (1) та недостатній контроль за дотриманням режиму (2). При цьому власники та користувачі більшості ПЗФ не спроможні самостійно здійснювати охорону територій ПЗФ та виділяти на це кошти (1).
5. При створенні ПЗФ, законодавство не передбачає відповідальності за порушення строків розгляду клопотань та відмову прийняття рішень щодо створення ПЗФ (1).
6. Введення в експлуатацію нових підприємств на території ПЗФ нерідко здійснюється всупереч вимогам охорони заповідних територій (1).
7. Підпорядкування ПЗФ різним відомствам (2).
8. Немає важелів компенсації втрат об'єктам ПЗФ, що не мають власних адміністрацій і фінансування, тому користувачі не хочуть створення об'єктів ПЗФ, бо грошей більше не буде, а винними в порушеннях, які можуть відбутись на новостворених ПЗФ, будуть саме вони (1). При цьому кошти, стягнуті з порушників, не йдуть на ПЗФ, а в бюджет (1); користувачі не зацікавлені у створенні ПЗФ на їхній території (6).

Адміністративні проблеми (проблеми зі створенням та управлінням)

1. Відсутність винесення меж ПЗФ у натуру, що призводить до прийняття рішень органами місцевої влади про відчуження земельних ділянок (19).
2. Користувачі земельних ділянок не погоджують встановлення меж вже існуючих територій

ПЗФ (1); на більшість об'єктів ПЗФ відсутня земельно-кадастрова документація (1); форма б-зем не відслідковує об'єкти ПЗФ, що створені без вилучення ділянок у користувачів (2); відсутня форма ЗДКПЗФ «Карти-схеми розташування територій і об'єктів ПЗФ України», Регіонів — у масштабі 1:200 000, України — у масштабі 1:500 000 (3).

3. У більшості об'єктах ПЗФ не встановлені інформаційні та охоронно-межові знаки (6).
4. Досі не проведено розмежування земель державної і комунальної власності, внаслідок чого місцеві ради відмовляються брати охоронні зобов'язання на об'єкти ПЗФ, посилаючись на те, що їхні повноваження поширюються лише в межах населених пунктів (1).

Порушення

1. Самовільна забудова або надання ділянок (3), засмічення (1), розпаювання (1), ведення лісового господарства на території ПЗФ (1);
2. Деякі ПЗФ вже по факту не існують (2); де при цьому давно не здійснювалась інвентаризація ПЗФ (2), охоронні зобов'язання видані на суб'єктів, які вже давно не існують (3).

Інституційні проблеми

1. Розбіжність наукових і господарських інтересів, що негативно впливає на створення об'єктів ПЗФ (1).

¹ <http://bryhynets.com/index.php?nma=news&fla=state&nums=5557>

² Лист Кримського природного заповідника № 535-01/31 від 27.08.2013

³ Лист Казантипського природного заповідника № 151/01-08 від 12.09.2013

⁴ Лист ННЦ «Нікітський ботанічний сад» № 12/1-1028 від 04.09.2013

⁵ Лісовий кодекс України від 21.01.1994 року № 3852-ХП

⁶ Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III

⁷ Лист Древянського природного заповідника № 01-01/326 від 15.08.2013 р.

⁸ Лист національного природного парку «Азово-Сиваський» № 247 від 20.08.2013 р.

⁹ Лист Республіканського комітету по земельним ресурсам АР Крим № 1541/10-28-07 від 01.04.2013 р.

¹⁰ Лист Національного природного парку «Нижньосульський»

¹¹ Лист Біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім. Ф. Е. Фальц-Фейна НААН № 618-4 від 27.08.2013 р.

¹² Лист природного заповідника «Єланецький степ» № 197 від 14.08.2013 р.

¹³ Лист Національного природного парку «Гетьманський» № 448/02-12 від 22.08.2013 р.

¹⁴ http://bryhynets.com/index.php?nma=news&fla=state&cat_id=1&nums=5744

ДОДАТОК 6.

Рекомендації Комітетських слухань на тему «Природно-заповідний фонд: проблеми та шляхи їхнього вирішення», схвалені Рішенням Комітету № 22/1 від 10.04.2014 р.

1. Кабінету Міністрів України:

- подати пропозиції щодо удосконалення правового регулювання використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду; посилення заповідного режиму на території природних, біосферних заповідників та національних природних парків;
- забезпечити вирішення питань щодо передачі в постійне користування біосферним та природним заповідникам, національним природним паркам земельних ділянок лісового фонду;
- вжити невідкладних заходів, спрямованих на створення нових (розширення існуючих) територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- забезпечити належне планування та фінансування видатків на здійснення природоохоронних заходів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- забезпечити створення та фінансування окремої бюджетної програми стосовно збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти та науки України, зокрема ботанічних садів Вищих навчальних закладів;
- посилити державний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, які не мають спеціальних адміністрацій;
- під час інвентаризації земельних ділянок сільськогосподарського призначення забезпечити врахування наявності територій та об'єктів

- природно-заповідного фонду та необхідності дотримання їх режиму;
- створити природний заповідник на базі Дніпровсько-Тетерівського лісомисливського господарства;
- реорганізувати державні резиденції «Залісся», «Білоозерське» та «Синьогора» в національні природні парки та передати їх разом із Азово-Сивашським національним парком в підпорядкування Мінприроди;
- вжити заходів щодо заповідання цінних природних територій, що перебувають наразі у віданні Міноборони;
- подати пропозиції щодо законодавчого врегулювання повноважень структурних підрозділів з питань екології та природних ресурсів обласних та Київської міської державної адміністрації в частині погодження розпорядження землями природоохоронного призначення, зокрема під об'єктами природно-заповідного фонду;
- забезпечити створення центрального органу виконавчої влади з питань збереження та розвитку природно-заповідного фонду.

Забезпечити завершення реалізації Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки, зокрема:

- розроблення та затвердження регіональних і місцевих схем та програм формування екологічної мережі;
- створення національної та регіональних баз даних екологічної мережі;

- підготовку проекту нормативного акту щодо затвердження зведеної схеми формування екологічної мережі.

Розробити та затвердити в найкоротші терміни Загальнодержавну програму розвитку заповідної справи на період до 2020 року.

Внести зміни до чинного законодавства, пов'язані зі створенням та системою управління регіональними парками, а саме:

- закріпити статус таких об'єктів як установ спільної комунальної власності територіальних громад;
- визначити порядок утворення і бюджетного фінансування спеціальних адміністрацій регіональних ландшафтних парків;
- визначити статус служби охорони об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Кабінету Міністрів України спільно з Комітетом з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи забезпечити доопрацювання та супровід законопроектів «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо охорони заповідних територій) реєстр. № 3400.

2. Обласним державним адміністраціям та Київській міській державній адміністрації:

- розробити, затвердити та впровадити плани заходів щодо збільшення площі заповідності територій відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
- підтримувати розвиток екологічного туризму, як можливість зберегти й поліпшити біологічне і ландшафтне різноманіття одночасно із забезпеченням можливостей розвитку місцевої економіки, за винятком територій природних заповідників.

3. Національній академії наук України:

- розробити та затвердити основні напрями наукових досліджень у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- посилити координацію наукових досліджень установ природно-заповідного фонд;
- посилити дотримання режиму охорони на території природних та біосферного заповідників, які перебувають у підпорядкуванні НАНУ.

4. Міністерству екології та природних ресурсів України:

- встановити та затвердити рівні допустимих рекреаційно-оздоровчих навантажень на природно-заповідні території та розробити заходи для мінімізації антропогенного впливу, зокрема розробити та внести зміни до чинних нормативно-методичних документів, що регламентують рекреаційне використання території; удосконалити та облаштува-

ти рекреаційно-оздоровчі заклади в межах об'єктів ПЗФ зі збереженням стабілізуючих функцій довкілля;

- запровадити до 2020 року екосистемний підхід в управлінській діяльності та адаптувати законодавство України у сфері збереження навколишнього природного середовища відповідно до вимог директив Європейського Союзу;
- створити Національний ландшафтний комітет для розроблення методичних вказівок з оцінки ландшафтного різноманіття, координації ландшафтних досліджень, запровадження «Переліку ландшафтних національного значення» тощо;
- розробити рекомендації щодо створення управлінських планів розвитку (стратегічних планів) для всіх об'єктів ПЗФ України, зокрема, спільних планів для об'єктів ПЗФ, що об'єднані статусом біосферних резерватів ЮНЕСКО;
- створити до 2015 року систему запобіжних заходів щодо видів-вселенців та забезпечення контролю за внесенням таких видів до екосистем, у тому числі морської;
- забезпечити встановлення в природі (на місцевості) меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного і місцевого значення;
- забезпечити охорону та збереження степів шляхом:
 - розроблення «Стратегії охорони та збереження степів України» та відповідного плану заходів;
 - запобігання залісенню степових територій, що перебувають у природному стані;
 - внесення змін до Порядку погодження природоохоронними органами матеріалів відведення земельних ділянок у частині запровадження обов'язкового дослідження наявності степових природних комплексів і видів, які перебувають під охороною;
 - введення заборони на надання місцевими адміністраціями під залісення земель запасу, зайнятих степовою рослинністю, натомість розглядати такі ділянки як перспективну мережу об'єктів природно-заповідного фонду місцевого та загальнодержавного значення;
 - на основі картографічних напрацювань про степи підготувати та видати «Атлас степів України».
- вирішити питання щодо створення 11 природно-заповідних об'єктів загальнодержавного значення відповідно до клопотання Луганської облдержадміністрації;
- привести у відповідність до Закону України «Про природно-заповідний фонд України»:

- «Положення про Проект організації території природного заповідника та охорони його природних комплексів» наказ № 245 від 06 липня 2005 року Мінприроди України;
- «Положення про Дунайський біосферний заповідник» та Проект організації території Дунайського біосферного заповідника.
- і) скасувати видачу лімітів:
 - на заготівлю новорічних ялинок у заповідниках «Медобори», «Дніпровсько-Орільському», «Горгани»;
 - на екскурсії на морському, велосипедному транспорті, проїзд автотранспорту, установку вуликів, відвідування печер, розміщення торговельних палаток і катання на конях;
 - значно скоротити ліміти, зокрема, на вирубування лісу, сінокосіння, екскурсійну діяльність у природних заповідниках;
 - заборонити режимне сінокосіння у природних, біосферних заповідниках та національних природних парках у період розмноження диких тварин (травень-липень), та за допомогою механічних транспортних засобів.
- к) Посилити заповідний режим на території природних, біосферних заповідників та національних природних парків;
- л) залучати громадськість науковців до реалізації заходів і проектів зі збереження біологічного і ландшафтного різноманіття, зокрема створити експертну раду з представників профільних наукових установ та громадських природоохоронних організацій для вирішення питання видачі лімітів.

5. Державній екологічній інспекції України:

- а) розробити та подати Кабінету Міністрів України зміни до законодавства щодо встановлення кримінальної та адміністративної відповідальності посадових осіб, підвищення штрафів та посилення відповідальності за порушення та невиконання вимог і завдань природоохоронного законодавства у сфері ПЗФ;
- б) посилити державний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства на території природних заповідників та інших об'єктах природно-заповідного фонду.

6. Генеральній прокуратурі України:

- а) перевірити законність «Положення про Проект організації території природного заповідника та охорони його природних комплексів» наказ № 245 від 06 липня 2005 року Мінприроди України;
- б) перевірити законність «Положення про Дунайський біосферний заповідник» та Проекту організації території Дунайського біосферного заповідника щодо проведення полювання на території Дунайського біосферного заповіднику.

7. Комітету ВРУ з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи:

- звернутися до Президента України з пропозицією оголошення 2015 року — роком «Національних природних парків та заповідників України».

Не для продажи

